

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**Ο εορτασμός των Τριών Ιεραρχών στη βυζαντινή μουσική παράδοση:
Μουσικολογικές προσεγγίσεις**

τ.Α΄

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ/BYZANTINΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

της φοιτήτριας

Σκληρού Ελευθερίας

ΑΕΜ: 2157

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: Αλεξάνδρου Μαρία

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2024

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο: Ο εορτασμός των Τριών Ιεραρχών στη βυζαντινή μουσική παράδοση: Μουσικολογικές προσεγγίσεις, εκπονήθηκε από την Σκληρού Ελευθερία, φοιτήτρια του 10ου εξαμήνου του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, υπό την επίβλεψη της καθηγήτριας Αλεξάνδρου Μαρίας και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2024.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η γνωριμία του αναγνώστη με την βυζαντινή μουσική μέσα από την ευρωπαϊκή, αλλά και την ιστορία της ζωής και της διδασκαλίας των Τριών Ιεραρχών. Συγκεκριμένα επέλεξα διάφορα τροπάρια από την γιορτή των Τριών Ιεραρχών, καθώς ήθελε να εμβαθύνω περισσότερο στο τομέα της βυζαντινής μουσικής με προσέγγιση στην ευρωπαϊκή που είναι ευρέως γνωστή. Επιπλέον, μου κίνησε το ενδιαφέρον και ήθελα να μάθω για την διδασκαλία και την ζωή αυτών των αγίων, καθώς χαρακτηρίζονται ως προστάτες της παιδείας από την εκκλησία αποτελώντας πρότυπο παιδαγωγών. Η συμβολή τους στο τομέα τόσο της παιδείας αλλά και της ορθόδοξης εκκλησίας αποτελεί σημαντική θεμέλια λίθο. Η ζωής τους, τα βιώματα τους, η διδασκαλία τους και το περιεχόμενο των συγγραμμάτων τους αποτελούν τεράστια πηγή γνώσεων. Συνεπώς λόγω του ότι και εγώ σε λίγο καιρό θα είμαι εν δυνάμει δασκάλα μου φάνηκε πολύ ενδιαφέρον να τους μελετήσω εις βάθος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την υποστήριξη και την καθοδήγηση της κυρίας Μαρίας Αλεξάνδρου επιβλέπουσας αυτής της εργασίας, στη οποία οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ για την καθοδήγηση και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε. Χωρίς αυτή την μεγάλη βοήθεια δεν θα μπορούσα να φέρω εσπέρας και διεκπεραιώσω την πτυχιακή μου. Επιπλέον, θα ήθελα να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους καθηγητές του Τμήματος Μουσικών Σπουδών, για όλες τις γνώσεις και τα εφόδια που μου έδωσαν αυτά τα πέντε έτη των σπουδών μου. Επίσης, θερμές ευχαριστίες στον πάτερ Δημήτριο Χούσιο που με βοήθησε με την ηχογράφηση του Εσπερινού, του Όρθρου και της Θείας Λειτουργίας για την γιορτή των Τριών Ιεραρχών αλλά και στο παππού μου πάτερ Ιωάννη Σκληρό, ο οποίος αν και δε βρίσκεται πια στη ζωή μου άφησε πίσω μια ολόκληρη βιβλιοθήκη. Αυτή η βιβλιοθήκη αποτελεί την βασική πηγή για την διπλωματική μου, καθώς οι περισσότερες πληροφορίες έχουν αντληθεί από αυτήν. Τέλος, θα ήθελα να απευθύνω ευχαριστίες στους πιο δικούς μου ανθρώπους, την οικογένεια, τους φίλους, τις φίλες μου και τον άνδρα μου που είναι τα σημαντικότερα στηρίγματα στη ζωή μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Τόμος Α΄

Πρόλογος	2
Ευχαριστίες	3

ΜΕΡΟΣ Α΄

Εισαγωγή	8
Ιστορικό πλαίσιο	10
Κεφάλαιο 1: Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος	12
1.1 Ο βίος και ο εορτασμός του	12
1.2 Το έργο του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου	14
1.3 Η διδασκαλία του Ιερού Χρυσοστόμου	16
Κεφάλαιο 2: Ο Άγιος Βασίλειος ο Μέγας	19
2.1 Ο βίος και ο εορτασμός του	19
2.2 Το έργο του Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου	21
2.3 Η διδασκαλία του Μεγάλου Βασιλείου	23
Κεφάλαιο 3: Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος	25
3.1 Ο βίος και ο εορτασμός του	25
3.2 Το έργο του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου	27
3.3 Η διδασκαλία του Αγίου Γρηγορίου Θεολόγου	29
Κεφάλαιο 4: Η δομή των ακολουθιών του εορτασμού των Τριών Ιεραρχών	31
4.1 Εσπερινός	31
4.2 Όρθρος	37
4.3 Θεία Λειτουργία	48

ΜΕΡΟΣ Β΄

Τα υποκεφάλαια που αναγράφονται με μπορντό γράμματα βρίσκονται στον Β΄ Τόμο της εργασίας, προς διευκόλυνση της συγκριτικής μελέτης.

Κεφάλαιο 5: Μεταγραφές και μουσικολογικές αναλύσεις επιλεγμένων τροπαρίων.....	51
Προλεγόμενα.....	51
5.1 «Τὰ τῆς χάριτος ὄργανα...», ᾠχος δ΄ Λέγετος	55
5.1.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	5
5.1.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	56
5.1.3 Σχόλια	57
5.2 «Τῆς Τριάδος οἱ πρόμαχοι...» ᾠχος δ΄ Λέγετος	58
5.2.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	12
5.2.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	59
5.2.3 Σχόλια	60
5.3 «Τὰς μυστικὰς σήμερον τοῦ Πνεύματος,...», ᾠχος πλ. β'	61
5.3.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	18
5.3.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	62
5.3.3 Σχόλια	63
5.4 «Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων...», ᾠχος πλ. α'	64
5.4.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	29
5.4.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	65
5.4.3 Σχόλια	67
5.5 «Ὡς τῶν Ἀποστόλων ὁμότροποι...», ᾠχος δ'.....	68
5.5.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	48
5.5.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	69
5.5.3 Σχόλια	70
5.6 «Ἐν λειμῶνι τῶν Γραφῶν...», ᾠχος δ'.....	71
5.6.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	52
5.6.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	72
5.6.3 Σχόλια	73

5.7 «Ἐορτάζει σήμερον ἡ Ἐκκλησία...», ᾠχος δ'	74
5.7.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	59
5.7.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	75
5.7.3 Σχόλια	76
5.8 «Σὲ τὴν κοινήν, φιλοτιμίαν...», ᾠχος β'	77
5.8.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	64
5.8.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	78
5.8.3 Σχόλια	79
5.9 «Ὡσπερ κρατὴρ ὑπερέρρη Δέσποτα...», ᾠχος πλ. δ'	80
5.9.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	67
5.9.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	81
5.9.3 Σχόλια	82
5.10 «Πρεσβείαις σου Ἄγνη Θεὸν...» ᾠχος β'	83
5.10.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	72
5.10.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	84
5.10.3 Σχόλια	85
5.11 «Τοὺς μεγάλους φωστῆρας τοὺς φεραυγεῖς...», ᾠχος πλ. δ'	86
5.11.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	75
5.11.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	87
5.11.3 Σχόλια	88
5.12 «Νοήμονες ἐκ τῆς κάτω σοφίας...», ᾠχος β'	89
5.12.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	83
5.12.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	90
5.12.3 Σχόλια	91
5.13 «Μεγάλυνον ψυχή μου...», ᾠχος β'	92
5.13.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	86
5.13.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	93
5.13.3 Σχόλια	94
5.14 «Τὰ τοῦ φωτὸς δοχεῖα...», ᾠχος γ'	95
5.14.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	91
5.14.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	96
5.14.3 Σχόλια	97
5.15 «Ἡ ἐνιαία θεότης...», ᾠχος γ'	98
5.15.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης	95
5.15.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης	99
5.15.3 Σχόλια	100

5.16 «Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασι...», ᾠδὴ β'	101
5.16.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεῖα μουσικολογικῆς ἀνάλυσης	99
5.16.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ἀνάλυσης	102
5.16.3 Σχόλια	103
5.17 «Σήμερον αἰ ψυχαί ...», ᾠδὴ β'	104
5.17.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεῖα μουσικολογικῆς ἀνάλυσης	107
5.17.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ἀνάλυσης	105
5.17.3 Σχόλια	107
Γενικά Συμπεράσματα	111
Βιβλιογραφία	113
Βραχυγραφίες	115
Παράρτημα.....	116

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την ονομασία Τρεις Ιεράρχες αναφερόμαστε σε τρεις θαυμαστές μορφές της ορθοδοξίας, προστάτες των μαθητών και των γραμμάτων τον Μέγα Βασίλειο, τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο και τον Γρηγόριο το Θεολόγο ή Ναζιανζηνό. Αυτοί οι τρεις άγιοι της εκκλησίας γιορτάζουν όλοι μαζί αλλά και ο καθένας ξεχωριστά. Ο Μέγας Βασίλειος γιορτάζει την 1 Ιανουαρίου, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στις 13 Νοεμβρίου και στις 27 Ιανουαρίου έχουμε την ανακομιδή των λειψάνων του, ενώ ο Γρηγόριος ο Θεολόγος ή Ναζιανζηνός γιορτάζει στις 25 Ιανουαρίου. Τέλος η κοινή γιορτή και των τριών έχει οριστεί στις 30 Ιανουαρίου (βλ. **Εικ. 1**).¹

Εικόνα 1. Σύγχρονη εικόνα των Τριών Ιεραρχών σε βυζαντινή τεχνοτροπία.²

Ο λόγος για τον οποίο ορίστηκε μια κοινή ημερομηνία για τον εορτασμό τους ήταν η δημιουργία μιας διαμάχης μεταξύ μορφωμένων της εποχής για το ποιος από αυτές τις τρεις μορφές ήταν καλύτερος στο έργο του και γενικότερα στη διάρκεια της ζωής του. Στη βασιλεία τότε ήταν ο Αλέξης Κομνηνός την περίοδο 1081-1118. Αυτή η διαμάχη χώρισε το

¹ Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία τα πρόσωπα και τα κείμενα*, τόμος α' (Ηράκλειο Κρήτης, 1995), σ. 248, 273, 380.

² Πηγή: <https://gostore.gr/προϊόν/εικόνες/flamouri/fonto-xryso-stilvoto/ierarxes-stilvoti/> (5/2/2024).

κόσμο σε τρία στρατόπεδα θα μπορούσε να πει κανείς τους Γρηγορίτες, τους Ιωαννίτες και τους Βασιλείτες. Το πρόσωπο, το οποίο έρχεται να λύσει το πρόβλημα που είχε δημιουργηθεί είναι ο Μητροπολίτης Ευχαϊτών ο Ιωάννης Μαυρόπουλος. Η κινητήριος δύναμη για να αναλάβει ο Μητροπολίτης να λύσει αυτή τη διαμάχη ήταν ένα όνειρο, καθώς οι Τρεις Ιεράρχες εμφανίστηκαν σε οπτασία λέγοντας του να λήξουν οι διαμάχες, ενώ παράλληλα τον συμβούλεψαν να δημιουργηθεί μια κοινή γιορτή και για τους τρεις. Έτσι και έγινε, ο κόσμος δέχτηκε με θέρμη αυτή την ιδέα με αποτέλεσμα από τότε να καθιερωθεί η ημερομηνία 30 Ιανουαρίου για την τιμήση και των τριών αυτών αγίων. Επιπλέον, το 1841 η Σύγκλητος του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών αποφάσισε η γιορτή των Τριών Ιεραρχών να είναι και η γιορτή των ελληνικών γραμμάτων.³

Στα πρόσωπα τους συγκεντρώνεται η χριστιανική ορθόδοξη πίστη, η ελληνική μόρφωση και παιδεία. Στο καθέναν από τους τρεις έχει δοθεί και μια ξεχωριστή ονομασία. Ο Γρηγόριος ονομάστηκε θεολόγος εξαιτίας της θεολογικής του σκέψης, ο Μέγας Βασίλειος ονομάζεται ουρανοφάντωρ δηλαδή αυτός που εκπέμπει λάμψη και φως ως τον ουρανό και τέλος ο Ιωάννης που ονομάστηκε Χρυσόστομος, αυτός δηλαδή που τα λεγόμενα του είναι σπουδαία και σημαντικά. Επάξια θεωρούνται από τους πιο σπουδαίους διδασκάλους της χριστιανοσύνης, των γραμμάτων αλλά και Πατέρων της εκκλησίας. Βρίσκονταν πάντα κοντά στο Θεό κάτι που γίνεται αντιληπτό από την στάση ζωής τους, την αρετή τους και την προσφορά τους στο ίδιο τον Θεό αλλά και τον κάθε συνάνθρωπό τους ξεχωριστά.⁴

Αφιέρωσαν τη ζωή τους στη παιδεία, την αγάπησαν, αναζητώντας τη γνώση και πάντα τα λεγόμενα τους συμβάδιζαν με τη διδασκαλία τους αλλά και με τον βίο τους. Δεν είναι τυχαίο που ονομάζονται Πατέρες της εκκλησίας, διότι η Αγία Τριάδα ήταν πάντα στο πλάι τους και τους καθοδηγούσε σε κάθε τους βήμα. Μορφώθηκαν στα ελληνικά και δίδαξαν σε αυτά, βοήθησαν τους νέους της εποχής τους και άφησαν πίσω τους γερά θεμέλια και αξίες για τις επόμενες γενιές. Πάνω στο έργο αυτών των Πατέρων και διδασκάλων πάτησε η παιδεία και σιγά σιγά χτίστηκαν οι αρχές της. Δεν πρέπει να ξεχνιούνται οι ρίζες, διότι χωρίς αυτές τις σπουδαίες προσωπικότητες μπορεί τα πράγματα να ήταν διαφορετικά τη σήμερον ημέρα.

Η προσφορά τους είναι τόσο μεγάλη και έχει οριστεί κάθε 30 Ιανουαρίου να θεωρείται σχολική αργία, μια μέρα την οποία θα γιορτάζονται αυτοί οι τρεις στυλοβάτες της παιδείας. Όμως και η εκκλησιαστική ακολουθία την συγκεκριμένη ημερομηνία είναι αφιερωμένη σε αυτούς με το πιο γνωστό απολυτίκιο που έχει γραφτεί σε α΄ ήχο, το οποίο θα μπορούσαμε να πούμε ότι συγκεντρώνει και περιγράφει μέσα σε λίγες γραμμές τη σπουδαιότητα, την σοφία, την αρετή και την ευλογία των Τριών Ιεραρχών.

Το Απολυτίκιο των Τριών Ιεραρχών σε α΄ ήχο:

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος, τοὺς τὴν οἰκουμένην ἀκτίσει δογμάτων θείων πυρσεύσαντας· τοὺς μελιρρῦτους ποταμοὺς τῆς σοφίας, τοὺς τὴν κτίσιν

³ Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Γλώσσα και παιδεία στους Τρεις Ιεράρχες* (Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2004), σ. 9, 10.

⁴ Παναγιώτης Μαντζάνας, *Πῶς καθιερώθηκε ἡ Ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν*: <https://www.profitisilias.gr/enoria/index.php/2010-09-20-05-05-20/185-2011-01-28-12-39-24> (13/6/2024).

πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας· Βασίλειον τὸν μέγαν, καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ, τῷ τὴν γλώτταν χρυσορρήμονι· πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταί, συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν· αὐτοὶ γὰρ τῇ Τριάδι, ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσιν.⁵

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τη χρονική περίοδο κατά την οποία έζησαν, έδρασαν και μαθήτευσαν οι Τρεις Ιεράρχες είναι από το 329-407 μ.Χ. Αυτές οι χρονολογίες κατατάσσονται από τους ιστορικούς στη πρωτοβυζαντινή περίοδο, η οποία ξεκινάει από το 324 μ.Χ μέχρι και το 641 μ.Χ. Εκείνο το χρονικό διάστημα ο Μέγας Κωνσταντίνος ορίζει ως πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το Βυζάντιο, το οποίο ονομάζεται πλέον Κωνσταντινούπολις με επίσημη έναρξη στις 11 Μαΐου του 330. Η εκκλησία καλείται να έρθει αντιμέτωπη με τα διάφορα προβλήματα που είχαν προκύψει και να ταιριάζει στα νέα διοικητικά δεδομένα, να οργανωθεί και να ανασυγκροτηθεί.⁶

Κάποια σημαντικά γεγονότα εκείνης της περιόδου είναι η Πρώτη Οικουμενική Σύνοδος το 325 στη Νίκαια της Βιθυνίας, όπου συντάχθηκε το Σύμβολο της Πίστεως και καταδίκασε την διδασκαλία του Αρείου δηλαδή τον Αρειανισμό. Σημαντική είναι και η Δεύτερη Οικουμενική Σύνοδος το 381 στη Κωνσταντινούπολη, όπου συμπληρώθηκε το Σύμβολο της Νίκαιας και το Άγιο Πνεύμα αναγνωρίστηκε ως θεότητα. Ακόμα, αυτή η σύνοδος ήταν ενάντια στους πνευματομάχους. Οι Οικουμενικές Σύνοδοι αποτελούν τον θεσμό, ώστε να λυθούν οι θεολογικές διαφορές σχετικά με την διδασκαλία της ορθοδοξίας και να υπάρξει μια κοινή γραμμή πλεύσης εκκλησίας και κράτους.⁷

Πολλή σημαντική χρονολογία είναι το 380 κατά την οποία, η ορθοδοξία ορίζεται ως η επίσημη θρησκεία του Ρωμαϊκού κράτους. Επιπλέον, το 395 η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία χωρίζεται στα δύο από τον τότε αυτοκράτορα Μ. Θεοδόσιο στο ανατολικό και δυτικό κομμάτι.

Γενικότερα ολόκληρος ο 4^{ος} αιώνας είναι ο χρυσός αιώνας της χριστιανικής γραμματείας. Από τους πιο καθοριστικούς αιώνες για τον τρόπο διαμόρφωσης της Θείας Λατρείας και της εξέλιξη της. Ο προφορικός λόγος αρχίζει να δίνει τη θέση του στο γραπτό και μάλιστα όχι σε οποιαδήποτε γλώσσα αλλά στην ελληνική. Μεγάλα κέντρα της εποχής ήταν η Κωνσταντινούπολη, η Αντιόχεια της Συρίας, η Αλεξάνδρεια, τα Ιεροσόλυμα και η Ρώμη. Οι πόλεις αυτές μπαίνουν σε μια διαδικασία να αξιοποιήσουν τα λειτουργικά έθιμα που υπήρχαν σε κάθε μια, χτίζοντας έτσι μια πολύ μεγάλη κληρονομιά. Σε αυτόν τον αιώνα

⁵ Ελληνικά λειτουργικά κείμενα της ορθόδοξης εκκλησίας: <https://glt.goarch.org/texts/Jan/Jan30.html> (13/6/2024).

⁶ Μαρία Αλεξάνδρου, *Εισαγωγή στη βυζαντινή μουσική* (Θεσσαλονίκη: University studio press, 2016), σ. 5.

εμφανίζονται και οι Τρεις Ιεράρχες δηλαδή ο Μέγας Βασίλειος, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος που κυριάρχησαν στη πνευματική ζωή.

Είναι από τις πιο καθοριστικές μορφές της εποχής εκείνης βάζοντας τα θεμέλια στο τομέα της παιδείας, της μουσικής, της θρησκείας και ασχολήθηκαν εντατικά με κάθε σπιθαμή της Θείας Λατρείας. Ήταν άνθρωποι της εκκλησίας και του Θεού φέρνοντας ένα κύμα αναγέννησης, ανασύστασης και ανασυγκρότησης αφήνοντας πίσω τους αληθινά κειμήλια για τις επόμενες γενιές. Κειμήλια διαχρονικά στο χρόνο, αφού μέχρι και σήμερα είναι επίκαιρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

1.1 Ο βίος και ο εορτασμός του⁸

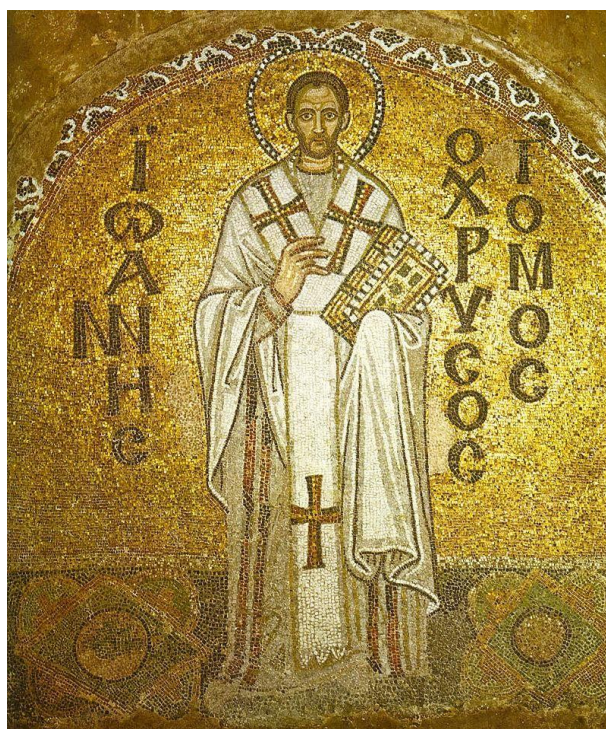
Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος γεννήθηκε το 347 μ.Χ. στη Αντιόχεια της Συρίας, ενώ άλλοι υποστηρίζουν το 354 μ.Χ ως την ημερομηνία γέννησης του, βέβαια στο βιβλίο του κ. Δετοράκη αναφέρει ότι έχει γεννηθεί μεταξύ 344-354 μ.Χ. με πιο πιθανή ημερομηνία το 349. Συνεπώς, δε θα μπορούσαμε να πούμε με σιγουριά την ακριβή ημερομηνία γέννησης του. Η μνήμη του τιμάται και εορτάζεται στις 13 Νοεμβρίου και στις 27 Ιανουαρίου έχουμε την ανακομοιδή των λειψάνων του. Τιμάται όμως και στις 30 Ιανουαρίου μαζί με τον Μέγα Βασίλειο και Γρηγόριο το Θεολόγο, καθώς είναι ένας από τους Τρεις Ιεράρχες. Ο πατέρας του ήταν ο Σεκούνδος, ο οποίος ήταν ανώτερος στρατιωτικός υπάλληλος και μητέρα του η Ανθούσα, η οποία ήταν υπεύθυνη για την ανατροφή και τη φροντίδα του Ιωάννη. Μένει ορφανός από πατέρα σε πάρα πολύ μικρή ηλικία με μητέρα του να σηκώνει όλο το βάρος για να τον μεγαλώσει (βλ. **Εικ. 2**).⁹

Σπουδάζει στη ρητορική σχολή του Λιβανίου με μεγάλη επιτυχία, καθώς ο ίδιος ο Λιβάνιος τον ήθελε για διάδοχο του. Ένας άλλος δάσκαλός του ήταν και ο φιλόσοφος Ανδραγάθιος. Τελειώνοντας από την σχολή εξασκεί το επάγγελμα του συνηγόρου. Η αιτία για την αφοσίωση του στη χριστιανική ζωή ήταν τα μαθήματα της θεολογικής σχολής της Αντιόχειας, στα οποία συμμετείχε το γνωστό τότε Ασκητήριο που είχε ιδρυθεί από τον Διόδωρο. Έπειτα, βαπτίζεται χριστιανός και ξεκινά να μελετά τις Γραφές. Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ρήτορας και εξηγητής των Θείων Γραφών.

Κατείχε τη τέχνη της ρητορικής καλύτερα από όλους, ο Λιβάνιος είχε αναφέρει στον Ιουλιανό τον παραβάτη ότι η ρητορική και η σοφία του Ιωάννη είναι ανώτερη συγκριτικά με των μεγάλων ρητόρων Δημοσθένη και Πλάτωνα. Όσο αφορά την εξήγηση των Θείων Γραφών λέγεται ότι ήταν καλύτερος και από τον Γρηγόριο το Θεολόγο. Κάποτε ο μέγας Θεοδόσιος ζήτησε από τον Γρηγόριο να εξηγήσει το Ευαγγέλιο έτσι και έγινε. Όταν τελείωσε παρακάλεσε το Θεό να του πει αν η ερμηνεία του ήταν σωστή, ο Θεός τότε αποκρίθηκε και είπε ότι μόνο στο Ιωάννη από την Αντιόχεια έχει δοθεί αυτό το χάρισμα και σε κανέναν άλλο.

⁸ *Εκκλησία, Επίσημον δελτίον της Εκκλησίας της Ελλάδος*, έτος 84, τεύχος. 10 επιμ. Αρχιμ. Κύριλλος Μισιακούλης (Αθήνα, 2007), σ. 774-782, 797-807, 819-825, 833-841. Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία*, σ. 380-382.

⁹ Πηγή: https://el.wikipedia.org/wiki/Ιωάννης_ο_Χρυσόστομος (11/2/2024).

Εικόνα 2. Απεικόνιση του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου σε ψηφιδωτό της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη 9^{ου} αιώνας.¹⁰

Αργότερα για τέσσερα χρόνια ήταν ασκούμενος στο πλάι ενός γνωστού ασκητή τον Σύρον τον γέροντα, ενώ μετά για δυο χρόνια απομονώθηκε σε ένα σπήλαιο όπου εκεί μελέτησε την Αγία Γραφή. Όμως αναγκάστηκε να γυρίσει στην Αντιόχεια, εξαιτίας των συνθηκών που επικρατούσαν η υγεία του επιβαρύνθηκε. Στον εκκλησιαστικό χώρο το ταξίδι του ξεκινάει με τη χειροτονία του το 381 από τον Μελέτιο επίσκοπο Αντιόχειας, ενώ το 386 γίνεται πρεσβύτερος χειροτονώντας τον αυτή τη φορά ο επίσκοπος Φλαβιανός. Τότε του ανατίθεται η αποστολή του ιεροκύρηκα. Στη μετέπειτα πορεία του στη εκκλησία της Αντιόχειας έδειξε μια κλίση και αφοσίωση στη φιλανθρωπία, ενώ παράλληλα όλο και μεγάλωνε η φήμη για το ταλέντο που είχε στη ρητορική κάτι που αποτυπωνόταν στα κηρύγματα του, καθώς μέσω αυτών επηρέαζε τον λαό. Πολύ δραστήριος σε διάφορους τομείς. Προσπαθούσε να ενισχύσει τους φτωχούς, τους ξένους και τους αρρώστους. Μάλιστα έφτιαξε φιλανθρωπικά ιδρύματα.

Στις 26 Φεβρουαρίου του 398 ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος ανεβαίνει στον πατριαρχικό θρόνο. Διαπιστώνει τις αυθαιρεσίες και την διαφθορά του παλατιού και σε πολλές περιπτώσεις και των εκκλησιαστικών κύκλων και στυλιτεύει τις πράξεις τους. Με ιδιαίτερο ζήλο προσπαθεί να αναστρέψει την πτώση του αυτοκρατορικού αλλά και του εκκλησιαστικού περιβάλλοντος. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να υποστεί διωγμό από τα

¹⁰ Πηγή: https://el.wikipedia.org/wiki/Ιωάννης_ο_Χρυσόστομος (11/2/2024).

περιβάλλοντα αυτά που δεν έβρισκαν συμφέροντες τους λόγους του. Έτσι το 403 ο πατριάρχης Αλεξάνδρειας Θεόφιλος μαζί με άλλους 36 επισκόπους καλεί παράνομα την Σύνοδο της Δρυός κοντά στην Κωνσταντινούπολη και καταδικάζει τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο σε εξορία στις 10 Ιουνίου 404 στην Κουκουσό της Καππαδοκίας. Η κακομεταχείριση που υπέστη και η ταλαιπωρία της εξαναγκαστικής αδιάκοπης πεζοπορίας κάτω από ανυπόφορη ζέστη είχαν σαν αποτέλεσμα τον θάνατό του πριν καν φτάσει στον προορισμό του κοντά στα Κόμανα στις 14 Σεπτεμβρίου 407.

Μετά από τριάντα χρόνια ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος μεταφέρει τα λείψανα του στη Κωνσταντινούπολη και συγκεκριμένα στο ναό των Αγίων Αποστόλων στις 27 Ιανουαρίου 438. Η ολοκληρωτική αναγνώριση του Χρυσοστόμου έγινε όταν ήταν αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ο Πρόκλος και μετά από χρόνια λόγω της ευγλωττίας του έδωσαν το τίτλο του Χρυσόστομου.

1.2 Το έργο του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου¹¹

Σχετικά με το έργο του έχει αφήσει πίσω του πάρα πολλά έργα διαφορετικού περιεχομένου, με κύριο χαρακτηριστικό τους την πολλή προσεγμένη και ανώτερη λογοτεχνική τους ποιότητα. Δεν έγραφε μόνο κατά την παραμονή του στη Κωνσταντινούπολη και την Αντιόχεια αλλά και κατά την εξορία του. Οι τελευταίες του επιστολές μιλούν για τους Φοίνικες, αλλά το έργο του είχε φτάσει και ανάμεσα στους Πέρσες, τους Σκύθες, τους Κέλτες και τους Γότθους. Χρησιμοποιεί απλή γλώσσα και το περιεχόμενο του ποικίλει. Έχει γράψει πραγματείες, ομιλίες ή λόγους, ερμηνείες, επιστολές και τη λειτουργία.

Οι **ομιλίες** του ίσως είναι η πιο αντιπροσωπευτικές, διότι μέσα από αυτές μπορεί να διακριθεί η λογοτεχνική του γραφή και να γίνει αντιληπτό γιατί έχει λάβει το τίτλο του εκκλησιαστικού ρήτορα. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι στη πλειοψηφία μιλούσε χωρίς να έχει προετοιμάσει κάποιο κείμενο. Οι καταγραφές των ομιλιών του οφείλονται σε ταχυγράφους και για αυτό το λόγο κάποιες φορές υπάρχουν διπλοί τίτλοι. Οι κατηγορίες στις οποίες χωρίζονται οι λόγοι και είναι τέσσερις 1) οι εορταστικοί ή πανηγυρικοί, 2) οι περιστατικοί-ιστορικοί, 3) οι δογματικοί και 4) οι κατηχητικοί-διδασκτικοί.

- 1) Οι εορταστικοί έχουν ως θεματολογία τον εορτολόγιο του έτους, είτε γιορτές αγίων, είτε μαρτύρων, είτε δεσποτών. Σημαντικοί είναι και οι επτά εγκωμιαστικοί λόγοι του Απόστολου Παύλου. Όλοι αυτοί οι λόγοι και οι ομιλίες αποτελούν μεγάλη πηγή για την υμνογραφία, αλλά και βασική πηγή για τον Ρωμανό το Μελωδό και τους ποιητές των κανόνων.
- 2) Σε αυτή την κατηγορία το πιο σημαντικό έργο είναι οι 21 λόγοι Εις Ανδριάντας που γράφτηκαν για να εμψυχώσουν τους πολίτες της Αντιόχειας, γιατί

¹¹ Η παρούσα ενότητα στηρίζεται σε: Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία*, σ. 382-388.

ξεσηκώθηκαν όταν ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Α΄ επέβαλε φορολογικά μέτρα και αυτοί διέλυσαν τους αδριάντες της οικογένειάς του. Εδώ κατατάσσονται και οι ομιλίες του κατά την διάρκεια που έφευγε για την εξορία του.

- 3) Στη πραγματικότητα δεν έγραψε ο άγιος Ιωάννης δογματικά κείμενα, καθώς την γνώμη του σχετικά με τους αιρετικούς, τους Ιουδαίους και τους Έλληνες την έχει πει σε άλλους λόγους του χωρίς όμως κάποια σχετική οργάνωση. Σημαντικοί είναι οι έξι λόγοι Περί Ειμαρμένης και οι δώδεκα Κατά Ανομοίων.
- 4) Τέλος στους κατηχητικούς-διδασκτικούς συνδυάζεται η διδασκαλία και η επικαιρότητα της εποχής. Καυστικός κατακρίνει την ζωή της κοινωνίας, το ντύσιμο, τις υπερβολές στις γιορτές, τα θέατρα. Κάποιοι από αυτούς τους λόγους είναι Εις τας Καλδένας και Προς τους μέλλοντας φωτίζεσθαι και περί γυναικών των εν πλέγμασι και χρυσώ κατακοσμουσών εαυτάς αλλά και οι λόγοι Περί του τας κανονικάς μη συνοικείν ανδράσι και Προς τους έχοντας παρθένους συνεισάκτους που αναφέρονται στις αντικοινωνικές συνήθειες των συνεισάκτων.

Οι **πραγματείες** του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου χωρίζονται και αυτές σε κατηγορίες: α) τις ηθικές, β) τις ασκητικές, γ) τις ποιμαντικές, δ) τις αντιρρηκτικές.

α) Από τις πιο σπουδαίες ηθικές πραγματείες αλλά και παιδαγωγική είναι η Περί κενοδοξίας και όπως δει τους γονέας ανατρέφειν τα τέκνα, επειδή πραγματεύεται τον τρόπο ανατροφής των παιδιών και τον καθοριστικό ρόλο που παίζουν οι γονείς στη ανατροφή των παιδιών τους.

β) Στις ασκητικές έχουμε *Περί παρθενίας*, *Προς Θεόδωρον*, ενώ δώδεκα λόγοι του μιλούν για τον γυναικείο ασκητισμό και την μοναστική ζωή.

γ) Στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται οι έξι λόγοι Περί ιερωσύνης που είναι γραμμένοι σε αττική διάλεκτο και έχουν τη μορφή διαλόγου σαν απολογία σε ένα φίλο του.

δ) Στις αντιρρηκτικές.

Σχετικά με το κείμενο της Θείας Λειτουργίας ψέλνεται στην Ανατολική εκκλησία μέχρι και σήμερα. Ο άγιος Χρυσόστομος συνέγραψε την Αγία Αναφορά της Θείας Λειτουργίας που φέρνει μέχρι σήμερα το όνομά του, ενώ στους μετέπειτα αιώνες προστέθηκαν και διάφορες άλλες ευχές και ύμνοι.¹² Σχετικά με τις επιστολές του ο αριθμός τους αγγίζει τις 242, οι οποίες γράφτηκαν κατά το διάστημα που ήταν εξόριστος δηλαδή από το 404-407. Βέβαια κάποιες παρόλο που έφεραν πάνω τους το όνομα του αποδείχθηκαν ψεύτικες στη πορεία. Στις ερμηνείες του μιλά για την Παλαιά και Καινή Διαθήκη στην πλειοψηφία και ερμηνεύει με ένα τελειώς δικό του τρόπο, χωρίς το κείμενο να είναι οργανωμένο αλλά το ξεχωρίζει μελετώντας τα χωρία μόνα τους. Εκτιμήθηκαν και σώθηκαν σχεδόν όλες, διότι οι λόγοι έτρεφαν σεβασμό προς το πρόσωπο του.

¹² Ιωάννης Κογκούλης, Χρήστος Οικονόμου και Παναγιώτης Σκάλης, *Η Θεία Λειτουργία του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου*, Θεία Λατρεία και Παιδεία 1 (Θεσσαλονίκη: Λυδία, 2002).

1.3 Η διδασκαλία του Ιερού Χρυσόστομου¹³

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος είναι αναμφισβήτητα ένας από τους μεγαλύτερους Πατέρες της Εκκλησίας και τα λόγια του είναι επίκαιρα, διαχρονικά και ταιριάζουν σε διαφορετικές περιόδους της ζωής. Αυτό δεν στηρίζεται μόνο στην ρητορική που ασκούσε αλλά αποτυπώνεται σε διάφορες εκφάνσεις της ζωής του, στη διδασκαλία του, τις παιδαγωγικές του απόψεις, την ιεραποστολική του δράση και την επιρροή που ασκούσε στους ακροατές του. Τόνιζε ότι η φιλανθρωπία, η συμπαράσταση και η αγάπη στον συνάνθρωπο πρέπει να επαινούνται.

Ήταν άνθρωπος της πράξης και όχι της θεωρίας και η διδασκαλία του έχει ως βασικό στοιχείο την Αγία Γραφή προτιμώντας την τυπολογική ερμηνεία που είναι χριστοκεντρική. Μέσα από το περιεχόμενο της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης αντλεί διάφορα ηθικά διδάγματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι θαύμαζε και εκτιμούσε πάρα πολύ τον Απόστολο Παύλο.

Ένα από τα επίθετα που τον χαρακτηρίζουν είναι η νηπτικότητα και η κοινωνικότητα. Η νηπτικότητα έχει τις ρίζες της στο ρήμα νήφω δηλαδή σωφρονώ, προσέχω, ενώ η κοινωνικότητα έχει τις ρίζες της στο ρήμα κοινωνώ, το οποίο σημαίνει συμμετέχω, συμπράττω με άλλους. Συνεπώς είχε δύο αρετές πάρα πολύ σημαντικές που τον έφεραν ένα βήμα πιο κοντά στη ζωή του Θεού, διότι στη ζωή μας πρέπει να προσέχουμε τα λόγια μας, τις πράξεις μας αλλά και να συνυπάρχουμε αρμονικά με τους συνανθρώπους μας. Όλα αυτά και πολλά περισσότερα διδάσκει ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Μέσα από τα κηρύγματα και τις ομιλίες του δείχνει στους ακροατές του τον δρόμο της ασκητικής ζωής, τον οποίο τον είχε βιώσει και ο ίδιος στηριζόμενος στα λόγια του Ευαγγελίου. Απελευθερωμένος από πάθη, περίεργους λογισμούς η διδασκαλία του έχει τεράστια επιρροή αναλλοίωτη στο χρόνο θα μπορούσε κανείς να πει και σίγουρα η αγάπη του προς το Θεό ήταν ένας από τους παράγοντες που τον οδηγούσε.

Στηριζόμενος λοιπόν στα λόγια του Ευαγγελίου, του Χριστού, των Αποστόλων δίδασκε ότι οι άνθρωποι πρέπει να ζουν με τον τρόπο που έφερε ο Χριστός στο κόσμο δηλαδή να έχουν ήθος και σηκώνουν το σταυρό, όπως ακριβώς έκανε και ο ίδιος. Αυτή η σταυρική ζωή υποδηλώνει ότι ο άνθρωπος ξεπερνάει τα πάθη, αποδέχεται τη σταύρωση έχοντας όλοι οι άνθρωποι κοινή γραμμή πλεύσης είτε είναι μοναχοί, είτε κληρικοί, είτε απλοί λαϊκοί.

Ακόμα αναφέρεται στους λογισμούς μέσω των οποίων ο άνθρωπος αρχίζει να αμαρτάνει. Η λέξη λογισμός δεν χρησιμοποιείται τυχαία γιατί προκαλούνται από τη λογική των ανθρώπων. Αν δεν αντιμετωπιστούν η επιθυμία κυριαρχεί και τότε δημιουργείται η αμαρτία με αποτέλεσμα όταν όλη αυτή η διαδικασία επαναλαμβάνεται η απλή επιθυμία και λογισμός γίνεται πάθος. Ο άγιος Ιωάννης όμως γνωρίζει πως ο άνθρωπος μπορεί να βγει

¹³ Η παραπάνω υποενότητα βασίζεται σε: *Εκκλησία, Επίσημον δελτίον της Εκκλησίας της Ελλάδος*, σ. 774-782, 797-807, 819-825, 833-841.

νικητής από αυτή τη μάχη και να απελευθερώσει τη καρδιά του από αυτούς τους λογισμούς. Τα πάθη αρρωσταίνουν όλο τον άνθρωπο έχοντας αντίκτυπο και στη κοινωνία και κατά τα λεγόμενα του ξεραίνουν τη ψυχή και είναι πολύ χειρότερα από τους δήμευς.

Σε πολλά από τα κείμενα που μας άφησε μιλάει αρκετά συχνά θα μπορούσε κανείς να πει για την νήψη. Η νήψη αποτελεί όπλο κατά του διαβόλου, καθώς μέσω αυτής ο άνθρωπος μπορεί να καταλάβει τις κινήσεις του εχθρού και να τις αντικρούσει. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η ησυχία, η εξωτερική και η εσωτερική. Η εξωτερική που είναι άνευ θορύβων και η εσωτερική, στη οποία απουσιάζουν τα πάθη και οι λογισμοί της καρδιάς και του μυαλού. Την ησυχία την δίδαξε και ο ίδιος ο Χριστός, όταν ήρθε στο κόσμο και αποτελεί βασική προϋπόθεση για την χριστιανική ζωή. Συνεπώς ένας σωστός Χριστιανός πρέπει να κατακτήσει την ησυχία της ψυχής και του σώματος του, όπως ο ίδιος ο Χριστός ανέβηκε στο όρος έτσι πρέπει να κάνει και ο άνθρωπος.

Φυσικά από τη διδασκαλία του δεν θα μπορούσε να απουσιάζει η προσευχή. Η αξία της τεράστια αν αναλογιστούμε ότι ο Χριστός δίνοντας το Πάτερ ημών μας δίδαξε τον τρόπο που πρέπει να προσευχόμαστε. Στα κείμενα του κάνει αναφορά για την νοερά-καρδιακή προσευχή δηλαδή την προσευχή που γίνεται με ταπεινώση που δεν έχει ως σκοπό να ζητήσει κάτι το βιοτικό αλλά πνευματικό. Να μην έχει στόχο να φέρει δεινά σε κάποιον άλλον ή να γίνεται για να αποκτήσει κάποιος αγαθά που είναι ασήμαντα. Βέβαια η προσευχή πρέπει να είναι συνεχείς να μην γίνεται μια φορά και τέλος, καθώς είναι πολύτιμη και βασική στη ζωή ενός χριστιανού.

Κατά τα λεγόμενα του αγίου Ιωάννη η εσωτερική προσευχή μπορεί να γίνεται παντού δεν την περιορίζει ο χώρος. Μπορεί να γίνει στο δρόμο ακόμα και όταν κάποιος βρίσκεται με άλλους ανθρώπους στο ίδιο χώρο μπορεί από μέσα του να προσεύχεται. Με την απουσία της κατάνυξης και της θερμής η σημασία και η αξία της χάνεται. Για τον άγιο το σπίτι αποτελεί τον πρώτο χώρο για προσευχή, διότι όλοι η οικογένεια μπορεί να προσευχηθεί έτσι το σπίτι να γίνει ένας ναός, μια εκκλησία. Στα λόγια του συμβουλεύει τους γονείς να βοηθήσουν τα παιδιά τους και να τους δείξουν το δρόμο της προσευχής με θερμή, ώστε να μπορέσουν να βγουν νικητές στον αγώνα με το διάβολο, τα πάθη και τους λογισμούς. Τα πλεονεκτήματα και οι ωφέλειες της προσευχής είναι αμέτρητες αν γίνεται με τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν στις παραπάνω παραγράφους. Ας μην ξεχνάμε ότι ο άγιος έτρεφε μεγάλο θαυμασμό προς τους μοναχούς, διότι προσεύχονταν μέρα και νύχτα και τελούσαν όλες τις ακολουθίες

Πολλή σημαντική είναι και η αγάπη που πρέπει να έχει ο άνθρωπος προς τον Θεό και τον συνάνθρωπο για αυτόν τον έρωτα μιλά ξανά και ξανά ο άγιος Ιωάννης. Αυτή η αγάπη είναι ανιδιοτελής δεν έχει να κάνει με το συμφέρον ή να αποσκοπήσει κάπου αυτή τη αγάπη πρέπει δείχνουμε προς τον Θεό ή τον συνάνθρωπο αλλά και το αντίστροφο. Η επιθυμία του Θεού είναι να ενωθούμε μαζί μας, όταν ο άνθρωπος φτάνει στο σημείο να κατανοήσει και να κατακτήσει την αγάπη αυτή τότε ξεκινάει να αγαπάει τον Θεό και αυτό ονομάζεται έρωσ. Αυτός ο έρωτας εκφράζεται με διαφορετικούς τρόπους ένας από αυτούς είναι ο πόθος. Ο άνθρωπος αισθάνεται μέσα του μια φλόγα και πλέον η ηδονή δεν είναι η ανθρώπινη αλλά μετατρέπεται σε θεία ηδονή μπροστά σε αυτή παραμερίζεται η σωματική. Μέσω αυτού του θείου έρωτα ο άνθρωπος ξεπερνά την ανάγκη των κοινών αγαθών και τρέφεται με την

ελπίδα και η ψυχή του παραδίδεται στο Θεό. Αυτό φαίνεται να το έχει κατακτήσει και ο ίδιος ο άγιος.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε και στο ότι ο Θεός είναι Φως και για να τον δούμε πρέπει να έχουμε πίστη και μάτια στη ψυχή αλλά και καθαρότητα. Στις ομιλίες του συχνά τονίζει ότι η ζωή που ζούμε τώρα δεν το σπíti μας, το σπíti το πραγματικό και αυτό που προορίζεται ο άνθρωπος είναι ο ουρανός. Η ζωή αυτή παρομοιάζεται σαν ένας χώρος όπου ήρθαμε σαν ταξιδιώτες αλλά είναι άγνωστο το πότε θα φύγουμε.

Μέσα από τη διδασκαλία του συμβουλεύει νέους, γονείς, μοναχούς, παντρεμένους γενικότερα απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους και στο καθένα ξεχωριστά. Σημαντική είναι και η μετάνοια, καθώς η αμαρτία είναι ασθένεια κατά τα λεγόμενα του και η θεραπεία της είναι η μετάνοια. Φαίνεται ότι ο μοναχικός τρόπος ζωής αποτελεί πρότυπο για κάθε χριστιανό, θεωρώντας ότι ο καθένας πρέπει να έρθει σε επαφή με αυτόν τον τρόπο ζωής. Με αυτό τον τρόπο θα αναθεωρήσει πολλά πράγματα έχοντας θετικά αποτελέσματα για τον εαυτό του αλλά και τους συνανθρώπους του.

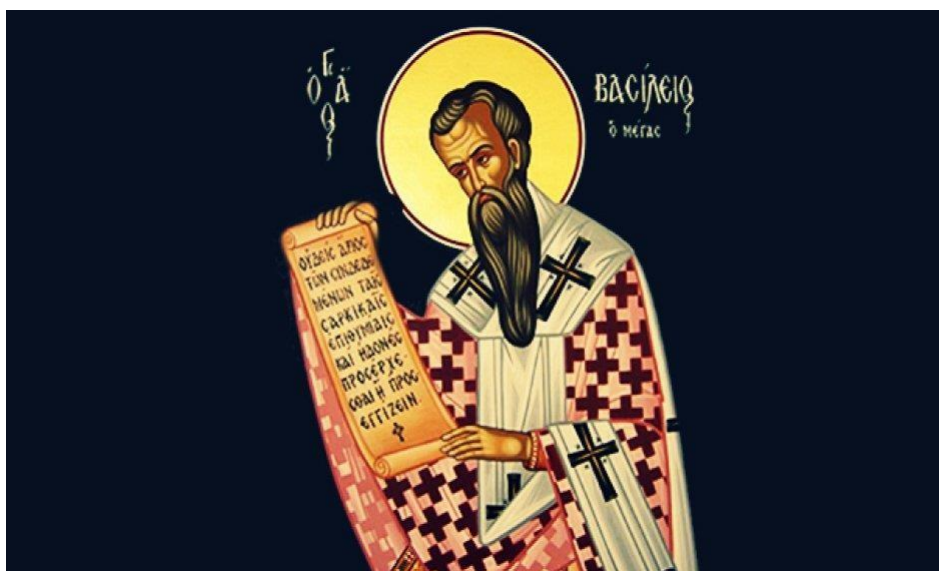
Στη διδασκαλία του τονίζει και την χριστιανική γιορτή. Κατά τα λεγόμενα του σε μια γιορτή δεν είναι απαραίτητο να είναι πλουσιοπάροχη, το τραπέζι να είναι γεμάτο και οι καλεσμένοι να είναι ντυμένοι υπερβολικά με πολλά λούσα. Η ουσία του κάθε εορτασμού βρίσκεται άλλου, βρίσκεται στη καθαρότητα και την ελευθερία, συνείδησης και της ψυχής. Τέλος, βρίσκεται και όταν ανάμεσα στους καλεσμένους είναι ο ίδιος ο Χριστός και η γιορτή αποκτά πνευματικό περιεχόμενο και αξία, άλλωστε αυτός είναι και ο απώτερος σκοπός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΑΓΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

2.1 Ο βίος και ο εορτασμός του¹⁴

Ο Μέγας Βασίλειος γεννήθηκε το 329-330μ.Χ. στη Καππαδοκία και συγκεκριμένα στη Καισάρεια και απεβίωσε το 379. Ο πατέρας του ήταν δικηγόρος λεγόταν και αυτός Βασίλειος, ο οποίος δίδαξε και τα πρώτα γράμματα στον Άγιο πριν ακόμα σπουδάσει. Η μητέρα του ονομαζόταν Εμέλλεια και ήταν μια ευσεβής γυναίκα, φρόντισε για την ανατροφή του παιδιού της κατευθύνοντας τον στο δρόμο της χριστιανικής ζωής. Βέβαια την χριστιανική ζωή την ασπάστηκαν και τα αδέρφια του, τα οποία ήταν συνολικά εννιά με δέκα εκ των οποίων οι τρεις έγιναν επίσκοποι και η μια του η αδελφή λεγόμενη Μακρίνα έγινε μοναχή (βλ. **Εικ. 3.**)

Εικόνα 3: Απεικόνιση του Άγιου Βασίλειου του Μεγάλου.¹⁵

¹⁴ Το παρόν υποκεφάλαιο στηρίχτηκε σε: Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία*, σ. 248-251. Ιερέυς, Φώτιος, Νικολαΐδης, *Ο βίος και η πολιτεία των αγίων ορθόδοξων πατέρων της θεοχριστιανικής εκκλησίας 1* (Καστοριά, 1999), σ. 158-172.

¹⁵ Πηγή: <https://www.nextdeal.gr/epikairota/politismos/130633/o-megas-vasileios-pateras-kai-didaskalos-tis-ekklisia> (17/2/2024).

Λόγω της οικονομικής κατάστασης της οικογένειας του κατάφερε να σπουδάσει στα πιο γνωστά κέντρα της εποχής του. Στην συνέχεια φεύγει όμως από την Καισάρεια και πηγαίνει στο Βυζάντιο να σπουδάσει περαιτέρω, εκεί γνωρίζει τον σπουδαίο ρήτορα Λιβάνιο, ο οποίος υπήρξε και δάσκαλος του Αγίου Ιωάννη του Χρυσόστομου. Συνάπτει μαζί με το ρήτορα μια φιλία παρόλο που πολλές φορές οι απόψεις τους δεν συμβάδιζαν. Ο επόμενος σταθμός του ήταν η Αθήνα, όπου εκεί τελείωσε με τον κύκλο των σπουδών παρακολουθώντας σπουδαίους δασκάλους που παρέδιδαν μαθήματα όπως ήταν η φιλοσοφία, η ρητορική, η ελληνική γλώσσα. Εκεί ξανασυναντάει τον Γρηγόριο Ναζιανζηνό, τον οποίο είχε γνωριστεί στη Καισάρεια και ξεκινάει μια δυνατή φιλία με γερά θεμέλια άλλωστε μαζί με τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο θα ονομαστούν πιο μετά από την εκκλησία ως Άγιοι Τρεις Ιεράρχες.

Πρέσβευαν και οι δύο τα ίδια ιδανικά, καλοσυνάτοι και τίμιοι άνδρες, ήθελαν να γίνουν και οι δυο ρήτορες και ζούσαν με βάση το χριστιανισμό. Όλες τους οι πράξεις, η ζωή τους είχαν την ίδια κοινή πηγή που τους οδηγούσε στο μονοπάτι του Θεού. Ήταν σαν αυτές οι δύο σπουδαίες προσωπικότητες παρόλο που ήταν διαφορετικοί άνθρωποι, διαφορετικά σώματα να είχαν την ίδια ψυχή και φυσικά αυτό το δέσιμο που είχαν διήρκεσε για όλη τους τη ζωή. Αλληλογραφούσαν και οι επιστολές τους αποτελούσαν και αποτελούν ένα σπουδαίο δείγμα σεβασμού και ήθους.

Αφού ο Βασίλειος παραμένει για περίπου τέσσερα χρόνια στην Αθήνα, σπουδάζει ιατρική, αστρονομία, ελληνική φιλολογία, γεωμετρία, ρητορική και φιλοσοφία τελειώνοντας περίπου το 356 όπου και επιστρέφει στη πατρίδα του τη Καισάρεια. Εκεί βαπτίζεται χριστιανός ορθόδοξος και για λίγο καιρό ασκεί τη ρητορεία, όμως τελικά ξαναφεύγει και τότε αρχίζει ένα μεγάλο και σημαντικό ταξίδι. Ταξιδεύει σε διάφορους τόπους γνωρίζοντας σπουδαίους ασκητές της εποχής εκείνης, κάποιιοι από αυτούς ήταν η Αίγυπτος, η Μεσοποταμία, η Συρία και η Παλαιστίνη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι χάρισε όλη του τη περιουσία στους φτωχούς και ο ίδιος αποσύρθηκε σε ένα ερημικό τόπο κάπου κοντά στο Ίρι ποταμό, στη Νεοκαισάρεια του Πόντου. Σε μια του επιστολή προς τον αγαπημένο του φίλο Γρηγόριο Ναζιανζηνό περιγράφει το τοπίο ως μια πεδιάδα που βρίσκεται στους πρόποδες ενός βουνού. Εκεί υπάρχουν ψάρια, πουλιά, λουλούδια και μόνο οι κυνηγοί πλησιάζουν. Μετά από αυτή την επιστολή ο Γρηγόριος θέλησε να συναντήσει το φίλο του έτσι και τον επισκέφτηκε. Εκεί έμειναν για αρκετό καιρό μαζί, καθώς προσεύχονταν, μελετούσαν και ασχολούνταν με την καλλιέργεια της γης.

Αποσύρθηκε εκεί για πέντε χρόνια και έπειτα γύρισε στη Καισάρεια όπου χειροτονείται διάκονος από τον επίσκοπο της Καισάρειας του οποίου πήρε τη θέση του όταν απεβίωσε. Έφερε αντίσταση ως επίσκοπος στον βασιλιά Ουάλεντα, ο οποίος προσπαθούσε να πείσει τους επισκόπους να ακολουθήσουν το αρειανικό δόγμα αυτή η αντίσταση γίνεται εμφανείς μέσα από τα κηρύγματα αλλά και από τα συγγράμματα του. Η αλήθεια είναι ότι ασκήθηκε μεγάλη πίεση στο άγιο, ώστε να ξεχάσει και αυτός τα χριστιανικά του καθήκοντα και να υποταχθεί σε αυτό που πρόσταζε ο βασιλιάς όπως έκαναν και πολλοί άλλοι επίσκοποι.

Συγκεκριμένα ο βασιλιάς έστειλε τον ύπατο Μόδεστο στον Μέγα Βασίλειο ώστε να

τον πείσει με εκφοβισμούς. Όμως ο άγιος δεν υπέκυψε του απάντησε ότι καμία απειλή δεν τον αγγίζει ούτε η δήμευση της περιουσίας του, καθώς δεν είχε κάτι πέρα από κάποια ρούχα και βιβλία, ούτε η εξορία, ούτε τα βασανιστήρια, ούτε ο θάνατος, γιατί θα έρθει γρηγορότερα κοντά στο Θεό. Τότε ο Μόδεστος του απάντησε ότι ποτέ κανένας επίσκοπος δεν έχει μιλήσει ξανά με τέτοιο τρόπο. Ο Βασίλειος του είπε ότι αυτό συνέβη, επειδή ποτέ στη ζωή του δεν συνομίλησε με αληθινό επίσκοπο. Επιπλέον, του τόνισε ότι ο άνθρωπος πρέπει να είναι ταπεινός κάτι που το διδάσκει και η θρησκεία μας και όταν η πίστη του καθενός βρίσκεται σε κίνδυνο εκείνη τη στιγμή πρέπει να ερχόμαστε ακόμα πιο κοντά στο Θεό. Συνεπώς με το θάρρος, την ηρεμία και την καλή του συμπεριφορά υπερασπίστηκε τη πίστη του και δεν έχασε και τη θέση του ως επίσκοπος.

Πολύ μεγάλο είναι και το φιλανθρωπικό του Μέγα Βασίλειου, το οποίο κορυφώνεται το 368, καθώς έπεσε μεγάλη πείνα στην Καισάρεια. Έτσι πήρε τη πρωτοβουλία να χτίσει ένα πτωχοκομείο για να βρίσκει καταφύγιο κάθε άνθρωπος που αντιμετώπιζε προβλήματα. Το όνομα που δόθηκε στο πτωχοκομείο ήταν Βασιλείας και αυτό προς τιμήν του αγίου ενώ ιστορικά ήταν το πρώτο ίδρυμα. Αργότερα δημιουργήθηκε ένα συγκρότημα ιδρυμάτων η γνωστή Βασιλειάδα.

Γενικότερα ήταν ένας άνθρωπος προικισμένος, με πολλές αρετές, αγωνιστής της ορθοδοξίας και θεολόγος που ερευνούσε και σκεφτόταν σε βάθος. Ήταν δραστήριος και δίδασκε όχι μόνο με βάση τα λεγόμενα του αλλά και με τον τρόπο ζωής του την αγάπη και την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων. Ηθικός, πρότυπο αρετής, ευσέβειας και σοφίας συνδυάζοντας πράξη και θεωρεία. Άφησε πίσω του μια μεγάλη κληρονομία και πρόσφερε σε όλους τους τομείς της κοινωνίας, της παιδείας και της εκκλησίας.

Βέβαια εξαιτίας της ασκητικής του ζωής, των συνεχόμενων αγώνων για το ποίμνιο του, την δίψα του να μεταδώσει τη διδασκαλία του Χριστού αλλά και την λύπη για το χάος που επικρατούσε στο εκκλησιαστικό χώρο η υγεία του κλονίστηκε. Κοιμήθει την 1^η Ιανουαρίου του 379 στην ηλικία των 50 ετών, αυτή την ημερομηνία γιορτάζεται και από την εκκλησία, ενώ στις 30 Ιανουαρίου γιορτάζει μαζί με τον Ιωάννη το Χρυσόστομο και τον Γρηγόριο Ναζιανζηνό.

2.2 Το έργο του Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου¹⁶

Όλο το έργο που άφησε ο Μέγας Βασίλειος, του οποίου το μεγαλύτερο μέρος του έχει σωθεί αποτελεί πηγή έμπνευσης και επιρροής όχι μόνο για τον εκκλησιαστικό χώρο αλλά και για την καθημερινή ζωή, τις δυσκολίες της και τις χαρούμενες στιγμές τότε είναι που έρχεται η ανταμοιβή των κόπων. Θα μπορούσαμε να χωρίσουμε σε τέσσερις κατηγορίες τα κείμενα του αγίου i) στις ομιλίες, ii) στις επιστολές, iii) στα δογματικά και iv) στα πρακτικά.

¹⁶ Η παραπάνω ενότητα βασίζεται σε: Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία*, σ. 251-255.

- i. Σχετικά με τις ομιλίες του υπάρχουν διάφορα θέματα που παρουσιάζουν και θίγουν κάθε μια από αυτές είτε ονομάζονται 1. εγκωμιαστικές, είτε 2. δογματικές, είτε 3. ερμηνευτικές, είτε 4. ηθικές.
1. Στις **εγκωμιαστικές** ομιλίες του εντάσσονται κείμενα, τα οποία άσκησαν μεγάλη επιρροή για την αγιολογική ομιλητική λογοτεχνία την εποχή του Βυζαντίου. Τέτοια κείμενα είναι στον μάρτυρα Γρανάδο, στους άγιους Τεσσαράκοντα μάρτυρες και στον άγιο Μάμα.
 2. Στην κατηγορία των **ηθικών και πρακτικών** ομιλιών κατατάσσονται διάφορες όπως: Εις το καθελώ μου τας αποθηκάς, Κατά μεθυόντων και φυσικά ο λόγος του αγίου Προς του νέους που κάνει αναφορά και συνδυάζει τη παιδεία αλλά όχι οποιαδήποτε τη χριστιανική παιδεία και την ελληνική γραμματεία
 3. Μια από τις πιο σημαντικές **ερμηνευτικές** ομιλίες του είναι οι εννέα για την εξαήμερη δημιουργία του κόσμου, με αυτό του το έργο αναφέρεται στη χριστιανική κοσμολογία. Μια άλλη ομιλία του είναι οι δεκατρείς για τους Ψαλμούς του Δαβίδ που αναφέρουν μέσα και κάποια προβλήματα της χριστιανικής ζωής
- ii. Στη κατηγορία των **επιστολών**, των οποίων ο αριθμός αγγίζει τις 366 αλλά γύρω στις 40 από αυτές δεν έχουν τεκμηριωθεί για το αν είναι γνήσιες. Οι επιστολές αντικατοπτρίζουν όλες τις πτυχές της ζωής τότε και αποτελούν μεγάλη λογοτεχνική πηγή, καθώς ο άγιος είχε σπουδάσει, κατείχε την ελληνική γλώσσα και έχει χαρακτηριστεί ως ένας από τους πιο σπουδαίους επιστολογράφους. Μερικές από αυτές είναι οι επιστολές 39, 40, 41, 60 μεταξύ του αγίου και του αυτοκράτορα Ιουλιανό.
- iii. Τα **δογματικά** του έργα έχουν ως κύριο στοιχείο την υποστήριξη της εκκλησίας και όχι του Αρειανισμού. Κάποια από αυτά είναι το Περί του Αγίου Πνεύματος, όπου αναφέρεται στη υπόσταση του Αγίου Πνεύματος, και το Κατά Ευνομίου όπου αναιρεί τις απόψεις του Ευνομίου για τον Αρειανισμό.
- iv. Η κατηγορία των **πρακτικών** χωρίζεται στα Ασκητικά που συμπεριλαμβάνει δύο συλλογές το Όροι κατά πλάτος, το Όροι κατ'επιμονήν και στην Θεία Λειτουργία. Κάποια άλλα έργα που αμφισβητείται η γνησιότητα τους είναι το Περί βαπτίσματος και το Περί Παρθενίας.

2.3 Η διδασκαλία του Μεγάλου Βασιλείου¹⁷

Ένα από τα πιο σημαντικά κείμενα του Μεγάλου Βασιλείου μέσα από το οποίο μπορούμε να αντλήσουμε αρκετά στοιχεία για τον τρόπο που δίδασκε και που σκεφτόταν αλλά και το πόσο δίψαγε να φωτίσει το δρόμο του Θεού φέρνοντας τους ανθρώπους όλο και πιο κοντά του.

Συγκεκριμένα στην ομιλία του προς τους νέους ο Μέγας Βασίλειος μιλάει ως πατέρας και συμβουλεύει τους νέους ότι από όλα όσα διδάσκονται από τους αρχαίους να κρατήσουν μόνο όσα θα τους είναι χρήσιμα. Θέλοντας να γίνει πιο κατανοητός στο να γίνει αντιληπτό τι είναι χρήσιμο και τι όχι, αναφέρεται στις δυο ζωές την κάτω όπου η ευτυχία που βιώνεται είναι μηδαμινή σε σχέση με την άλλη ζωή. Οδηγός της είναι η Αγία Γραφή, η οποία προετοιμάζει τον άνθρωπο για αυτή την άλλη ζωή και αναφέρει ότι πρώτα έρχεται η κοσμική σοφία και έπειτα το βαθύ νόημα της χριστιανοσύνης.

Οι δυο αυτές διδασκαλίες έχουν κάποια κοινά μεταξύ τους αλλά ταυτόχρονα διαφέρουν. Παρομοιάζοντας τες με ένα φυτό όπου καρπός είναι η αλήθεια και τα φύλλα που το στολίζουν η κοσμική σοφία. Έπειτα μιλάει για την αξία των ποιημάτων, τα οποία όταν εξιστορούν κατορθώματα και λόγια καλών ανθρώπων τότε πρέπει να τα μιμούμαστε και να τα δεχόμαστε με αγάπη, αν όμως αναφέρουν κακούς ανθρώπους τότε καλό είναι να τα αποφεύγουμε. Ας μην ξεχνάμε ότι τα γλυκά λόγια έχουν και μια δόση δηλητηρίου. Το ίδιο ισχύει και για τους πεζογράφους, όταν γράφουν για διασκέδαση ή για τους δικηγόρους που λένε ψέματα κάτι που δε ταιριάζει σε αυτά που διδάσκει το Ευαγγέλιο. Συνεπώς όπως οι μέλισσες δε πετούν με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα λουλούδια, έτσι και ο άνθρωπος πρέπει να παίρνει τις σωστές γνώσεις.

Η αρετή είναι πολύ σημαντική για την άλλη ζωή και αναφέρεται στη αρετή για την οποία μιλούν οι φιλόσοφοι πιο πολύ. Συγκεκριμένα ο Ησίοδος έλεγε ότι ο δρόμος της αρετής είναι δύσκολος αλλά σαν φτάσει κάποιος στο τέλος θα δει πόσο όμορφος και εύκολος ήταν και αυτός ήταν ο σκοπός του φιλόσοφου, να δείξει στο κόσμο το σωστό δρόμο. Όπως ο Οδυσσέας εμφανίστηκε χωρίς ρούχα μπροστά στη Ναυσικά κάτι που δεν ήταν ντροπιαστικό αφού ήταν ντυμένος με την αρετή, έτσι και οι άνθρωποι πρέπει να αποκτήσουν την αρετή μέσα στο ναυάγιο τους και όταν βγουν στη στεριά να είναι ντυμένοι με αυτήν, διότι την αρετή δε μπορεί κανείς να σου την πάρει. Ένα άλλο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα είναι αυτό του Ηρακλή με την Αρετή και την Κακία και ποιο δρόμο έπρεπε να διαλέξει.

Αυτούς που πρέπει να επικροτούμε είναι αυτοί που ο καθένας με το δικό του τρόπο υποστηρίζει τα όσα έγραψε για την αρετή. Υπάρχουν όμως και άνθρωποι, των οποίων τα λόγια τους διαφωνούν με τρεις πράξεις και το τρόπο ζωής τους. Επίσης γίνεται αναφορά συμβάντων από τη ζωή του Περικλή, του Ευκλείδη, του Σωκράτη και του Μέγα Αλεξάνδρου, οι οποίοι δε παρασύρθηκαν από τα συναισθήματα της στιγμής ή της οργής αντιθέτως τα υπέμειναν χωρίς να τους καταβάλλει το αίσθημα της εκδίκησης ή στο να ανταποδώσουν το κακό που τους έκαναν.

¹⁷ Το παρόν μέρος στηρίχτηκε σε: Βασιλείου του Μεγάλου, *Ομιλία προς τους νέους για το πως να οφελούνται από τα ελληνικά γράμματα*, Απόδοση στα νεοελληνικά Βασ. Μουστάκη (Αθήνα: Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, 1979), σ. 5-31.

Επίσης, όπως κάθε επαγγελματίας έχει ως στόχο να φέρει εις πέρας τη δουλειά του σωστά, έτσι και ο άνθρωπος και η ζωή του έχουν ένα δικό τους στόχο τον οποίο προσπαθούν να τον κατακτήσουν, αν δε θέλουν να λέγονται άλογα ζώα. Όπως πχ ένας αθλητής ή ένας μουσικός σε ένα διαγωνισμό στοχεύει στο στεφάνι όμως ένας αθλητής δεν αφήνει τη προπόνηση του για να παίξει κιθάρα, αλλά ούτε και ένας μουσικός για να προπονηθεί στη πάλη. Παρά τους περιορισμούς και τις δυσκολίες τα υπομένουν όλα. Είναι δύσκολο να γίνει κανείς καλός άνθρωπος και πολλά από τα αγαθά θα κατακτηθούν με δυσκολία, αλλά δε πρέπει να χάσουμε τις ελπίδες μας και για τα πιο ακριβά, διότι έτσι τιμωρούμαστε μόνοι μας.

Πρέπει με τη σωστή σκέψη να δίνουμε ότι καλύτερο στη ψυχή μας και το σώμα μας να μην πέφτει στη παγίδα των παθών αλλά να γίνει ανώτερο, διότι πολλές φορές ο άνθρωπος δίνει βάση στο σώμα και όχι στη ψυχή και εκεί ξεκινάει ο κατήφορος. Το σώμα χρειάζεται τα αναγκαία αλλά για τον άνθρωπο ο πλούτος δεν είναι ποτέ αρκετός.

Ο φρόνιμος άνθρωπος αποφεύγει την επίδειξη, δεν επηρεάζεται από τα λεγόμενα του κόσμου και δε φοβάται να πάει αντίθετα σε αυτά που λένε οι υπόλοιποι. Όλα αυτά τα λέει η Αγία Γραφή όπως προείπαμε, πρέπει να αποκτήσουμε εφόδια και να επωφελούμαστε από παντού, αλλά πρέπει να κοπιάσουμε. Τέλος ο Μέγας Βασίλειος μας συμβουλεύει ανάμεσα στα τρία είδη αρρώστιας να μην τοποθετηθούμε στο τρίτο, το αθεράπευτο και να μην δείξουμε ότι η ψυχική μας ασθένεια μοιάζει με τις σωματικές των αρρώστων.

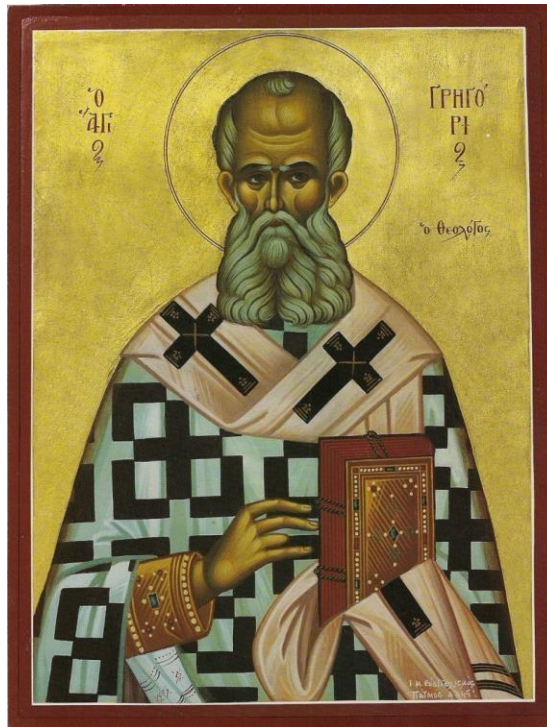
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

3.1 Ο βίος και ο εορτασμός του¹⁸

Ο Άγιος Γρηγόριος γεννήθηκε στην Αριανζό κοντά στη Νανζιανζό της Καππαδοκίας το 329-330 μ.Χ. Οι γονείς του ονομάζονταν Γρηγόριος και Νόννα. Ο πατέρας του ήταν υπάλληλος των Υψισταρίων που πίστευαν σε ένα Θεό αλλά είχαν κάποια ειδωλολατρικά έθιμα και νόμους του μωσαϊκού, ενώ το 328 γίνεται επίσκοπος μέχρι και το 374. Η γυναίκα του Νόννα ήταν η αιτία να γίνει χριστιανός.

Ο άγιος σπουδάζει αρχικά στο τόπο του τη Νανζιανζό, μετά στη Καισάρεια της Καππαδοκίας εκεί γνώρισε τον Μέγα Βασίλειο με τον οποίο έκτησε μια γερή και μακροχρόνια φιλία. Στο ταξίδι των σπουδών του πέρασε και από διάφορες άλλες περιοχές όπως είναι η Καισάρεια της Παλαιστίνης, καθώς εκεί είχε ως δάσκαλο του τον ρήτορα Θεσπέσιον, αλλά και την Αλεξάνδρεια, όπου εκεί παρακολούθησε τα μαθήματα του θεολόγου Διδύμου (βλ. **Εικ. 4**).¹⁹

Εικόνα 4: Απεικόνιση του Αγίου Γρηγόριου του Θεολόγου.

¹⁸ Η παρούσα υποενότητα βασίστηκε σε: Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία*, σ. 273-274. Ιερέυς, Φώτιος, Νικολαΐδης, *Ο βίος και η πολιτεία των αγίων* σ. 210-222.

¹⁹ Πηγή: <https://iporta.gr/άγιος-γρηγόριος-ο-θεολόγος-ή-ναζιανζή/> (17/2/2024).

Τελευταίος του σταθμός στο ταξίδι των σπουδών του ήταν η Αθήνα εκεί συναντιέται ξανά με τον φίλο του Μέγα Βασίλειο και σπουδάζουν μαζί στο ίδιο πανεπιστήμιο. Επιπλέον, γνωρίζεται και με τον Ιουλιανό τον Παραβάτη. Κάποιοι άλλοι δάσκαλοι πολύ σημαντικοί για την παιδαγωγή του Αγίου ήταν ο χριστιανός Προαιρέσιος και ο εθνικός Ιμέριος. Για τον Άγιο Γρηγόριο η εκπαίδευση ήταν το μείζον θέμα, όταν όμως αναφέρεται στην εκπαίδευση δεν εννοεί μόνο την χριστιανική αλλά και την εθνική, η οποία είναι εξίσου σημαντική και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους δασκάλους.

Η εθνική παιδεία αντιμετωπιζόνταν στη πλειοψηφία των περιπτώσεων από τους χριστιανούς ως κάτι που απομακρύνει τον άνθρωπο από το δρόμο του Θεού και είναι επικίνδυνη. Ο άγιος τονίζει ποια είναι η διαφορά, διότι όλοι ακούν και δέχονται και τη θεωρεία και την έρευνα. Όμως από αυτή τη θεωρεία και την έρευνα πρέπει ο καθένας να μην αποδέχεται ότι οδηγεί τον άνθρωπο στο δρόμο της πλάνης και του πονηρού. Αξίζει να αναφερθεί ότι εξαιτίας των σπουδών του, του πρόσφεραν καθηγητική έδρα στην Αθήνα, αυτός όμως δεν την δέχτηκε και έτσι το 357 επιστρέφει στην πατρίδα του τη Καππαδοκία.

Κατά την επιστροφή του βαπτίστηκε χριστιανός ορθόδοξος, ενώ λίγο αργότερα δέχτηκε πρόσκληση από τον Μέγα Βασίλειο, ο οποίος είχε αποσυρθεί στο Ίρι ποταμό. Εκεί οι δυο φίλοι έγραψαν τη Φιλοκαλία του Ωριγένη και σχεδίασαν τα Ασκητικά, βέβαια έφυγε μετά από λίγο λόγω των γεγονότων που είχαν συμβεί στη Νανζιανζό με τον πατέρα του. Το γεγονός που τάραξε τον Γρηγόριο ήταν η εξέγερση που δημιουργήθηκε εξαιτίας της υπογραφής του πατέρα του στον αρειάζοντα δογματικό όρο. Παρά τη θέληση του ο πατέρας του τον χειροτονεί πρεσβύτερο και λόγω της δυσαρέσκειας του φεύγει πάλι για να πάει στο καλό του φίλο Βασίλειο. Πάλι όμως, ο λαός ξεσηκώθηκε με αποτέλεσμα να γυρίσει πίσω και να βοηθήσει τον πατέρα του στη εκτέλεση των καθηκόντων του.

Αργότερα το 372 χειροτονήθηκε επίσκοπος στην μικρή πόλη των Σασίμων μετά από παρακίνηση του Βασίλειου και του πατέρα του, χωρίς να πάει ποτέ εκεί αλλά παραμένοντας στη Νανζιανζό. Εκεί έγινε συλλειτουργός του πατέρα του, ο οποίος πέθανε μετά από λίγο. Έγραψε για αυτόν ένα σπουδαίο επιτάφιο, ενώ για την μητέρα του έγραψε πολλά ποιήματα, η οποία απεβίωσε και αυτή με λίγο αργότερα από τον πατέρα του. Παρόλο που όλοι ήθελαν να μείνει στη πατρίδα του αυτός άρρωστος αποφάσισε να φύγει και να πάει στη Σελεύκεια της Ισαυρίας. Ασπάστηκε τον ασκητικό βίο στην εκκλησία της Αγίας Θέκλης μαθαίνοντας ότι εκείνη την περίοδο ο Μέγας Βασίλειος απεβίωσε.

Το 379 τον καλούν στη Κωνσταντινούπολη για να ανέβει στο πατριαρχικό θρόνο με πρόσκληση του ίδιου του αυτοκράτορα Θεοδοσίου του Μεγάλου. Η περίοδος εκείνη ήταν πολύ δύσκολη για την ορθοδοξία, καθώς οι αιρέσεις ήταν πολλές με την πιο μεγάλη αυτή του Αρειανισμού. Στη Κωνσταντινούπολη σχεδόν όλες οι εκκλησίες είχαν κυριευθεί από τους Αρειανούς μόνο το ναό της Αναστασίας δεν είχαν καταφέρει να πάρουν. Σε αυτό τον ναό ο άγιος μίλησε με πέντε λόγους για την θεότητα του Υιού του Θεού, άλλωστε γι αυτό ονομάστηκε και θεολόγος. Μέσα από τον λόγο του, ο οποίος διακρίνεται από πειθώ και επιχειρηματικότητα πήρε με το μέρος του πάρα πολλούς.

Η απήχηση που είχε προκάλεσε αντίδραση στους υποστηρικτές του Αρειανισμού, οι οποίοι προσπάθησαν να πείσουν το λαό ότι ο άγιος διδάσκει τη πολυθεΐα οδηγώντας τον στο

δικαστήριο. Ένα άλλο γεγονός επίσης συνέβη τη νύκτα του Πάσχα, καθώς ο Γρηγόριος βάπτισε τους πιστούς μπήκαν στο ναό Αρειανοί με όπλα τραυματίζοντας και απειλώντας τους πιστούς και τον άγιο. Όμως ο άγιος δεν φοβήθηκε προσευχήθηκε για όλους ακόμα και για τους Αρειανούς που έκαναν την επίθεση.

Όταν ο άγιος έγινε πατριάρχης στη Κωνσταντινούπολη στο ιερό ναό των Αγίων Αποστόλων, ήρθαν στη Κωνσταντινούπολη επίσκοποι Μακεδόνες και Αιγύπτιοι, οι οποίοι είχαν κάποιες ενστάσεις για το αν ο Γρηγόριος έπρεπε να γίνει πατριάρχης. Παρά τα γεγονότα αυτά ο Γρηγόριος έγινε επίσημα πατριάρχης στο ναό των Αγίων Αποστόλων.

Αποτέλεσε κύρια μορφή για την σύνταξη της Β Οικουμενικής Συνόδου σχετικά με το Σύμβολο της Πίστεως, οριστικοποιώντας το ορθόδοξο δόγμα και προσπάθησε να φέρει σε μια ισορροπία τα ζητήματα που ταλάντευαν την εκκλησία. Όπως είναι φυσικό ο Γρηγόριος δημιούργησε και φίλους και εχθρούς, αυτό είχε ως αποτέλεσμα το 383 να παραιτηθεί από την πατριαρχία φεύγοντας από την Κωνσταντινούπολη για την Αριανζό όπου και εγκαταστάθηκε. Εκεί έζησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του γράφοντας ποιήματα, ψέλνοντας και γράφοντας.

Απεβίωσε σε ηλικία εξήντα χρονών το 390 από ασθένεια που τον ταλαιπωρούσε αρκετό καιρό. Στη διαθήκη του αναφέρει ότι αφήνει την περιουσία του στους κατοίκους της Ναζιανζού, ενώ τα λείψανα του μεταφέρθηκαν στη Κωνσταντινούπολη στο ναό των Αγίων Αποστόλων. Η μνήμη του τιμάται στις 25 Ιανουαρίου και στις 30 γιορτάζεται ως ένας από τους Τρις Ιεράρχες μαζί με τον Μέγα Βασίλειο και τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο.

3.2 Το έργο του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου²⁰

Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος αποτέλεσε ένας από τους μεγαλύτερους ρήτορες, ποιητές αλλά και επιστολογράφους της εποχής του αφήνοντας πίσω ένα τεράστιο υλικό πάνω σε αυτούς τους τομείς. Επηρεάστηκε από τα αρχαία ελληνικά γράμματα, καθώς τα θεωρούσε το βασικό συστατικό της σωστής και ολοκληρωμένης παιδείας. Η αγάπη του για την Αρχαία Ελλάδα είναι φανερή στο έργο του, γνωρίζοντας θα έλεγε κανείς κάθε σπιθαμή της αρχαίας ελληνικής ιστορίας αλλά και των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, τους οποίους αναφέρει στα έργα του. Τα έργα του χωρίζονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες α) τα πεζογραφικά με υποκατηγορίες i τις επιστολές και ii τους λόγους και β) τα ποιήματα.

- i. Οι **επιστολές** του χαρακτηρίζονται ως λογοτεχνικά κείμενα και αποτυπώνουν τον χαρακτήρα του αγίου. Στο σύνολο τους υπολογίζονται στις 245 γνήσιες, τις οποίες κράτησε σε προσωπικό του αρχείο κάνοντας τον, τον πρώτο Έλληνα που είχε κρατήσει τέτοιο αρχείο. Στις επιστολές του αποτυπώνεται διάφορες στιγμές της ζωής, είναι άμεσες και είναι λες

²⁰ Το παραπάνω μέρος βασίστηκε σε: Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία*, σ. 274-281.

και η επικοινωνία είναι ζωντανή και όχι πάνω σε χαρτί. Γράφει απλά και προσαρμόζει το λόγο του ανάλογα τον παραλήπτη της επιστολής.

- ii. Όσο αφορά τους **λόγους** στο σύνολο τους είναι 45, αποτελώντας το ρητορικό έργο του αγίου και χωρίζονται σε 1. δογματικούς, 2. αγιολογικούς, 3. εορτολογικούς, 4. ηθικούς και 5. επιτάφιας.
 1. Στους δογματικούς οι πιο αντιπροσωπευτικοί είναι οι πέντε θεολογικοί λόγοι που μιλούν για τη θεότητα του Υιού και του Πνεύματος, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω.
 2. Στους αγιολογικούς κατατάσσονται αγιολογικά εγκώμια σε αγίους όπως τον άγιο Μάμα και τους αγίους Μακκαβαίους.
 3. Σε αυτή τη κατηγορία μιλάμε για λόγους για δεσποτικές γιορτές του χρόνου όπως της Πεντηκοστής, την Ανάσταση, την Γέννηση.
 4. Στους ηθικούς τα θέματα είναι πιο συγκυριακά και δίνουν πάτημα στο ρήτορα να διδάξει. Ο πιο παλιός και σημαντικός λόγος είναι αυτός για την δική του απολογία για όταν έφυγε για τα ερημητήρια του Πόντου.
 5. Οι επιτάφιοι λόγοι σχετίζονται με πρόσωπα είτε στο φιλικό είτε στο οικογενειακό περίγυρο του αγίου. Από τους πιο αντιπροσωπευτικούς είναι ο επιτάφιος εις τον Μέγαν Βασίλειον.

Τέλος θα αναφερθούμε στη κατηγορία των **ποιημάτων** του αγίου Γρηγόριου. Έχοντας τονίσει την αγάπη του για την ποίηση, καθώς μέσα από αυτή εκφράζει τη καλλιτεχνική του φλέβα και τον στοχασμό του. Ο τρόπος που γράφει φανερώνει και την αγάπη του για την Αρχαία Ελλάδα, διότι γράφει με βάση την αλεξανδρινή, η οποία είναι ποίηση αττικίζουσα και φυσικά ότι αυτό συνεπάγεται στο τομέα των μειονεκτημάτων της όπως είναι η μακρηγορία ή ο ρητορισμός.

Ας μην ξεχνάμε ότι εκεί που υπάρχουν μειονεκτήματα υπάρχουν και πλεονεκτήματα, τα οποία ήταν μια μοναδική χάρη τόσο φυσική και αβίαστη αλλά και μια μελαγχολία. Τα ποιήματα του αντικατοπτρίζουν κάθε σκέψη, κάθε συναίσθημα χαρά, αγάπη, λύπη, σκέψη είτε θεολογική, είτε στοχαστική αλλά και την άλλη όψη του νομίσματος όπως είναι η αδικία, ο θυμός για το ότι πολλές φορές ο άνθρωπος οδηγείται από συναισθήματα φθόνου. Επιπλέον, γίνεται και καυστικός, όμως όταν προβάλλει τέτοια συναισθήματα αμέσως ζητά μετάνοια και συγχώρεση από τον Θεό.

Συνολικά έχει γράψει 408 ποιήματα ή έπη, καθώς χωρίστηκαν με βάση το περιεχόμενο τους σε 1) Έπη Θεολογικά που χωρίζονται σε ηθικά και δογματικά και σε 2) Έπη Ιστορικά που χωρίζονται σε Εις έτερους και σε Εις εαυτόν. Υπεύθυνοι για αυτό το διαχωρισμό ήταν οι εκδότες. Τα ποιήματα του έχουν ως γνώμονα και την αρχαία ελληνική ποίηση στην οποία στηρίζεται αλλά και την ελεύθερη μορφή. Αξίζουν να επισημανθούν δυο παράγοντες ο πρώτος είναι ότι όλη αυτή η συλλογή γράφτηκε από τον άγιο τα τελευταία χρόνια της ζωής του, όπου είχε αποσυρθεί. Ο δεύτερος ότι αποτελεί τον πρώτο Έλληνα που εισάγει την αυτοβιογραφία και εννοείται είναι ένας από τους μεγαλύτερους συγγραφείς της εκκλησίας.

3.3 Η διδασκαλία του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου²¹

Οι σπουδές του θα μπορούσε να πει κανείς ότι ήταν η κινητήριος δύναμη για τη διδασκαλία του, καθώς επηρεάστηκε από την ελληνική παιδεία και τα ελληνικά γράμματα. Ήταν μεγάλος υποστηρικτής των αρχαίων ελληνικών και έδωσε μεγάλο αγώνα, ώστε να μπου στα σχολεία των χριστιανών και να εγκαθιδρυθούν σε αυτά. Γι' αυτόν αποτελούν τη βάση της παιδείας το ανώτερο αγαθό, αυτή την άμεση γνώση είναι που θέλει να μεταδώσει σε όλο τον κόσμο κάτι το οποίο μπορεί να το πετύχει με την παρουσία του ίδιου του Θεού. Τονίζει την ειδοποιό διαφορά και ξεκαθαρίζει κάτι, το οποίο δεν είχε τεκμηριωθεί και εξηγηθεί σωστά στο ποίμνιο ότι στη πλειοψηφία αναφερόμαστε στην κτιστή φύση την οποία γνωρίζουμε ίσως λίγο καλύτερα και όχι στη θεία φύση, η οποία είναι αστέρευτη και κάτι αδιευκρίνιστο για εμάς.

Συνεπώς, αυτή η θεοπτία με βάση την διδασκαλία του αγίου φέρνει τον άνθρωπο πιο κοντά σε αυτή την άκτιστη αλήθεια του Θεού. Αυτή η προσέγγιση διδασκαλίας συμβαδίζει και με αυτή της εκκλησίας. Για όλους τους παραπάνω λόγους ο άγιος χαρακτηρίστηκε θεολόγος, διότι στη διδασκαλία του αλλά και γενικότερα δίνει μια θεολογική υπόσταση στα ζητήματα.

Κάνει αναφορά στα στάδια της θείας φανέρωσης ονομάζοντας τα σεισμούς. Αυτοί οι σεισμοί έχουν να κάνουν με την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη αλλά και την Εκκλησία. Λίγο πιο αναλυτικά οι δυο πρώτοι σεισμοί συσχετίζονται με την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, για το λόγο του ότι ο Θεός αφαιρούσε σταδιακά διάφορες λανθασμένες αντιλήψεις του ανθρώπου φτάνοντάς τον στο ανώτερο σημείο την τελειότητα. Ο τρίτος σεισμός αναφέρεται στη Πεντηκοστή, αφού πρώτα έχει βγάλει από τη ζωή των ανθρώπων στην Παλαιά Διαθήκη την ειδωλολατρία και από την Καινή τις θυσίες που έκαναν. Επομένως, στη Πεντηκοστή ο άνθρωπος έχει όλα τα κατάλληλα εφόδια και είναι έτοιμος να αντιληφθεί την αλήθεια που κρύβει η Αγία Γραφή και να ξυπνήσει μέσα του η αλήθεια, η οποία βρισκόταν εκεί αλλά ήρθε πλέον το πλήρωμα του χρόνου για να την δει καθαρά.

Όσον αφορά το Άγιο Πνεύμα αποτελεί τη συνέχεια, αφού ο Χριστός περπάτησε στη γη και αναστήθηκε σειρά τώρα παίρνει το Άγιο Πνεύμα. Για να γίνει εμφανές στους ανθρώπους, όπως και ο ίδιος ο Χριστός προηγουμένως φανερώθηκε σε αυτούς όχι όμως μονομιάς αλλά σταδιακά. Αρχικά εμφανίστηκε ελάχιστα στη συνέχεια έκανε πιο αισθητή τη παρουσία ενώ στο τελειωτικό στάδιο άρχισε να ενεργεί φανερά. Με τις λέξεις ενεργεί φανερά θέλω να τονίσω, ότι τότε γίνεται αντιληπτό στους ανθρώπους με πιο πρακτικούς ίσως θα έλεγε κανείς τρόπους. Το Άγιο Πνεύμα αποτελεί μια από της τρις φύσης του Τριαδικού Θεού πάντα ενεργεί μαζί με τον Πατήρ και τον Υιό με τη μόνη διαφορά ότι οι ενέργειες του δεν μπορούν πάντα να φανερώνονται.

Η διδασκαλία του είναι κλιμακωτή πηγαίνει από το ένα βήμα στο άλλο με συνοχή φανερώνοντας την αλήθεια και μας οδηγεί στο κάλλος όχι όμως αυτό που σήμερα εννοούμε εμείς δηλαδή την εξωτερική ομορφιά αλλά το κάλλος της αλήθειας. Μέσα από την Αγία

²¹ Πηγή: <https://www.sostis.gr/blog/item/1581-grigorios-o-theologos-bios-didaskalia> (17/4/2024).

Γραφή, τη σκέψη του και την βοήθεια του Θεού ψάχνει και φέρνει στην επιφάνεια θησαυρούς. Ας μη ξεχνάμε ότι εκείνη την εποχή η τριαδική υπόσταση του Θεού ήταν κάτι αμφιλεγόμενο ο Γρηγόριος ο Θεολόγος και ο Μέγας Βασίλειος δίδασκαν και ασπάζτηκαν την τριαδική υπόσταση με φανερό και θερμό τρόπο.²²

Στηρίζει τη χριστιανική διδασκαλία και στην ανάσταση των ψυχών μετά το θάνατο τονίζοντας ότι υπάρχουν πολλές απειλές και δοκιμασίες αλλά και θυσίες που πρέπει να κάνει ο εκάστοτε άνθρωπος. Αν καταφέρει να τις αντιμετωπίσει θα βγει νικητής και θα βρίσκεται πάντα στο πλάι και στο δρόμο του Θεού. Επομένως τι και αν ο άνθρωπος ζει τι και αν έχει πεθάνει δεν έχει καμία διαφορά για την ψυχή του, διότι αυτού που η ψυχή είναι ζωντανή ουσιαστικά και πραγματικά είναι αυτός που βρίσκεται δίπλα στο Θεό. Ο σωστός χριστιανός ενδιαφέρεται για την ψυχή του, αντιμετωπίζει κάθε δυσκολία και δεν ξεχνάει ότι μέσα από αυτές βγαίνει κερδισμένος, διότι ο Θεός γνωρίζει πολύ καλά πως να καθοδηγεί και να δίνει μαθήματα ζωής στους πιστούς.

Ο άγιος αναφέρει τη προσευχή, τη μετάνοια και την αναζήτηση του Θεού, ώστε αυτός να φωτίσει το δρόμο μας και επέλθει η σωτηρία μας. Τα λάθη είναι φυσικό να γίνονται, όταν όμως ο καθένας προσεύχεται καθημερινά για την σωτηρία της ψυχής του και όχι για τα υλικά αγαθά τότε δεν έχει να φοβάται τίποτα. Όπως και ο άγιος προσευχήθηκε στο ναό της Αναστασίας και για αυτούς που επιτίθονταν αλλά και για αυτούς που βρίσκονταν ήδη στην εκκλησία.

Απαραίτητη είναι και η χριστιανική και η εξωχριστιανική παιδεία παρόλο που πάρα πολλοί εκείνη την περίοδο την θεωρούσαν βλαβερή για τον χριστιανισμό και ότι παρεκκλίνει από το δρόμο του Θεού κάτι που είναι λανθασμένο, επειδή αυτή είναι που έδωσε τις βάσεις για διάφορες θεωρητικές αναζητήσεις και κατέστρεψε την ειδωλολατρία αναδεικνύοντας την χριστιανική ζωή.²³

Από τη διδασκαλία του δεν θα μπορούσε να παραληφθεί και ο μοναχικός βίος του αγίου, καθώς μπορεί να γίνει αντιληπτό και από την δική του προσωπική ζωή ότι σε αρκετές φάσεις της ζωής του τον ασπάζτηκε αλλά και κατέφευγε σε αυτόν. Στα έπη του έχει γράψει και αναλύσει με μεγάλο ζήλο ήταν το θέμα της παρθενίας αλλά και του έγγαμου βίου. Τονίζει ότι η παρθενία είναι ένα από τα δώρα του Θεού κάνοντας αναφορά στο γάμο, τον άνδρα, την γυναίκα και στο πως όλα αυτά τα έχει πλάσει ο Θεός με τέτοιο θαυμαστό τρόπο, ώστε να ενωθούν μεταξύ τους για να κατοικηθεί η Γη. Όπως, ο Θεός είναι μόνος του και έχει τους αγγέλους δίπλα του χωρίς να νοιάζονται για πράγματα υλικά και ανούσια. Επομένως, δεν χρειάζονταν κάποιον δίπλα τους, ενώ ο άνθρωπος ναι για αυτό και δημιούργησε τη γυναίκα.²⁴

²² <https://ikee.lib.auth.gr/record/110398/files/gri-2009-2105.pdf> (3/6/2024).

²³ <https://www.antibaro.gr/article/2773> (3/6/2024).

²⁴ <https://ikee.lib.auth.gr/record/108186/files/gri-2008-1762.pdf> (3/6/2024).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ²⁵

Επισημάνσεις:

- Η κύρια δομή των ακολουθιών δηλώνεται με έντονα γράμματα.
- Τα επιλεγμένα τροπάρια του εορτασμού των Τριών Ιεραρχών, στα οποία έγινε μεταγραφή και ανάλυση, είναι υπογραμμισμένα.

Εσπερινός

1. Έναρξις
2. Προοιμιακός Ψαλμός 103 (*Ευλόγει, ή ψυχή μου, τὸν Κύριον..*) και επτά ευχές του Λυχνικού που λέγονται μυστικώς.
3. Μεγάλη Συναπτή (ειρηνικά) – εκφώνησις
4. Στιχολογία του Ψαλτηρίου: Α΄ στάση του α΄ καθίσματος (Ψαλλόμενο: Μακάριος Ἄνθρ – επιλογή στίχων)
5. Μικρή Συναπτή – εκφώνησις
6. Ψαλμοί του Λυχνικού: 140 (Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ...), 141, 129, 116. Στους έξι τελευταίους στίχους παρεμβάλλονται τα εσπέρια στιχηρά, που τελειώνουν με δοξαστικό ένα ή και δυο κάποιες φορές.

Στιχηρὰ Προσόμοια,

Ὡς γενναῖον ἐν Μάρτυσι...

Ἦχος δ΄

²⁵ Το παρόντα σχεδιαγράμματα βασίζονται σε: Μαρία Αλεξάνδρου, *Μορφολογία V* (Θεσσαλονίκη 2010-2011), σ. 4-6. Τα αρκτικά των υμνογραφικών κειμένων πάρθηκαν από: <https://glt.goarch.org/texts/Jan/Jan30.html> (13/6/2024).

Τὰ τῆς χάριτος ὄργανα... (Δις)
Τῆς Τριάδος οἱ πρόμαχοι... (Δις)
 Οὐκ εἰσὶ λαλιαί φησιν...
 Τὰ τοῦ Πνεύματος ὄργανα...

Δοξαστικὸν

Τὰς μυστικὰς σήμερον τοῦ Πνεύματος σάλπιγγας...

Ἦχος πλ β'

Θεοτοκίον

Τίς μη μακαρίσει σε Παναγία Παρθένε.....

7. Εἴσοδος

Ἡ επιλύχνιος ευχαριστία: Φῶς ἰλαρόν...

8. Προκείμενον και Αναγνώσματα

Προκείμενον της ημέρας

Αναγνώσματα:

Δευτερονομίου, το Ανάγνωσμα (Κεφ. 1, 8-11, 15-17)

Δευτερονομίου, το Ανάγνωσμα (Κεφ. 10, 14-18, 20-21)

Σοφία Σολομώντος, το Ανάγνωσμα (Κεφ. 3, 1-9)

Σοφία Σολομώντος, το Ανάγνωσμα (Κεφ. 3, 1-9)

9. Μεγάλη Εκτενής

10. Λιτή

Στιχηρά Ἰδιόμελα Νείλου του Ξανθοπούλου:

Δεῦτε τῆς οὐρανόυ Τριάδος οἱ λατρευταί...

Ἦχος β'

Τοὺς ἀναφθέντας ἄνθρακας, ἐκ τοῦ ἀστέκτου πυρός...

Τοῦ Δαυὶδ τὴν σφενδόνην τὴν τρίπλοκον...

Ἦχος πλ β'

Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις...

Ἦχος πλ δ'

Τριάς Ἁγία καὶ προσκυνητή...

Ἦχος πλ β'

Δόξα... Τοὺς Ἱεράρχας τοῦ Χριστοῦ...

Καὶ νῦν... Θεοτοκίον

Τὴν τῶν παρθένων καλλονήν...

11. Καταξίωσον, Κύριε

12. Πληρωτικά - αιτήσεις

13. Κεφαλοκλισία

14. Απόστιχα στιχηρά Προσόμοια Νείλου του Ξανθοπούλου

Χαίροις Ἱεραρχῶν ἢ Τριάς... (Δις) ᾠχος πλ. α'
Χαίροις ἀσκητικῶν...
Χαίροις Ἱεραρχῶν ἢ Τριάς, τοῦ ἐπιγείου στερεώματος Ἡλίου...

Δοξαστικόν

Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων..... ᾠχος πλ β'

Γερμανοῦ Πατριάρχου

Θεοτόκιον

Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων· προκύψασα... ᾠχος πλ α'

15. Νῦν ἀπολύεις...: ὠδή του Συμῶν Θεοδόχου (Λουκ. β' 29)

16. Τρισάγιον

17. Απολυτικά:

Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος..... ᾠχος α'
Ὡς τῶν Ἀποστόλων ὁμότροποι..... ᾠχος δ'

Ὁ Κανὼν, Ἰωάννου Μοναχοῦ.

Ὡδὴ α' - Ὁ Εἰρμὸς

Ἄρματα Φαραώ... ᾠχος δ'
Δεῦτε μαρτυρικαῖς,...
Σὺ Ποίμνην λογικὴν...
Τῷ ἱερατικῷ...

Θεοτόκιον
Ἄφλεκτον Μωϋσῆς... ᾠχος δ'

ᾠδὴ γ' - Ὁ Εἰρμὸς
↓
Τόξον δυνατῶν ἠσθένησε... ᾠχος δ'
Ἄρνας λογικοὺς ἐποίμανα...
Γάλα λογικὸν Ἴππόλυτε...
Στίφους ἀθλητῶν ἠγούμενος...

Θεοτόκιον
Χαίροις Μήτηρ ἀπειρόγαμε... ᾠχος δ'

Κάθισμα
Φωστήρ ἀειλαμπής... ᾠχος α'

ᾠδὴ δ' - Ὁ Εἰρμὸς
↓
Τῆς σῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας Χριστέ ὁ Θεός... ᾠχος δ'
Τῶν ἀρετῶν σου ὡς...
Τὴν προσφορὰν τοῦ Ἄβελ...
Αἰρετιζόντων τὴν παλίμφημον κακόνοιαν...

Θεοτόκιον
Ὡς εἶδον οἱ Ἄγγελοι Παρθένε Ἀγνή..... ᾠχος δ'

ᾠδὴ ε' - Ὁ Εἰρμὸς
Σὺ Κύριέ μου φῶς..... ᾠχος δ'
↓
Σὺ Μάρτυς ἀληθῶς.....
Λίθοι μὲν διαυγεῖς.....
Μύθους ἐλληνικοὺς.....

Θεοτόκιον
Σὲ ὄπλον ἀρραγές... ᾠχος δ'

ᾠδὴ ς' - Ὁ Εἰρμὸς
↓
Θύσω σοι... ᾠχος δ'
Τέθυκας, τῷ Σωτῆρι θυσία...
Εἴληφας, χαρισμάτων πληθὺν...
Ὡς θεῖον, τῶν ἀθλητῶν σου Χριστέ...

Θεοτόκιον

Ἦ θαῦμα.....

Ἦχος δ΄

ᾠδὴ ζ' - Ὁ Εἰρμὸς

Ὁ διασώσας ἐν πυρί...
Μαρτυρικαῖς μαρμαρυγαῖς...
Τὸν προγνωσθέντα τηλαυγῶς...
Ὁ τὰς αἰκίας ἐνεγκών....

Ἦχος δ΄

Θεοτόκιον

Τὴν ἀλοχεύτως ἐν γαστρί...

Ἦχος δ΄

ᾠδὴ η' - Ὁ Εἰρμὸς

Τὸν ἐν μορφῇ Ἀγγέλου ὄραθέντα...
Ἦς λιπαρὰ καὶ πίων ἢ θυσία...
Μαρτυρικῶ στεφάνῳ ἐξαστράπτων...
Τῇ τοῦ ἀπειλουμένου ἀποφάσει...

Ἦχος δ΄

Θεοτόκιον

Τὴν ἀπορρήτως καὶ ἀσπόρως συλλαβοῦσαν...

Ἦχος δ΄

ᾠδὴ θ' - Ὁ Εἰρμὸς

Ὁ τόκος σου ἄφθορος ἐδείχθη...
Ἦς πανευκλεῆς ἱερομάρτυς...
Πηγὴν ἀναβλύσας διδαγμάτων...
Ἐδίδαξας ἓνα θεηγόρε...

Ἦχος δ΄

Θεοτόκιον

Ἀστράπτων σοι Ἄγγελος ἐπέστη...

Ἦχος δ΄

Στιχηρά Ἰδιόμελα

Τῶν οὐρανίων ταγμάτων

Ἰερωσύνης τὴν χάριν...
Ὁμολογίας ἐνθέου, στέφει κοσμούμενος....
Δόξα...
Ἦς παρρησίαν Παμμάρκαρ,....

Ἦχος α'

Καὶ νῦν...
Θεοτόκιον....
Ἐνάβδω τῆς σῆς προστασία.....

18. Απόλυσις

Ὄρθρος

1. Ἐναρξίς
2. Βασιλική ακολουθία : Ψαλμοί 19, 20
3. **Εξάψαλμος:** Ψαλμοί 3, 37, 62, 87, 102, 142, και 12 ευχές που λέγονται μυστικῶς ἀπό τον ιερέα.
4. Μεγάλη Συναπτή
5. **Θεός Κύριος:** στίχοι του Ψαλμού 117 και τα απολυτίκια
6. Στιχολογία του Ψαλτηρίου:

Α' Στιχολογία:

Ταχὸ προκατάλαβε

Κάθισμα

Φωστῆρες ὑπέρλαμπροι...

Ἦχος δ'

Δόξα...

Καὶ νῦν...

Θεοτοκίον

Παρθένε πανύμνητε...

Ἦχος δ'

Β' Στιχολογία:

Κατεπλάγη Ἰωσήφ

Κάθισμα

Ἐν λειμῶνι τῶν Γραφῶν...

Ἦχος δ'

Δόξα...

Καὶ νῦν...

Θεοτοκίον

Τρικυμίας τῶν παθῶν...

Μετὰ τὸν Πολυέλεον

Κάθισμα ἀμφοτέρων

Οἱ σοφοὶ Διδάσκαλοι...

ᾠχος δ'

Δόξα...

Ἐορτάζει σήμερον ἡ Ἐκκλησία....

Καὶ νῦν...,

Θεοτοκίον

Προστασία ἄμαχε...

7. Αναβαθμοί:

Α' Αντίφωνο: Ἐκ νεότητός μου πολλά πολεμεῖ με πάθη,...

ᾠχος δ'

Δόξα...: Ἄγιω Πνεύματι,...

Καὶ νῦν...: Ἄγιω Πνεύματι,...

Προκείμενον: Οἱ Ἱερεῖς σου Κύριε ἐνδύσονται...

ᾠχος δ'

8. Ευαγγέλιον Ἐωθινὸν ια'

Δόξα... ταῖς τῶν Ἀποστόλων...

Καὶ νῦν... ταῖς τῆς Θεοτόκου...

9. Στιχολογία τοῦ 50^{οῦ} ψαλμοῦ: Ἐλέησόν με ὁ Θεός...

Ἰδιόμελον: Πέτρε, κορυφαῖε τῶν ἐνδόξων Ἀποστόλων,...

ᾠχος β'

10. Συναπτή

11. Στιχολογία των ωδών – κανόνες:

Ὁ Κανὼν τῆς Θεοτόκου, οὗ ἡ ἀκροστιχίς, ἄνευ τὸν Εἰρμῶν.

Ποίημα Ἰωάννου Εὐχαΐτων.

Ὠδὴ α' - Ὁ Εἰρμὸς:

Δεῦτε λαοί...

Τὸν εὐσεβῶς, σὲ Θεοτόκον κυρίως...

Ὅλην ἐν σοί, τῶν χαρισμάτων τὴν ἄβυσσον....

Ἐπὲρ ἡμῶν, τῶν σὲ ὑμνούντων δυσώπησον....

Σὲ οἱ πιστοί, καύχημα πάντες κεκτήμεθα.....

ᾠχος β'

Ὁ Κανὼν τῶν Ἁγίων, οὗ ἡ Ἀκροστιχίς.

Τρισήλιον Φῶς τρεῖς ἀνήμεν ἡλίους.

Ποίημα Ἰωάννου Εὐχαΐτων.

Ὠδὴ α' - Ὁ Εἰρμὸς

Τίς ἀμοιβή; τίς ἀνταπόδοσις πρέπουσα...

Ῥητορικαί, γλῶσσαι καὶ τέχνηαι...

Ἴδιον μὲν, οὐδὲν ἠνέσχοντο κτήσασθαι...

ᾠχος β'

Θεοτοκίον

Σὲ τὴν κοινήν.....

Ἄτερος Κανὼν τῶν Ἁγίων

Ποίημα Ἰωάννου Εὐχαΐτων.

Ὠδὴ α' - Ὁ Εἰρμὸς:

Ἀρματηλάτην Φαραῶ ἐβύθισε...

Οὐκ ἀνθρωπίνης τὸ παρὸν ἐγχείρημα...

Ὡσπερ κρατὴρ ὑπερερρῆ Δέσποτα....

Ἐξ οὐρανοῦ τοῖς Οὐρανίοις ἔπρεπε...

Μνήμην Δικαίων ὁ θεόφρων σύλλογος...

ᾠχος πλ δ'

Καταβασία

Χέρσον άβυσσοτόκον πέδον ήλιος...

Ήχος γ'

Κανών α', Ψδὴ γ', τῆς Θεοτόκου -Ο Είρμὸς

Στερέωσον ήμᾶς έν σοι Κύριε...

Ήχος β'

Πρεσβείαις σου Άγνή Θεόν.....

Ψημάτων τῆς έμῆς ψυχῆς επάκουσον....

Όλην μου τήν ζωήν διακυβέρνησον...

Σοφίαν τοῦ Θεοῦ τήν ένυπόστατον...

Κανών β', Ψδὴ γ', τῶν Αγίων

Ο Είρμὸς: Έν πέτρα με τῆς πίστεως

Ή σάλπιγξ ή μεγάλη τῆς Έκκλησίας...

Ήχος β'

Λαμπρὸς από τοῦ βίου...

Ίδου τὸ φῶς τοῦ κόσμου, τῷ κόσμῳ φαίνει'...

Θεοτοκίον

Ό πάντα εκ μη ὄντων ὄντα ποιήσας...

Ήχος β'

Κανών γ', Ψδὴ γ', Ήτερος τῶν Αγίων

Ο Είρμὸς: Ό στερεώσας

Οί τῶν ήθῶν διορθωταί...

Ήχος πλ δ'

Πνεῦμα ένέπλησε Θεοῦ...

Τοῦ νῦν αἰῶνος τήν σαφῶς...

Θεοτοκίον

Ό έν τῇ μήτρα τῆς άγνῆς...

Ήχος πλ δ'

Καταβασία

Τὸ στερέωμα, τῶν επὶ σοι πεποιθότων...

Ήχος γ'

Κάθισμα

Τήν Σοφίαν καὶ Λόγον...

Τοὺς μεγάλους φωστήρας τοὺς φεραυγεῖς...

Ήχος πλ δ'

Δόξα... Τήν σοφίαν λαβόντες παρὰ Θεοῦ.....

Καὶ νῦν...

Θεοτοκίον

Τὴν ψυχὴν μου Παρθένε τὴν ταπεινὴν...

Ἦχος πλ δ'

Κανὼν α', ᾠδὴ δ', τῆς Θεοτόκου

Ὁ Εἰρμὸς

Εἰσακήκοα Κύριε...

Ἦχος β'

Τῶν τραυμάτων μου Δέσποινα...

Ῥιπιζόμενον πάθεσι, καὶ λογισμοῖς...

Ἐκ περιστάσεως ῥῦσαί με...

Χειμαζόμενον κλύδωνι...

Κανὼν β', ᾠδὴ δ', τῶν Ἀγίων

Ἐλήλυθας ἐκ Παρθένου

Νοήμονες, ἐκ τῆς κάτω σοφίας γενόμενοι...

Ἦχος β'

Φιλόσοφοι, τοὺς σοφοὺς εἰ φιλεῖτε...

Θεοτοκίον

Ὡς ὄψιμος, ὑετὸς...

Ἦχος β'

Κανὼν γ', ᾠδὴ δ', ἑτερος τῶν Ἀγίων

Σὺ μου ἰσχυρὸς Κύριε

Στύλος πυρός...

Ἦχος πλ δ'

Γλώσσης τρυφή, καὶ ἀκοῆς πάσης...

Ὁ ποταμὸς, τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος...

Θεοτοκίον

Φύσιν ἀπλήν, ἀνασχομένην συνθέσεως....

Ἦχος πλ δ'

Καταβασία

Ἐκάλυπεν οὐρανοῦς, ἡ ἀρετὴ σου Χριστέ....

Ἦχος γ'

Κανών α', Ψδὴ ε', τῆς Θεοτόκου

Ὁ Εἰρμός

Ὁ τοῦ φωτὸς χορηγός...

Ὅπλον ἀήττητον, κατὰ ποικίλων...

Νόμου τὸ πλήρωμα...

Τὸν τοῦ παντὸς Ποιητὴν...

Ἀπὸ στενώσεως, τῆς καταδύνου...

ᾠχος β'

Κανών β', Ψδὴ ε', τῶν Ἁγίων

Ὁ φωτισμός

Σὺ τὴν πηγὴν, τῶν σαυτοῦ χαρισμάτων...

Τὶ μοι χρυσός, τὶ μοι πλοῦτος...

Ῥεῖ ποταμός, ἀμβροσίαν καὶ νέκταρ...

ᾠχος β'

Θεοτοκίον

Ἔσχεν ἰσχύν, καθ' ἡμῶν ἢ κακία....

Κανών γ', Ψδὴ ε', Ἴτερος τῶν Ἁγίων

Ἴνα τὶ με ἀπόσω

Τοὺς τῶν θείων πραγμάτων...

Τὸ πικραῖνον καὶ στῦφον...

Σιωπᾶ λόγος ἅπας...

ᾠχος πλ δ'

Θεοτοκίον

Τὴν ἀθάνατον φύσιν,

ᾠχος πλ δ'

Καταβασία

Ὡς εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς.....

ᾠχος γ'

Κανών α', Ψδὴ ζ', τῆς Θεοτόκου

Ὁ Εἰρμός

Ἐν ἀβύσσῳ πταισμάτων κυκλοῦμενος...

ᾠχος β'

Σωτηρίας λιμένα γινώσκων σε...
Ἐνεδύθην στολήν κακουχούμενος...
Ἱερᾶς πολιτείας ἐκπέπτωκα...
Συμπαθείας με θείας ἀξίωσον...

Κανὼν β', Ὡδὴ ζ', τῶν Ἁγίων

Ἄβυσσος ἀμαρτημάτων

Ἰδια ἐν τῇ Τριάδι, τριτὰ συνθεολογεῖτε...
Σήμερον τῷ οἴκῳ τούτῳ...
Ἄπειρον τῆς γῆς τὸ βάθος...

ᾠχος β'

Θεοτοκίον

Νέαν σε πηγὴν Παρθένε...

ᾠχος β'

Κανὼν γ', Ὡδὴ ζ', Ἴτερος τῶν Ἁγίων

Γλάσθητί μοι Σωτήρ

Τριάδα Μοναδικήν, θεολογεῖν ἐδιδάχθημεν...
Ὁ Λόγος ἦν ἐν ἀρχῇ...
Συνάπτω καὶ διαιρῶ...

ᾠχος πλ δ'

Θεοτοκίον

Ἀμήτωρ πρὸ τῆς σαρκός.....

ᾠχος πλ δ'

Καταβασία

Ἐβόησέ σοι, ἰδὼν ὁ Πρέσβυς....

ᾠχος γ'

Κοντάκιον

Τοὺς ἀσφαλεῖς

Τοὺς Ἱεροὺς καὶ θεοφθόγγους Κήρυκας...

ᾠχος β'

Ὁ Οἶκος

Τὶς ἰκανὸς τὰ χεῖλη διαῖραι, καὶ κινήσαι τὴν γλῶσσαν.....

ᾠχος β'

Συναξάριον: Τῆς Ἀ' τοῦ αὐτοῦ μηνός, Μνήμη τῶν ἐν Ἁγίοις Πατέρων ἡμῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Στίχοι:

- ❖ Ὁμοῦ δίκαιον τρεῖς σέβειν Ἐωσφόρους.....
- ❖ Τόλμη θάλασσαν Ἰπόλυτος εἰσδύνει.....
- ❖ Ὁ Θεόφιλος τὴν φίλην τμᾶται κάραν Θεοῦς φιλήσαι μὴ θελήσας βαρβάρων.
- ❖ Ταῖς αὐτῶν ἀγίαις πρεσβείαις ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν

Κανὼν α', ᾠδὴ ζ', τῆς Θεοτόκου

Ὁ Εἰρμός

Εἰκόνοσ χρυσηῆς, ἐν πεδίῳ Δεηρᾶ λατρευομένης...
Σταυρῷ προσπαγεῖς, ὁ ἐκ σοῦ σωματωθεῖς...
Ἐλπίς ἀγαθῆ, προσδοκία τε Πιστῶν...
Σκοτία δεινῆ, τῆ τοῦ βίου συσχεθεῖς...
ᾠραίαν στολήν, σωτηρίων ἐντολῶν...
Ζωῆς ἐκπεσῶν, ἀκηράτου...

ᾠχος β'

Κανὼν β', ᾠδὴ ζ', τῶν Ἁγίων

Ἀντίθεον πρόσταγμα

Ἦττᾶται Μακάριοι καὶ δραπετεύει...
Ψευδεῖς μὲν ἐξέκλιναν Ἑλλήνων ὕθλους...

ᾠχος β'

Θεοτοκίον

Ἐν σοὶ πᾶσα πρόρρησις ἐπανεπαύθη...

ᾠχος β'

Κανὼν γ', ᾠδὴ ζ', ἕτερος τῶν Ἁγίων

Θεοῦ συγκατάβασιν

Σιγῶσαι καὶ κράζουσαι, ὀρώμεναί...
Θεοῦ φωνὰς ἄνωθεν...
Ῥιφήσονται γάλαζαι...

ᾠχος πλ δ'

Θεοτοκίον

Παρθένον οἰκήσας σε, καὶ μετὰ τόκον...

ᾠχος πλ δ'

Καταβασία

Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα...

ᾠχος β'

Κανὼν α', ᾠδὴ η', τῆς Θεοτόκου

Ὁ Εἰρμὸς

Τὸν ἐν καμίνῳ τοῦ πυρός, τῶν Ἑβραίων...

ᾠχος β'

Ἐξασθενεῖ μου νῦν ὁ νοῦς...

Πύργον ἰσχύος ἀσφαλῆ...

Ἀθανασίας διαυγῆ, ἐπιστάμεθα πηγῆν...

Ῥεῖθρον ἰάσεων ἡμῖν...

Κανὼν β', ᾠδὴ η', τῶν Ἀγίων

Ἰνδάλματος χρυσοῦ

Νοοῦμεν εὐσεβῶς, καὶ δοξάζομεν...

ᾠχος β'

Ἠνώθησαν οἱ τρεῖς...

Θεοτοκίον

Λαβὼν τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀντιδούς τε τὸ οἰκεῖον...

ᾠχος β'

Κανὼν γ', ᾠδὴ η', Ἴτερος τῶν Ἀγίων

Ἐπαπλασίως κάμινον

Οὗς ὁ Θεὸς συνήνωσεν εἰς ὁμότιμον ἔνωσιν...

ᾠχος πλ δ'

Οἱ δυνατοὶ καὶ ἄμαχοι, τῆς Θεότητος σύμμαχοι...

Ἐξ οὐρανοῦ μὲν μέγιστοι...

Θεοτοκίον

Ἐπεὶ ἡμῶν ἡ σάρκωσις, καὶ τὰ πάθη τὰ τίμια...

ᾠχος πλ δ'

Καταβασία

Ἀστέκτω πυρὶ ἐνωθέντες...

ᾠχος γ'

Κανὼν α', ᾠδὴ θ', τῆς Θεοτόκου

Ὁ Εἰρμὸς

Τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον, τὸν ἀρρήτῳ σοφία...
Θεομακάριστε Κόρη, τὴν ἐλπίδα μου πᾶσαν προθύμως...
Ἐπιφανεῖσα Παρθένε, τῆς ψυχῆς μου τὸν ζόφο...
Νενοσηκότας ὀρώσα, καὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα...
Ἐν τῇ γαστρὶ σου σκηνώσας...

ᾠχος β'

Κανὼν β', ᾠδὴ θ', τῶν Ἀγίων

Ἀνάρχου Γεννήτορος

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τοὺς ἐν Ἱεράρχαις, Φωστῆρας τρεῖς μεγάλους... ᾠχος β'

Μεγάλυνον ψυχὴ μου τοὺς τρισσολαμπτήρας, Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας..

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τοὺς κεκοσμηκότας, Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν...

Θεοτοκίον

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τὴν τιμιωτέραν, καὶ ἐνδοξοτέραν τῶν ἄνω
στρατευμάτων.....

ᾠχος β'

Κανὼν γ', ᾠδὴ θ', ἕτερος τῶν Ἀγίων

Ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τοὺς τῆς Παναγίας, Τριάδος τρεῖς Ποιμένας... ᾠχος πλ δ'

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τοὺς ἐκ Τρισηλίου, Φωστῆρας τρεῖς μεγάλους.. ᾠχος πλ δ'

Δόξα... Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τῆς τρισυποστάτου, καὶ ἀδιαιρέτου Θεότητος
τὸ κράτος....

Καὶ νῦν....

Θεοτοκίον

Μεγάλυνον ψυχὴ μου, τὴν τιμιωτέραν, τῶν ἄνω στρατευμάτων...

ᾠχος πλ δ'

Καταβασία

Θεοτόκε ἡ ἐλπίς, πάντων τῶν Χριστιανῶν, σκέπε φρούρει φύλαττε...

ᾠχος γ'

12. Εξαποστειλάριον

Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις... Τὰ τοῦ φωτὸς δοχεῖα....

ᾠχος γ'

Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις... Ἡ ἐνιαία θεότης, Πατὴρ Υἱὸς...

ᾠχος γ'

Θεοτοκίον Ὁ οὐρανὸν τοῖς ἄστροις...

Χρυσοπλοκώτατε πύργε....

ᾠχος γ'

13. Αἰνοί: Ψαλμοί 148 – 150:

Στιχηρὰ Προσόμοια

Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασι...

Ποίοις ὑμνωδῶν κάλλεσιν...

Ποίοις ἐγκωμιῶν ῥήμασιν...

Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασι...

ᾠχος β'

Δοξαστικὸν

Σήμερον ὁ Χριστὸς

Σήμερον αἱ ψυχαί, τῶν γηγενῶν...

ᾠχος β'

Θεοτοκίον

Σήμερον ὁ Χριστὸς

Σήμερον ὁ Χριστός, ἐν τῷ Ναῶ.....

ᾠχος β'

14. Μεγάλη δοξολογία

15. Απόλυσις

Θεία Λειτουργία

1. **Ἐναρξίς:** τριαδολογική ευλογία: *Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία...*
2. **Ἀντίφωνο Α΄:** Τυπικά, Ψαλμός 102: *Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον...*
3. **Ἀντίφωνο Β΄:** Τυπικά, Ψαλμός 145: *Αἶνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον...*
4. **Ἀντίφωνο Γ΄:** Τυπικά, Μακαρισμοί: *Ἐν τῇ βασιλείᾳ σου μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε...*

5. **Μικρά Εἰσοδος με το Ευαγγέλιο:**

Εισοδικόν

Απολυτικά: *Οἱ τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἁγίου τοῦ ναοῦ*

Κοντάκιον: *Προστασία*

6. **Τρισάγιον:** Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος, ...

7. **Ἀναγνώσματα:**

Προκείμενον: *Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν.*

ᾠχος πλ. δ΄

Στίχ. *Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ.*

Ἀπόστολος: *τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, Ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ*

Ἀλληλουάριον: *Ἴδου δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν;*

ᾠχος δ΄

Στίχ. *Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, ...*

Ευαγγέλιον: *Τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, Ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη*

8. **Κήρυγμα**

9. **Μεγάλη εκτενής**

10. **Δεήσεις υπέρ των κατηγουμένων**

11. **Δεήσεις υπέρ των πιστῶν**

12. **Μεγάλη είσοδος**
13. **Πληρωτικά – αιτήσεις**
14. **Ασπασμός – σύμβολο της πίστεως**
15. **Αγία Αναφορά**

Στῶμεν Καλῶς...

Επινίκιος Ὑμνος

Ἰδρυτικοὶ Λόγοι: *Λάβετε φάγετε...*

Ανάμνηση

Επίκληση του Αγίου Πνεύματος

Καθαγιασμός των Τιμίων Δώρων

Δίπτυχα: μνήμη των Δικαίων της Παλαιάς Διαθήκης και των Αγίων της Καινῆς Διαθήκης, του Προδρόμου, των Αποστόλων, του αγίου της ημέρας, των ζώντων και των κεκοιμημένων, και προπαντός της Υπεραγίας Θεοτόκου: *Εξαιρέτως τῆς Παναγίας ἀχράντου... ψάλλεται το Μεγαλυνάριο Ἄξιον ἐστίν.*

16. **Ετοιμασία για την Θεία Κοινωνία**
17. **Κεφαλοκλισία**
18. **Ὑψωση – μερισμός – ένωση – μετάληψη**

Πρόσχωμεν, Τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις...Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος...

Κοινωνικόν: *Εἷς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν, ...*

Κοινωνία των κληρικών

Μετὰ φόβου Θεοῦ...

Κοινωνία των πιστών

Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν...Πληρωθήτω τὸ στόμα ἡμῶν...

Μεταφορά των τιμίων δώρων στην Πρόθεση

19. Ευχαριστία

20. Απόλυσις

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Προλεγόμενα

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας θα αναφερθούμε στις μεταγραφές επιλεγμένων τροπαρίων από την ακολουθία των Τριών Ιεραρχών. Συγκεκριμένα επιλέχθηκαν 17 τροπάρια από το βιβλίο του Πρωτοπρεσβύτερου Κωνσταντίνου Παπαγιάννη. Επιπλέον στο συγκεκριμένο κεφάλαιο υπάρχουν συγκεντρωτικοί και συμπερασματικοί πίνακες που απαρτίζονται από τη τροπική, τη βασική, τη μετρική και τη συντακτική ανάλυση αλλά και τις αναλύσεις των επιλεγμένων τροπαρίων.

Όσο αφορά τις μεταγραφές στο πεντάγραμμο στόχος είναι η βυζαντινή μουσική και τα διαστήματα της να αποτυπωθούν πάνω στο πεντάγραμμο της ευρωπαϊκής μουσικής με τον καλύτερο και σαφέστερο τρόπο τα μικροδιαστήματα της. Καθώς το σύστημα του πενταγράμμου είναι ευρέως γνωστό παγκοσμίως και σε προέκταση πιο οικείο, χωρίς όμως να μειώνουμε την αξία της βυζαντινής μουσικής και της δικής της σημειογραφίας. Μέσα από τη μεταγραφή της βυζαντινής στο πεντάγραμμο ανοίγεται ένας δρόμος, ώστε να γίνει πιο κατανοητή στο ευρύ κοινό, να γνωρίσουν δηλαδή ένα άλλο σύστημα μουσικής γραφής. Ο παρακάτω πίνακας αναφέρεται στα μικροδιαστήματα της βυζαντινής και τις αλλοιώσεις που χρησιμοποιήθηκαν πάνω στο πεντάγραμμο. (βλ. **Εικ. 5**).²⁶

Μεταρρυθμισμένη βυζαντινή σημειογραφία: Έλξεις		Τμήματα	Διευρυμένη Δυτική σημειογραφία: Αλλοιώσεις	
Υφέσεις	Διέσεις		Υφέσεις	Διέσεις
		2		
		4		
		6		
		8		
		10		

Εικόνα 5: Σύμβολα έλξης και αλλοίωσης

²⁶ Μαρία Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής* (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2010), σ. 62.

Σχετικά με την μετρική και την δομική ανάλυση των τροπαρίων χωρίζονται σε:

- ❖ Περίοδος που αναφέρονται στο ποιητικό κείμενο και είναι τα μεγάλα τμήματα που χωρίζεται το κομμάτι. Αποτελούνται από τους στίχους και συμβολίζονται με λατινικά γράμματα I, II, III κτλ.
- ❖ Στίχους που χωρίζονται σε κώλα, τα οποία συμβολίζονται με κεφαλαία γράμματα A, B, Γ κτλ. Οι συλλαβές των στίχων δεν ξεπερνάνε τις είκοσι.
- ❖ Μουσικοποιητικά κώλα που είναι οι μικρότερες φράσεις των οποίων η κατάληξη σχετίζεται με τις μουσικές καταλήξεις σε κάποιο δεσπόζοντα φθόγγο της μελωδίας.
- ❖ Αριθμός συλλαβων που αναφέρεται στο αριθμό των συλλαβών του κάθε κώλου (αρ. συλλ.).
- ❖ Χρόνοι Πρώτοι σχετίζονται με το σύνολο των αξιών κάθε κώλου (χρ. πρ.).

Σχετικά με την τροπική και την μουσικοσυντακτική δομή των τροπαρίων:

- ❖ Ήχοι που κινείται το τροπάριο αλλά και κάθε κώλο.
- ❖ Καταλήξεις όπως είναι (ατελείες, εντελείες, τελικές).
- ❖ Μελωδικά τόξα που υποδηλώνουν την κίνηση της μελωδίας.
- ❖ Χαρακτηριστικές θέσεις και μουσικές φράσεις συμβολίζονται με λατινικούς χαρακτήρες (a, b, c) και σχετίζονται με τις φράσεις για να δείξουν εάν υπάρχουν ομοιότητες ή διαφορές μεταξύ τους.
- ❖ Μεταβολές αναφερόμαστε στις διάφορες αλλαγές μέσα στα τροπάρια όπως είναι η μεταβολή κατά ήχο, κατά γένος ή και κατά τόνο το λεγόμενο transport στη ευρωπαϊκή μουσική που στη βυζαντινή ονομάζεται ψευδοπαράλλαξη.

ΓΕΝΗ		ΗΧΟΙ	ΦΘΟΓΓΟΙ										
			ΖΩ	ΝΗ	ΠΑ	ΒΟΥ	ΓΑ	ΔΙ	ΚΕ	ΖΩ'	ΝΗ'	ΠΑ'	ΒΟΥ'
ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ (ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ)		α', πλ. α', δ', πλ. δ, βαρύς διατονικός											
		βαρύς απλούς		πλ. δ'	α', πλ. α', δ' συγ.	λέγετος	γ', βαρύς εκ του γα	δ'	α' τετραφ.	λέγετος, βαρύς τετράφ. και επτάφ.	πλ. δ' επτάφ.		
ΧΡΩΜΑΤΙΚΟ	ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ	β'											
	ΧΡΟΑ ΣΚΛΗΡΗ	πλ. β'											
ΕΝΑΡΜΟΝΙΟ (Η ΣΚΛΗΡΟ ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ)		γ', βαρύς όταν βαδίζουν κατά τριφωνία											
ΆΛΛΑ ΣΥΜΒΟΛΑ		Διαρκής δίεση: τοποθετείται στο φθόγγο ΓΑ και ζητεί το ΒΟΥ με δίεση (6 μόρια)											
		Διαρκής ύφεση: τοποθετείται στο φθόγγο ΚΕ και ζητεί το ΖΩ με ύφεση (6 μόρια)											
ΧΡΟΕΣ		κλιτόν											
		ζυγός											
		σπάθη											

Εικόνα 6: Λειτουργία φθορών²⁷

²⁷ Μαρία Αλεξάνδρου, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, Τευχίδιο Β', σ. 67.

ΓΕΝΗ		ΗΧΟΙ	ΦΘΟΓΓΟΙ															
			δι	κε	Ζω	Νη	Πα	Βου	Γα	Δι	Κε	Ζω'	Νη'	Πα'	Βου'	Γα'	Δι'	
ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ (ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ)		α', πλ. α', δ', πλ. δ,	Δ Δ	ϣ χ	ζ ζ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'	
		12-10-8			δ			δ				δ			δ			
ΧΡΩΜΑΤΙΚΟ	ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ	β'	Δ Δ	ϣ χ	ζ ζ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'	
		8-16-6 Καράς	β		β		β				β				β	♯		
		8-14-4 Επιτροπή	β	δ	β		β	δ			β	δ			β	♯		
	ΧΡΟΑ ΣΚΛΗΡΗ	πλ. β'	Δ Δ	ϣ χ	ζ ζ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'	
		6-18-6 Καράς		β				β	♯			β	♯					♯
		6-20-4 Επιτροπή		β	‡			β	♯			β	♯					♯
ΕΝΑΡΜΟΝΙΟ (Η ΣΚΛΗΡΟ ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ)		γ', βαρύς όταν βαδίζουν κατά τριφωνία	Δ Δ	ϣ χ	ζ ζ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'	
		12-12-6										β			β			

Εικόνα 7: Μαρτυρίες ήχων²⁸

²⁸ Αλεξάνδρου, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, τ. Β', σ. 66.

5.1 Στιχηρὰ Προσόμοια

Ἦχος δ' Λέγετος

Τὰ τῆς χάριτος ὄργανα...

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση						
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αρ. Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ηχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τοξα		
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος				
Προτροπή εξύμνησης των Τριών Ιεραρχών, οι οποίοι παρομοιάζονται με μουσικά όργανα (δηλ. με μεταφορική χρήση ονομάτων μουσικών οργάνων: κιθάρες και σάλπιγγες), τα οποία κηρύττουν τη δόξα του Θεού.	I	A	1	Τὰ τῆς χάριτος ὄργανα,	8	9	Λέγετος	□	Ατ.	a k			
			2	τὰς κιθάρας τοῦ Πνεύματος,	8	9		□	Εντ.	b			
		B	3	τὰς εὐσήμους σάλπιγγας τοῦ κηρύγματος,	12	14		□	Εντ.	c l			
		Γ	4 ^α	τὰς φοβερὸν καὶ ἐξάκουστον, ἐξ ὕψους ἠχούσας βροντάς,	9	9		(Πα)	(Ατ.)	□	Ατ.	d k	
			4 ^β		8	11							
		Δ	5	καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ,	7	8		Δι	Ατ.	□	Εντ.	e f	
			6	γνωρίζουσας τοῖς πέρασι,	8	17							
		E	7	τοὺς τρεῖς Κήρυκας,	5	7		Βου	Εντ.	□	Ατ.	g f'	
			8	τῆς μεγάλης Τριάδος,	7	10							
		ΣΤ	9	Ἰωάννην καὶ Βασίλειον ἀξίως,	12	13		□	Ατ.	□	Τελ.	h i	
		Z	10	σὺν Γρηγορίῳ τιμήσωμεν.	9	17		Βου					

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι μονομερές.
- Αποτελείται από 7 στίχους και 10 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 5-17.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 8-17.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του Λεγέτου.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-i).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στις φράσεις (k-l).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τεσσάρων ειδών μελωδικά τόξα.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 6 στη φράση «γνωρίζουσας τοῖς πέρασι, ...»
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 9 στη φράση «Ἰωάννην καὶ Βασίλειον ἀξίως, ...»

5.2 Στιχηρὰ Προσόμοια

Ἦχος δ' Λέγετος

Τῆς Τριάδος οἱ πρόμαχοι ...

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση					Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση					
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αρ. Συλλ.	Χρ. Πο.	Ήχος	Καταλήξεις Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος	Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
Χαρακτηρισμός των Τριών Ιεραρχών ως πρόμαχοι, ευσεβείς Σε αυτούς συγκεντρώνονται τα μεγάλα στοιχεία της φύσης και αποτελούν θεμέλιο της πίστης.	I	A	1	Τῆς Τριάδος οἱ πρόμαχοι,	8	9	Ήχος Λέγετος	□	Ατ.	a k	
			2	εὐσεβείας οἱ πρόβολοι,	8	9		□	Εντ.	b	
		B	3	οἱ μετὰ τοὺς δώδεκα τρεῖς Ἀπόστολοι,	12	14		□	Εντ.	c l	
		Γ	4	οἱ ἐξ Ἑδέμ ἀναβλύζοντες, τὸ ζῶν ὕδωρ ποταμοί,	9	9		(Πα)	(Ατ.)	d k	
			7	7	10	□		Εντ.			
		Δ	5	καὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς,	7	8		Δι	Ατ.	e	
			6	ζωηρῶς ποτίζοντες,	8	10		Βου	Εντ.	f	
			7	θεῖοις ρεύμασι,	5	6		□	Εντ.	g	
		E	8	τὰ μεγάλα στοιχεῖα,	7	9		□	Ατ.	h	
			9	τὰ τὴν πίστιν, ὥσπερ κτίσιν συνιστῶντα,	12	13		Δι	Ατ.	i	
Σ Τ	10	ἀξιοχρέως τιμάσθωσαν.	9	12	Βου	Τελ.	j				

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι μονομερές.
- Αποτελείται από 6 στίχους και 10 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 7-12.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 8-13.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του Λεγέτου.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-j).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στις φράσεις (k-l).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τεσσάρων ειδών μελωδικά τόξα.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 6 στη φράση «ζωηρύτως ποτίζοντες, ...»
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 9 στη φράση «τὰ τὴν πίστιν, ὥσπερ κτίσιν συνιστῶντα, ...»

5.3 Δοξαστικό

Ήχος πλ. β'

Τὰς μυστικὰς σήμερον τοῦ Πνεύματος,...

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αρ. Συλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τοξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Σήμερα θα αναφερθούμε στα μυστικά του Πνεύματος και τους θεοφόρους Πατέρες	I	A	1	ϕ ρ Τὰς μυστικάς	4	10	πλ β' Κε=ΨΠα	□	Εντ.	a	
			2	σ ρ ρ σήμερον τοῦ Πνεύματος	7	12	Ήχος δ' χρωματικ ο-Διατονική κλίμακα	Δι	Εντ.	b	
			3	ρ σ σάλπιγγας,	3	15	□	Εντ.	c		
		B	4	τοὺς θεοφόρους Πατέρας ἀνευφημήσωμεν.	14	29	Πλ β'	□	Εντ.	d k	
Τους Πατέρες που κατέχουν τη μελωδία την αρμονία και είναι τριάδα που δεν αλλάζει. Αυτοί που πολέμησαν τον Άρειο, πρέσβευαν το Χριστό και τις ψυχές	II	Γ	5	τοὺς μελωδήσαντας ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας,	14	24	Ήχος γ' Ήχος δ'	□	Ατ.	e d'	
			Δ	6	ρ ρ μέλος ἐναρμόνιον θεολογίας,	12		21	□	Εντ.	f
		E	7	δ ρ σ Τριάδα μίαν ἀπαράλλακτον,	10	24	Ήχος α'	□	Ατ.	g	
			8	ρ οὐσίαν τε καὶ Θεότητα,	9	21	Πλ β'	□	Εντ.	h k	
		ΣΤ	9	τοὺς καθαιρέτας Ἀρείου,	8	16	Ήχος α Ζω=ΨΠα	□	Ατ.	i	
			10	ϕ καὶ Ὁρθοδόξων προμάχους,	8	21		□	Εντ.	j	
		Z	11	ρ ρ τοὺς πρεσβεύοντας πάντοτε Κυρίῳ,	11	14	Πλ β'	□	Ατ.	m	
		H	12	ἐλεθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.	10	22		□	Τελ.	l k	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι διημερές.
- Αποτελείται από 8 στίχους και 12 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 4-14.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 10-29.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του πλ β'. Όμως υπάρχουν και περάσματα από τον ήχο δ, ήχο α, και ήχο γ.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-l).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στις φράσεις (i-k).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τεσσάρων ειδών μελωδικά τόξα.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 7 στη φράση «Τριάδα μιν, ...»
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 10 στη φράση «καὶ Ὁρθοδόξων προμάχους, ...»

5.4 Δοξαστικό

Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων

Ἦχος πλ. α'

Περιλήψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αρ. Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Οι σάλπιγγες παίζουν χαρμόσυνα για τους τρεις δασκάλους	I	A	1	Σαλπίσωμεν	4	12	πλ α'	Πα	Εντ.	a	
			2	ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων·	7	18		□	Εντ.	b	
		B	3	σκιρτήσωμεν ἐόρτια,	8	15		□	Ατ.	c	
			4	χορεύσωμεν ἀγαλλόμενοι,	9	19		□	Ατ.	d x	
Για τη γιορτή των Διδασκάλων τρχαν ὅλοι, καθὼς ἦταν σαν μεγάλοι ποταμοὶ γνώσεων	II	Γ	5	ἐν τῇ πανδήμῳ πανηγύρει	9	18	Δι	Ατ.	e		
			6	τῶν Διδασκάλων ἡμῶν,	7	13	□	Εντ.	f		
		Δ	Βασιλεῖς καὶ Ἄρχοντες συντρεχέτωσαν,	12	24	□	Ατ.	g x			
		E	καὶ τοὺς Ἱεράρχας κροτεῖτωσαν ἐν ὕμνοις,	13	20	□	Ατ.	h			
		Σ Τ	9	ὡς δογμάτων βλύσαντας, ποταμοὺς ὑπερμεγέθεις, τρεῖς	16	22	□	Ατ.	i		
			10	καλλιρρόους ἀειζώους τοῦ Πνεύματος·	12	23	□	Εντ.	j y		
Φιλόσοφοι, ἱερεῖς, προστάτες ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅλοι τοὺς υποδέχονταν με θέρμη	III	Z	11	ποιμένες καὶ Διδάσκαλοι, τοὺς τῆς σεπτῆς Τριάδος, τρισσοὺς Ἱερομύστας,	22	31	□	Ατ.	k		
			H	συνελθόντες εὐφημήσωμεν·	9	20	□	Εντ.	l y		
		Θ	13	οἱ φιλόσοφοι τοὺς σοφοὺς,	8	14	□	Ατ.	m		
			14	οἱ Ἱερεῖς τοὺς ποιμένας,	9	13	□	Ατ.	n		

Οι οδοιπόροι, οι κυβερνήτες της θάλασσας	I	15	οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς προστάτας,	9	19	Πλ β	□	Εντ.	y	w			
		16	οἱ πένητες τοὺς πλουτιστάς,	8	13		□	Ατ.		o			
		17	οἱ ἐν θλίψεσι τοὺς παραμυθοῦντας,	11	25		□	Εντ.	y	p			
		18	τοὺς συνοδίτας οἱ ὁδοιπόροι,	10	17		Ἦχος πλ α'	□	Ατ.	a'	y'	q	
			19	οἱ ἐν θαλάσῃ τοὺς κυβερνήτας,	10			22	□	Εντ.	y	u	
		20	οἱ πάντες τοὺς πανταχοῦ θερμῶς προφθάνοντας,	13	23			□	Ατ.	x		r	
			21	θεῖους Ἀρχιεράρχας,	7			12	□	Ατ.	h'		
22	ἐγκωμιάζοντες οὕτως εἶπωμεν·	11	19	□	Εντ.	e' f'							
Καθήκον τους να τρέξουν να βοηθήσουν τους πιστους να μη αμαρτάνουν.	IV	23	Πανάγιοι Διδάσκαλοι,	8	24	Πλ β'		□	Ατ.	c' x			
		24	σπεύσα-	3	21			Κε	Ατ.		s		
			σπεύσατε	3	16		□	Ατ.		t			
		26	ἐξελεῖν τοὺς πιστούς,	6	21		□	Ατ.		n'			
		27	ἐκ τῶν τοῦ βίου σκανδάλων,	8	14		Πλ α'	Πα	Εντ.	y	w'		
		28	καὶ ῥῦσαι κολάσεων, τῶν αἰωνίων ἡμᾶς.	19	22		Πλ α'	□	Τελ		r' n'		

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι τετραμερές.
- Αποτελείται από 16 στίχους και 28 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 4-22.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 12-31.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του πλ α' και του πλ β'.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-w).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στις φράσεις (x-y).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται οκτώ ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 24 στη φράση «σπεύσα, ...»

5.5 Απολυτίκιο

Ἦχος δ'

Ὡς τῶν Ἀποστόλων ὁμότροποι.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Ως Απόστολοι και Διδάσκαλοι Τον Δεσπότη των πάντων	I	A	1	Ὡς τῶν Ἀποστόλων ὁμότροποι,	10	11	Ήχος δ'	Δι	Ατ	a	
			2	καὶ τῆς οἰκουμένης Διδάσκαλοι,	10	11		□	Εντ.	a'	
		B	3	τῷ Δεσπότη τῶν ὅλων πρεσβεύσατε,	11	13		Βου	Εντ.	b	
	II	Γ	4	εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι,	12	13		□	Ατ.	c	
Δ		5	καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.	12	13	Βου		Τελ.	a''		

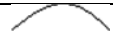
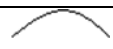

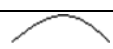
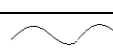

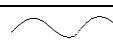

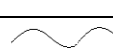

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι διημερές.
- Αποτελείται από 4 στίχους και 5 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 10-12.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 11-13.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του τετάρτου δ'.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-c).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει.
- Στο κομμάτι εμφανίζεται ένα είδος μελωδικού τόξου.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 3 στη φράση «τῷ Δεσπότη τῶν ὅλων πρεσβεύσατε,...»
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 4 στη φράση «εἰρήνην τῇ οἰκουμένη δωρήσασθαι, ...»

5.6 Κάθισμα

Ἦχος δ' Νεναώ

Ἐν λειμῶνι τῶν Γραφῶν.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλλ.	Χρ. Πο.	Ηχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
							Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος			
Με βάση τις Γραφές είναι σοφοί και σαν τις μέλισσες παράγουν το μέλι και όλα τα διδάγματα	I	A	1	Ἐν λειμῶνι τῶν Γραφῶν,	7	10	Ἦχος δ' Νενα νό	Κε	Ατ.	a	
			2	σ καθάπερ μέλισσαι Σοφοί,	8	9		□	Εντ.	b	
		B	3	προσιπτάμενοι ὑμεῖς,	7	10		Κε	Ατ.	a	
			4	σ περιεδρέψασθε καλῶς,	8	9		□	Εντ.	b	
		Γ	5	καὶ τῶν ἀνθέων τὰ ἄριστα καὶ τὸ μέλι,	12	18		□	Ατ.	c a' k	
		Δ	6	σ πᾶσι τοῖς πιστοῖς τῶν διδαγμάτων ὑμῶν,	12	14		□	Εντ.	d b	
Πιστοὶ σε ὅλα τα διδάγματα καὶ πηγάζουν ευφροσύνη	II	E	7	σ προτίθεσθε ὁμοῦ, εἰς πανδαισίαν αὐτῶν,	13	15	□	Εντ.	d' b		
		ΣΤ	8	δ σ ρ καὶ διὰ τοῦτο ἅπας γλυκαινόμενος,	11	15	□	Ατ.	e		
		Z	9	μετ' εὐφροσύνης κραυγάζει·	8	13	□	Ατ.	f k		
Πάντα θα βρῖσκονται στις μνήμες μας.	III	H	10	ξ σ ρ σ Πάρεστε πάλιν, καὶ μετὰ πότμον,	10	15	□	Ατ.	g		
		Θ	11	τοῖς ὑμᾶς εὐφημοῦσι Μακάριοι.	11	16	Δι	Τελ.	b h		

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι τριμερές.
- Αποτελείται από 9 στίχους και 11 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 7-13.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 9-18.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του τετάρτου δ' Νενανώ.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-h).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στις φράσεις (k) ενώ οι μελωδικές γραμμές του μεσοσυντακτικού επιπέδου εμφανίζονται μέσα στο μικροσυντακτικό π.χ. b.
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τριών ειδών μελωδικά τόξα.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 8 στη φράση «καὶ διὰ τοῦτο ἄπας γλυκαινόμενος,...», μίμηση προς τα νοούμενα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 10 στη φράση «Πάρεστε πάλιν, καὶ μετὰ πότμον, ...»

5.7 Κάθισμα

Ἦχος Νη

Ἐορτάζει σήμερον ἡ Ἐκκλησία.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Η εκκλησία γιορτάζει τους Τρεις Ιεράρχες	I	A	1	Ήορτάζει σήμερον	7	10	Ήχος Νη	□	Εντ.	a	
			2	ή Ἐκκλησία,	5	9		□	Ατ.	b	
		B	3	τὴν σεπτὴν πανήγυριν,	7	11		□	Εντ.	a	
			4	τῶν Διδασκάλων τῶν τριῶν·	8	9		□	Ατ.	a'	
Αυτοί στερέωσαν την εκκλησία	II	Γ	5	καὶ γὰρ αὐτοὶ ἐστερέωσαν,	9	10	Νη	□	Εντ.	a''	
			6	τὴν Ἐκκλησίαν	5	6		□	Ατ.	a'	
		Δ	αὐτῶν θεῖοις δόγμασιν.	7	11	□		Τελ.	c		

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι διημερές.
- Αποτελείται από 4 στίχους και 7 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 5-9.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 6-11.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του νη.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-c).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει.
- Στο κομμάτι εμφανίζονται πέντε ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 5 στη φράση «καὶ γὰρ αὐτοὶ ἐστερέωσαν, ...»

5.8 Ωδή α' Θεοτόκιον

Ἦχος β'

Σὲ τὴν κοινὴν, φιλοτιμίαν.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθμός Συλ.	Χρ. Προ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Όλοι μας τους δοξάζουμε και το λέμε παντού	I	A	1	Σὲ τὴν κοινὴν, φιλοτιμίαν Πανάμωμε,	13	15	Ήχος β' χρήση κλίμακας πλ. β'	□	Ατ.	a	
		B	2	τῆς ἡμετέρας φύσεως, πάντες δοξάζομεν, χεῖλος ἐν γεγονότας,	21	23		□	Ατ.	b	
		Γ	3	καὶ μίαν συμφωνίαν, ἀποτελέσαντες.	13	16		Πα	Τελ.	c	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι μονομερές.
- Αποτελείται από 3 στίχους και 3 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 21-13.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 15-23.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του δευτέρου β' και χρησιμοποιεί τη κλίμακα του πλαγίου του δευτέρου.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-c).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει.
- Στο κομμάτι εμφανίζεται ένα είδος μελωδικού τόξου.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 3 στη φράση «και μίαν συμφωνίαν, ἀποτελέσαντες, ...»

5.9 Ωδή α' Ειρμός

Ἦχος πλ δ'

Ὡσπερ κρατὴρ ὑπερέρρυη Δέσποτα.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθμός Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Η αγαθότητα και η φιλανθρωπία υπερισχύουν, σαν άγγελοι με σάρκα	I	A	1	Ὡσπερ κρατήρ ὑπερρρή Δέσποτα, ἡ ἀγαθότης σου,	9 9	9 12	Πλ δ'	(Δι) □	(Ατ) Εντ.	a k	
		B	2	σ καὶ ὁ πολὺς πλοῦτος, τῆς φιλανθρωπίας σου,	13	16		Γα	Εντ.	b k'	
		Γ	3	ὑπερχυθεὶς δῶδευσεν,	8	9		□	Ατ.	c	
		Δ	4	ὡς καὶ ἄλλους Ἀγγέλους, μετὰ σαρκὸς ὑποστήσασθαι,	16	19		(Δι) □	(Ατ) Εντ.	d k''	
		E	5	τοὺς νῦν προκειμένους εἰς ἔπαινον.	10	16		Γα	Τελ.	e	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι διημερές.
- Αποτελείται από 5 στίχους και 5 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 8-18.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 9-21.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του πλαγίου του τετάρτου δ' .
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-e).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στη φράση (k).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τριών ειδών μελωδικά τόξα.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 2 στη φράση «καὶ ὁ πολὺς πλοῦτος, τῆς φιλανθρωπίας σου ...»
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 5 στη φράση «τοὺς νῦν προκειμένους εἰς ἔπαινον.,...»

5.10 Κανών α' Ωδή γ' της Θεοτόκου Ειρμός

Ἦχος β'

Πρεσβείαις σου Ἄγνη Θεὸν

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Η αγνή Θεοτόκος που οι ικέτες προστρέχουν στην σκέπη της και την προσκυνούν	I	A	1	Πρεσβείαις σου Αγνή Θεόν ὄν ἔτεκες,	12	13	Ήχος β' χρήση κλίμακας πλ β'	□	Εντ.	a	
		B	2	παράσχου εὐΐλατον σοῖς ικέταις,	11	13		□	Εντ.	b	
		Γ	3	τοῖς προστρέχουσι τῇ σκέπῃ σου,	9	10		Δι	Ατ.	c	
		Δ	4	ὁ ρ σ καὶ πιστῶς προσκυνουσί σου τὴν κύησιν.	12	15		Πα	Τελ.	d	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι μονομερές.
- Αποτελείται από 4 στίχους και 4 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 9-12.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 10-15.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του δευτέρου β' αλλά χρησιμοποιεί τη κλίμακα του πλαγίου του δευτέρου.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-d).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει.
- Στο κομμάτι εμφανίζονται δυο ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 4 στη φράση «καὶ πιστῶς προσκυνουῖσί σου τὴν κύησιν., ...»

5.11 Κάθισμα

Ἦχος πλ δ΄

Τοὺς μεγάλους φωστῆρας τοὺς.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλλ.	Χρ. Πο.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Οι μεγάλοι Τρεις Ιεράρχες στυλοβάτες της εκκλησίας που διαδίδουν με το λόγο τους τοκαλό	I	A	1	σ σ Τοὺς μεγάλους φωστῆρας τοὺς φεραυγεῖς,	10	13	Ήχος Πλ δ	□	Ατ	a	
		B	2	σ Ἐκκλησίας τοὺς πύργους τοὺς ἀρραγεῖς,	11	13		□	Ατ.	a	
		Γ	3	ρ συμφώνως αἰνέσωμεν, οἱ τῶν καλῶν ἀπολαύοντες,	16	21		□	Ατ.	b k	
		Δ	4	σ καὶ τῶν λόγων τούτων, ὁμοῦ καὶ τῆς χάριτος·	13	15		□	Ατ.	a' k	
Αναφορά στα πρόσωπα των Τριων Ιεραρχών	II	E	5	σ ρ σ τὸν σοφὸν Χρυσορρήμονα, καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον,	16	18	Πλ δ' τρίψ	□	Ατ.	c l	
		ΣΤ	6	σὺν τῷ Γρηγορίῳ,	6	7		Δι	Ατ.	l'	
			7	τῷ λαμπρῷ θεολόγῳ·	7	10		□	Ατ.	d	
			8	πρὸς οὓς καὶ βοήσωμεν,	7	11		Δι	Ατ.	e	
Μέγιστοι με μεγάλη καρδιά. Πρεσβεύουν το Χριστό και τη γιορτή τους ποθούμε και την αγία μνήμη	III	Ζ	9	ρ ἐκ καρδίας κραυγάζοντες·	8	10	Πλ δ' τρίψ	□	Ατ.	k'	
			10	ρ Ἱεράρχαι τρισμέγιστοι,	8	13		□	Ατ.	d'	
		Η	11	πρεσβεύσατε Χριστῷ τῷ Θεῷ,	9	11		Δι	Ατ.	f	
			12	τῶν πταισμάτων ἄφεσιν δωρήσασθαι,	11	16		□	Ατ.	i d'	
		Θ	13	ρ ρ τοῖς ἑορτάζουσι πόθῳ,	8	10		Δι	Ατ.	g	
			14	τὴν Ἁγίαν μνήμην ὑμῶν.	8	10		Πα	Τελ.	h	

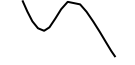
Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι τριμερές.
- Αποτελείται από 9 στίχους και 14 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 6-16.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 7-21.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του πλαγίου του τετάρτου δ' και στο κώλο 5 περνάμε στο πλ. δ τρίφωνο ΨNη .
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-i).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στη φράση (k-l).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τεσσάρων ειδών μελωδικά τόξα.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 11 στη φράση «πρεσβεύσατε Χριστῷ τῷ Θεῷ ...»
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 13 στη φράση «τοῖς ἐορτάζουσι πόθω., ...»

5.12 Κανών β' Ωδή δ'

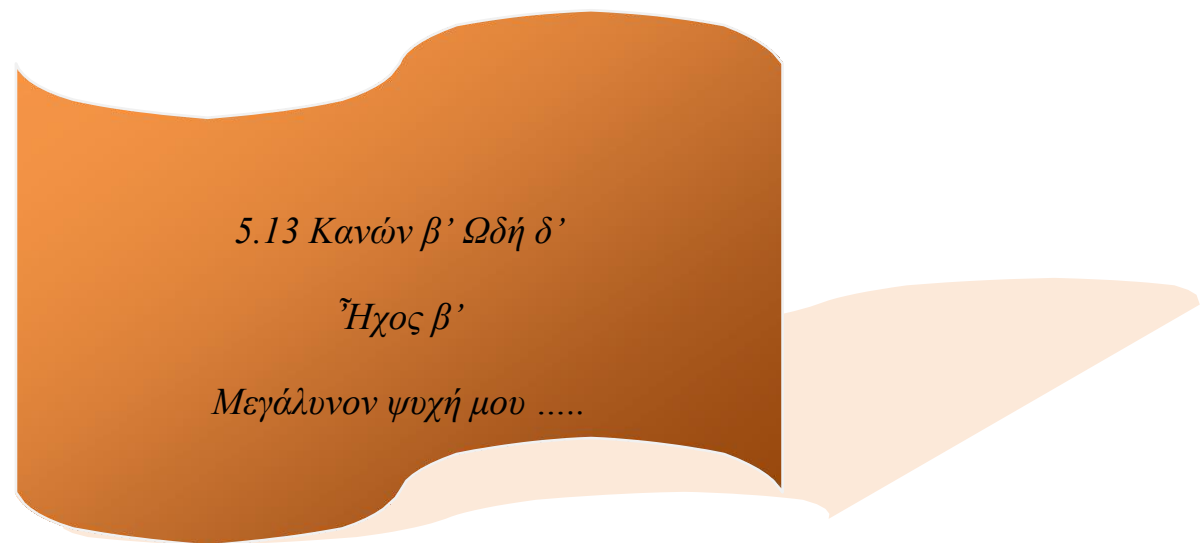
Ἦχος β'

Νοήμονες, ἐκ τῆς κάτω σοφίας

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση					Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση					
	Περ ί οδ οι	Στί χοι	Κώ λα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στιξεων και φθορών	Αριθ μός Συ λλ.	Χρ . Πο .	Ήχος	Καταλήξεις Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος	Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
Νοήμονες προικισμένοι με σοφία και με αυτή θεράπευαν	I	A	1	Νοήμονες, ἐκ τῆς κάτω σοφίας γενόμενοι,	15	17	Ήχος Πλ β'	□	Εντ.	a	
		B	2	κυβέρνησιν Ἐνδοξοι, παρὰ τῆς θείας ἐκτίσασθε·	16	18		□	Εντ.	b	
		Γ	3	ὄθεν ὡς θεράπαιναν,	7	8		□	Ατ.	c	
			4	ὄ ρ σ ταύτην ἐκείνη πανσόφος ὑπετάξατε.	13	15		Πα	Τελ.	d	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι μονομερές.
- Αποτελείται από 3 στίχους και 4 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 7-16.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 8-18.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του πλαγίου του δευτέρου β'.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-d).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι δεν υπάρχουν μελωσικές γραμμές.
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τριών ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 4 στη φράση «ταύτην εκείνη πανσόφως ύπετάξατε ...»

5.13 Κανών β' Ωδή δ'

Ἦχος β'

Μεγάλυνον ψυχή μου

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλ.	Χρ. Πε.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Προσφώνηση για τους Τρεις Ιεράρχες	I	A	1	Μεγάλυνον ψυχή μου, τοὺς ἐν Ἱεράρχαις, Φωστῆρας τρεῖς μεγάλους.	20	25	Πλ β'	□	Εντ.	a	
Παρόλο που το ποίμνιο έχει υποστεί πόνους αλλά με τη βοήθεια τους όλα ξεπερνιούνται	II	B	2	Ἴδοὺ τὸ ὑμέτερον, γεώργιον καὶ ποιμνιον,	15	17		□	Εντ.	b k l	
		Γ	3	ὑπὲρ οὗ τοὺς μεγίστους πόνους ὑπέστητε,	13	15		□	Εντ.	c k'	
		Δ	4	εἰς ἐν συνελθόντες ὁμοῦ τε, τοὺς τρεῖς ὑμᾶς συμπαραλαβόντες,	19	24		□	Ατ.	d l'	
		E	5	<i>ρ</i> κοινήν <i>ρ</i> ἔχει <i>ρ</i> αἴνεσιν, τὴν ὑμῶν ἡδίστην ἔνωσιν.	16	19		Πα	Τελ.	e k''	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι διημερές.
- Αποτελείται από 5 στίχους και 5 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 13-20.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 15-25.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του πλαγίου του δευτέρου β'.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-e).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στη φράση (k-l).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται δυο ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 5 στη φράση «κοινήν ἔχει αἴνεσιν, τὴν ὑμῶν ἡδίστην ἔνωσιν....»

5.14 Εξαποστειλάριον

Ἦχος γ΄

Τὰ τοῦ φωτός δοχεῖα.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Οι Τρεις Ιεράρχες ως δοχεία φωτός και φωτεινές αστραπές	I	A	1	ρ Τὰ τοῦ φωτός δοχεῖα,	7	9	Ήχος γ'	□	Ατ.	a k	
			2	τὰς φεγγοβόλους ἀστραπὰς,	8	11		□	Εντ.	b	
		B	3	ρ Βασίλειον νῦν τὸν Μέγαν,	8	10		□	Ατ.	c k'	
			4	Γρηγόριον Θεολόγον,	8	11		□	Εντ.	d	
		Γ	5	Χρυσόστομον Ἰωάννην,	8	10		□	Ατ.	e	
			6	φ ἀνευφημήσωμεν πάντες.	8	15		Γα	Τελ.	f	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι μονομερές.
- Αποτελείται από 3 στίχους και 6 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 7-8.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 9-15.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του τρίτου ήχου γ'.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-f).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στη φράση (k).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται πέντε ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 5 στη φράση «Χρυσόστομον Ἰωάννην ...»

5.15 Εξαποστειλάριον

Ἦχος γ΄

Ἡ ἐνιαία θεότης.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλ.	Χρ. Πο.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Τριαδικός Θεός Αναφορά στους Τρεις Ιεράρχες και την Παναγία που είναι αδιαχώριστη η δόξα τους.	I	A	1	ρ Ἡ ἐνιαία θεότης,	8	10	Ήχος γ'	□	Ατ.	a	
			2	φ Πατήρ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα,	8	11		□	Εντ.	b k	
		B	3	ταῖς Βασιλείου πρεσβείαις,	8	10		Πα	Ατ.	a'	
			4	Γρηγορίου καὶ Ἰωάννου,	9	12		□	Εντ.	c k'	
		Γ	5	καὶ τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου,	8	11		□	Ατ.	d	
			6	μὴ χωρισθεῖν σῆς δόξης.	8	12		Γα	Τελ.	e k'	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

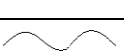
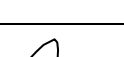
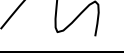

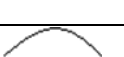
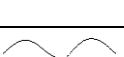
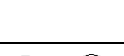
- Το κομμάτι είναι μονομερές.
- Αποτελείται από 3 στίχους και 6 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 8-9.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 10-12.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του τρίτου ήχου γ'.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-e).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στη φράση (k).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται πέντε ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 5 στη φράση «καὶ τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου ...»

5.16 Στιχηρά Προσόμια

Ἦχος β΄

Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασι.....

Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση					
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό Κείμενο με σημάδια στίξεων και φθορών	Αριθ. Συλλ.	Χρ. Πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα	
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος			
Στεφανομένοι Διδάσκαλοι	I	A	1	Ποίοις εὐφημιῶν στέμμασι,	9	16	Ἦχος β'	□	Ατ.	a k		
			2	στεφανώσωμεν τοὺς Διδασκάλους;	10	15		□	Ατ.	b l		
Προστάτες του σώματος και του Πνεύματος της Τριάδας και στυλοβάτες της εκκλησίας. Στεφάνια για την δόξα τους και φωστήρες της οικουμένης	II	B	3	Τοὺς διηρημένους τοῖς σώμασι, καὶ συνημμένους τῷ Πνεύματι,	19	31		□	Εντ.	b' c k' l'		
			Γ	4	τοὺς τῶν θεοφόρων πρωτοστάτας,	9		18	□	Ατ.	d l	
				Δ	5	Τριάδος, τοὺς ἰσαριθμούς καὶ θεράποντας,		13	26	□	Εντ.	e l
		E	6	φωστήρας, τῆς οἰκουμένης διαλάμποντας,	12	26		□	Εντ.	e' l'''		
			Z	7	τῆς Ἐκκλησίας τοὺς στύλους,	8		15	□	Ατ.	d' l	
		8		οὓς στεφάνοις δόξης,	9	10		Δι	Ατ.	f		
		H	9	ὡς νικήσαντας στεφανοῖ,	8	16		□	Ατ.	g		
			10	Χριστός ὁ Θεὸς ἡμῶν,	7	15		□	Ατ.	h		
		Ο Χριστὸς αὐτὸς που ἔχει το μέγα ἔλεος	Θ	11	ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.	9		12	Δι	Τελ.	i k''	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

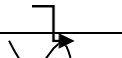

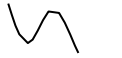

- Το κομμάτι είναι διημερές.
- Αποτελείται από 8 στίχους και 11 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 7-19.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 10-31.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του δευτέρου β'.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-i).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στη φράση (k-l).
- Στο κομμάτι εμφανίζονται τριών ειδών μελωδικά τόξα.
- Η προ κορύφωση του τροπαρίου γίνεται στον κώλον 10 στη φράση «Χριστός ό Θεός ήμῶν, ...»
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 11 στη φράση «ό έχων τὸ μέγα ἔλεος, ...»

5.17 Δοξαστικό

Ἦχος β΄

Σήμερον αἱ ψυχαί, τῶν γηγενῶν

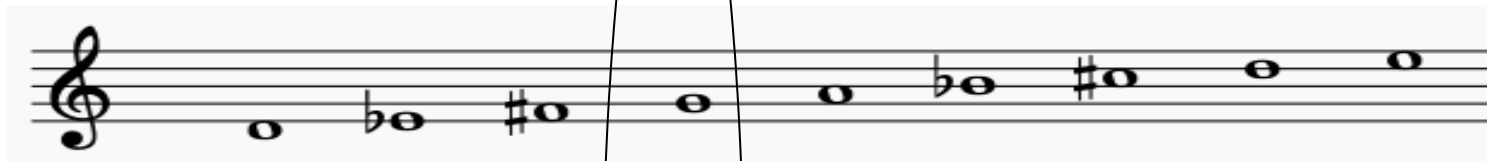
Περίληψη περιεχομένου	Δομική και μετρική ανάλυση						Τροπική και μουσικοσυντακτική ανάλυση				
	Περίοδοι	Στίχοι	Κώλα	Ποιητικό κείμενο με σημάδια στιξεων και φθορών	Αριθμός συλλ.	Χρ. πρ.	Ήχος	Καταλήξεις		Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις	Μελωδικά τόξα
								Μαρτυρία ή φθόγγος	Είδος		
Σήμερα οι ψυχές υψούνται στο ουρανό και οι Άγιοι μένουν στις μνήμες μας	I	A	1	Σήμεραν	3	9	Ήχος β'	Δι	Ατ.	a	
			2	αί ψυχαί, τῶν γηγενῶν	7	16		□	Ατ.	b	
			3	ὑψοῦνται	3	8		□	Ατ.	c	
			4	ϝ ἐκ γήινον.	4	12	πλ δ'	□	Εντ.	d	
		B	5	-θ, Σήμεραν	3	8	β'	Δι	Ατ.	e	
			6	οὐράνιοι	4	7		Δι	Ατ.	f	
			7	γίνονται,	3	10		□	Ατ.	g	
			8	τῶν Ἁγίων ἐν τῇ μνήμῃ.	8	16		□	Εντ.	h	
Οἱ πύλες ανοίγουν και αναγνωρίζεται ο Δέσποτας	II	Γ	9	αἱ γὰρ πύλαι τῶν οὐρανῶν ἐπαίρονται,	12	24	πλ β'	□	Ατ.	i g	
		Δ	10	ϝ καὶ ἡμῖν τὰ τοῦ Δεσπότου γνωρίζονται.	12	23		□	Εντ.	j g'	

Οι λόγοι γίνονται και τα θαύματα γιορτάζονται Όλοι ακούν τον Σωτήρα	III	E	11	-θ, Οί λόγοι τοὺς λόγους κηρύττουσι,	10	23	β'	□	Ατ.	k g''	
		Z	12	και αι γλωσσαι τα θαύματα μέλπουσιν·	11	26		□	Εντ.	k x g''	
		H	13	Ϡ ἡμεῖς δέ, πρὸς τὸν Σωτήρα	9	15	πλ β'	Νη'	Εντ.	l x g''	
			14	βοῶμεν.	3	12		□	Ατ.	m	
Δόξα το Θεό και να επέλθει ειρήνη	IV		15	Δόξα σοι Χριστῶ	5	11		Δι	Ατ.	x	
			16	Ϡ τῷ Θεῷ,	3	22	β' ήχος	□	Ατ.	o m'	
		Θ	17	α ρ τοῖς γὰρ Πιστοῖς εἰρήνη,	7	15	β' ήχος → α' ήχος σε μετά- θεση	□	Εντ.	d' p	
			18	-θ, διὰ τούτων ἐγεγόνει.	7	21		Δι	Τελ.	q	

Συμπερασματικά σχόλια της ανάλυσης:

- Το κομμάτι είναι τετραμερές.
- Αποτελείται από 8 στίχους και 18 μουσικοποιητικά κώλα.
- Ο αριθμός των συλλαβών ανά κώλον κυμαίνεται μέσα σε 3-12.
- Ο αριθμός των χρόνων πρώτων ανά κώλον κυμαίνεται από 7-26.
- Το κομμάτι κινείται στον ηχοχώρο του δευτέρου ήχου, με αλλαγές της χροάς από μαλακή σε σκληρή (με τις ενδείξεις φθορών του πλ. β' σε μετάθεση), και με μια μεταβολή-παραχορδή προς τον α' ήχο (κ. 17). Κινείται επίσης και στον πλ. δ' στο κ. 4, όπου γίνεται μίμηση προς τα νοούμενα.
- Οι καταλήξεις είναι ατελείς και εντελείς ενώ η τελευταία κατάληξη του τροπαρίου είναι τελική.
- Σε μεσοσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε ποικιλία μελωδικών γραμμών (a-o).
- Σε μικροσυντακτικό επίπεδο παρατηρούμε επαναλήψεις στις φράσεις (x) εμφανίζονται όμως και μέρη του μεσοσυντακτικού μέσα σε άλλα μέρη του μεσοσυντακτικού επιπέδου.
- Στο κομμάτι εμφανίζονται επτά ειδών μελωδικά τόξα.
- Η κορύφωση του κομματιού γίνεται στο κώλον 13-14 στη φράση «ήμεϊς δέ, πρὸς τὸν Σωτῆρα βοῶμεν, ...»

Πλ. β'

6	20	4	12	6	20	4	12
---	----	---	----	---	----	---	----

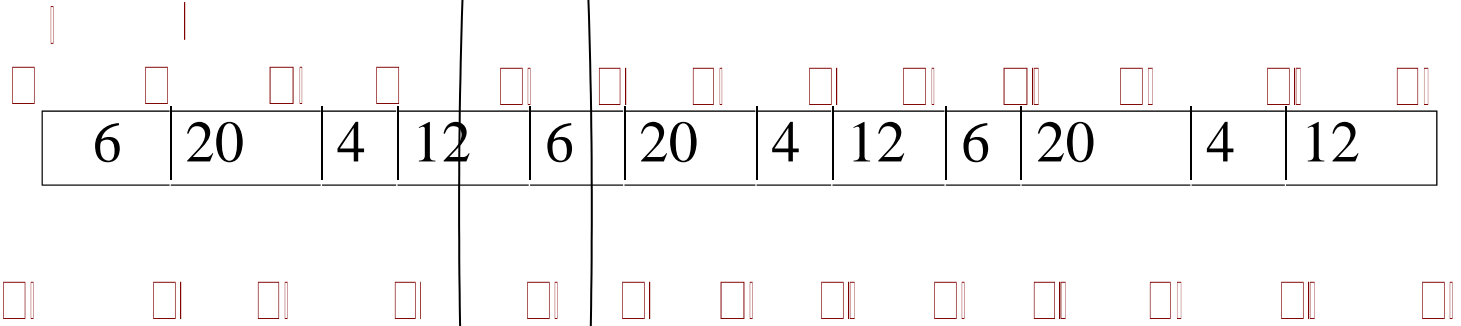

Πλ. β' 1 φωνή κάτω

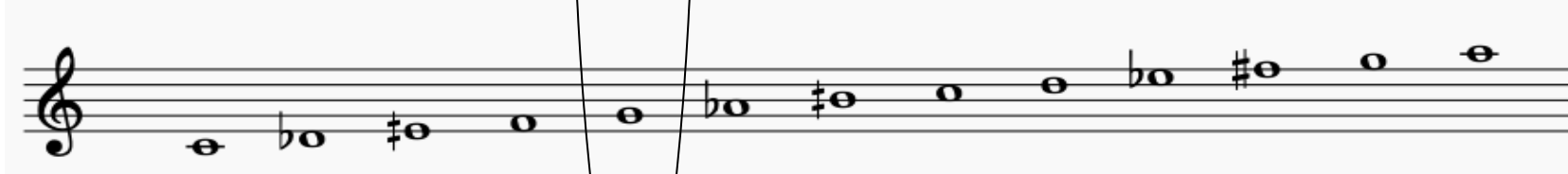

$\Gamma\alpha = \Psi\Delta\iota$

Πλ. β'

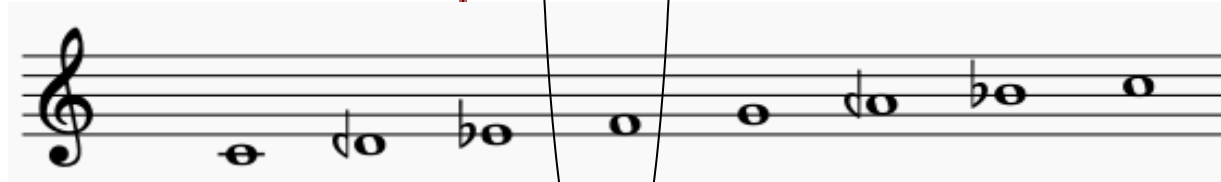
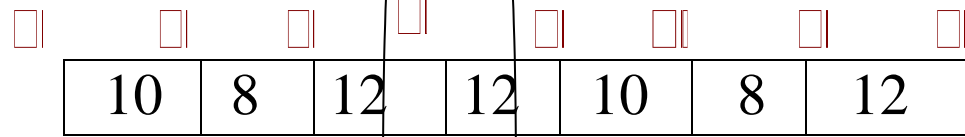
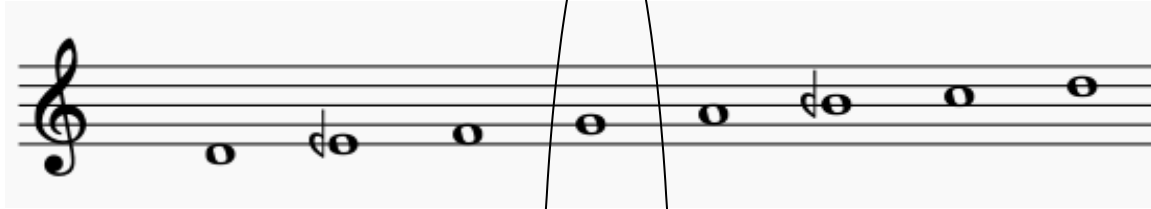

Πλ. β' 3 φωνές πάνω

Δι=ΨΠα

α' ήχος

$\Gamma\alpha = \Psi\Delta\iota$

α' ήχος 1 φωνή κάτω

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από αυτή τη μικρή αναφορά σχετικά με τους Τρεις Ιεράρχες, μπορεί να αντιληφθεί κανείς το πόσο σπουδαίες προσωπικότητες ήταν και παραμένουν μέχρι και σήμερα μετά από τόσα χρόνια. Βλέπουμε ότι μέσα από τη ζωή τους αλλά και κατεπέκταση μέσα από τα έργα και τη διδασκαλία τους το ότι ασπάστηκαν το χριστιανισμό, τον πίστεψαν με τη ψυχή τους και το δίδαξαν. Ένας από τους λόγους που έκανα μια μικρή αναφορά στο περιεχόμενο της διδασκαλίας τους ήταν, γιατί ήθελα να δείξω για ποιο λόγο θεωρούνται προστάτες της παιδείας και ότι δεν ήταν τυχαία η επιλογή αυτών των αγίων για να ενωθούν και να αποτελέσουν τους Αγίους Τρεις Ιεράρχες.

Προστάτες την ελληνικής παιδείας, του χριστιανισμού, των γραμμάτων, συνδυάζοντας σκέψη, θρησκεία και φιλοσοφία μέσα σε μια αρμονική συνύπαρξη ψυχής και μυαλού. Μέσα από τα έργα τους δίδασκαν το ποίμνιο τους, το καθοδηγούσαν προς το δρόμο του Θεού και προς τη σωτηρία του ανθρώπου. Το σημαντικό βέβαια και κάτι που πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα είναι ότι δεν δίδασκαν απλά στα λόγια αλλά και στη πράξη κάτι που μπορεί να τεκμηριωθεί από το προσωπικό βίο του καθενός ξεχωριστά.

Όλοι τους έκαναν τα λεγόμενα τους τρόπο ζωής και συμβούλευαν ο άνθρωπος να μην πέφτει στη αμαρτία, όταν αυτό όμως συμβεί καθώς είναι κάτι αναπόφευκτο πάντα να ζητεί μετάνοια από το Θεό και αυτός θα του δείξει το σωστό δρόμο. Δίδασκαν την αγάπη κάτι ίσως αυτονόητο για κάποιους αλλά τόσο δύσκολο στη πραγματικότητα, διότι η ουσία δεν βρίσκεται μόνο στο να αγαπάς τους οικείους σου πράγμα απαραίτητο, πρέπει να αγαπάς και τον συνάνθρωπο σου και να μάθεις να συγχωρείς. Αυτό μπορεί να γίνει αντιληπτό και από τη καθημερινότητα των ανθρώπων σήμερα που αντιμετωπίζουν ποικιλίμορφα προβλήματα και δύσκολες καταστάσεις.

Η εποχή που έζησαν οι Πατέρες της εκκλησίας δεν απέχει και πολύ από τη δική μας σήμερα το 2024. Ο 4^ο αιώνας αποτελεί μεταβατική περίοδο ο χριστιανισμός αρχίζει να εδραιώνεται ως θρησκεία και η ειδωλολατρία όλο και έμπαινε στο περιθώριο παρόλο που κάποιοι προσπαθούσαν να την επαναφέρουν. Ως αντίκτυπο να δημιουργούνται πολλές εντάσεις, οι οποίες έφθειραν τον κόσμο. Κατά τη γνώμη μου κάτι ανάλογο συμβαίνει και σήμερα και πιστεύω ότι όλοι το βιώνουμε ο καθένας διαφορετικά. Ο Θεός έδωσε στον άνθρωπο το μυαλό, για να σκέφτεται και ενεργεί του έδωσε όμως και κάτι πολύ σημαντικό τη ψυχή του, η οποία με βάση τη θρησκεία του χριστιανισμού είναι αυτή που είναι διαχρονική και άφθαρτη σε αντίθεση με το σώμα, το οποίο αποτελεί το ναό που φιλοξενείται η ψυχή.

Ίσως ο άνθρωπος έχει χαθεί από το δρόμο του Θεού και έχει δώσει πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα στο μυαλό και στα υλικά αγαθά και όχι στη ψυχή και τη καρδιά. Αυτό συνδύαζαν οι Τρεις Ιεράρχες μυαλό και ψυχή. Είχαν σκοπό ο άνθρωπος να κατανοήσει το προορισμό του και να δεχθεί την θεία χάρη, το οποίο μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη πορεία της ζωής μας και τη συγχώρεση από τις αμαρτίες μας.

Συνεπώς, μας δίνουν τα απαραίτητα εφόδια μέσα από τα λεγόμενα τους, τη

διδασκαλία τους και τη ζωή τους για να αντιληφθούμε το ποια είναι η πορεία της ζωής μας και να ασπαστούμε το κάλλος της ψυχής. Δυστυχώς για διάφορους λόγους έχουμε ξεχάσει σήμερα την ουσία των πραγμάτων και μένουμε κολλημένοι στη εξωτερική εμφάνιση και στο τι φαίνεται, όχι τι είναι πραγματικά. Όμως, δεν έχει χαθεί τίποτα ο Θεός είναι πάντα εδώ για όλους μας, χωρίς διακρίσεις για κανένα. Αυτό είναι το αληθινό κάλλος, το κάλλος της ψυχής μας. Μέσα στη καθημερινή βιοπάλη της ζωής, πολλές φορές παρασυρόμαστε μακριά από τον δρόμο του Θεού, όμως όλοι μπορούμε να το διορθώσουμε και να ανακαλύψουμε ένα άλλο κόσμο όχι αυτόν που βλέπουμε με τα μάτια μας, αλλά αυτόν που μπορούμε να δούμε με τα μάτια της ψυχής μας.

Σχετικά με το Β μέρος της εργασίας μου όλα τα τροπάρια έχουν κοινό περιεχόμενο την γιορτή των Τριών Ιεραρχών τονίζοντας την σπουδαιότητα τους και την συμβολή τους. Οι ήχοι των τροπαρίων που επιλέχθηκαν ποικίλουν (Ήχος β΄, Λέγετος, Ήχος γ΄, Ήχος δ΄, Ήχος πλ δ΄, Ήχος πλ α΄, Ήχος πλ β΄). Μέτα το πέρας της μεταγραφής σχηματίστηκε σχηματίστηκε πολυπρισματικός πίνακας για κάθε ένα από τα τροπάρια, ο οποίος αναφέρει την δομική, μετρική, συντακτική και τροπική ανάλυση. Σαν γενική εικόνα κανένα τροπάριο δεν ξεπερνά τις τέσσερις περιόδους, ενώ ο αριθμός των στίχων ποικίλει από τρις έως εννιά. Στην πλειοψηφία οι στίχοι αποτελούνται από ένα έως τρις στίχους με εξαίρεση το τροπάριο (*Σήμερον αί ψυχαί, τῶν γηγενῶν*).

Μεταβολές υπάρχουν αλλά όχι πάντα και όχι σε όλα τα τροπάρια. Λόγου χάρη στο (*Σήμερον αί ψυχαί, τῶν γηγενῶν*) που βρίσκεται σε ήχο β΄ γίνεται μεταβολή στο ήχο πλ. β΄ και στο πλ δ΄. Ενώ στο (*Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων..*) που βρίσκεται σε πλ. α΄ γίνεται μεταβολή στο ήχο β΄. Τα μελωδικά τόξα με βάση τον τρόπο που έχουν σχηματιστεί παρουσιάζουν τη πορεία της μελωδίας με κάποια να επαναλαμβάνονται πολύ συχνά πχ. (). Χαρακτηριστική αναφορά και συχνή είναι το μουσικορητορικό σχήμα η μίμηση προς τα νοούμενα όπως στην φράση (ήμεῖς δέ, πρὸς τὸν Σωτῆρα βοῶμεν, ...), όπου είναι και η κορύφωση της μελωδίας δείχνοντας ότι όλοι ακούν τον Σωτήρα, ο οποίος είναι ανώτερος από όλους.

Εν κατακλείδι όλα τα τροπάρια έχουν να διδάξουν κάτι και να περάσουν ένα νόημα κάποια έχουν κοινά χαρακτηριστικά στοιχεία και κάποια όχι. Μέσα από αυτές τις αναλύσεις και την μεταφορά τους στην ευρωπαϊκή μουσική σημειογραφία μπορεί να γίνει ακόμα πιο αντιληπτό το πόσο λεπτά είναι τα διαστήματα της βυζαντινής και πόση μελέτη χρειάζονται ώστε να αποτυπωθούν στην φωνή με σωστό τρόπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μουσικές Συλλογές

- Πρωτοπρεσβύτερος, Παπαγιάννης Κωνσταντίνος. *Μουσικόν Μηνολόγιον, Ιανουάριος*, επιμ. Εμμανουήλ Γιαννόπουλος. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2007.

Βιβλία

- Αλεξάνδρου, Μαρία. *Εισαγωγή στη βυζαντινή μουσική*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2016.
- Αλεξάνδρου, Μαρία. *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2010.
- Δετοράκης, Θεοχάρης. *Βυζαντινή φιλολογία τα πρόσωπα και τα κείμενα τόμος α΄*. Ηράκλειο Κρήτης, 1995.
- Εκκλησία, *Επίσημον δελτίον της εκκλησίας της Ελλάδος*. Έτος 84. Τεύχος 10. Αθήνα: Αρχιμ. Κύριλλος Μισιακούλης, 2007.
- Ιερευσ, Νικολαΐδης, Φώτιος. *Ο βιος και η πολιτεία των άγιων ορθόδοξων πατέρων της θεοχριστιανικής εκκλησίας Ι*. Καστοριά: Ιερέως Φώτιος Νικολαΐδης, 1999.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. *Γλώσσα και παιδεία στους Τρεις Ιεράρχες*. Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2004.

Σημειώσεις

- Αλεξάνδρου, Μαρία. *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής*, Βοηθήματα για τις μεταγραφές IV. Τευχίδιο Β΄. Θεσσαλονίκη, 2012- 2013.
- Αλεξάνδρου, Μαρία. *Μορφολογία και Ανάλυση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής*, Θεωρητικά V, Θεσσαλονίκη, 2009-2010.

Διαδυκτιογραφία

- <https://glt.goarch.org/texts/Jan/Jan30.html> (16/5/2020).
- <https://gostore.gr/προϊόν/εικόνες/flamouri/fonto-xryso-stilvoto/ierarxes-stilvoti/> (5/2/2024).
- <https://www.profitisilias.gr/enoria/index.php/2010-09-20-05-05-20/185-2011-01-28-12-39-24> (5/2/2024).
- https://el.wikipedia.org/wiki/Ιωάννης_ο_Χρυσόστομος (11/2/2024).
- <https://www.nextdeal.gr/epikairota/politismos/130633/o-megas-vasileios-pateras-kai-didaskalos-tis-ekklisias> (17/2/2024).
- <https://iporta.gr/άγιος-γρηγόριος-ο-θεολόγος-ή-ναζιανζη/> (17/2/2024).
- <https://www.sostis.gr/blog/item/1581-grigorios-o-theologos-bios-didaskalia> (17/4/2024).
- <https://ikee.lib.auth.gr/record/110398/files/gri-2009-2105.pdf> (3/6/2024).
- <https://www.antibaro.gr/article/2773> (3/6/2024).
- <https://ikee.lib.auth.gr/record/108186/files/gri-2008-1762.pdf> (3/6/2024).

Βραχυγραφίες

ατ.	ατελής κατάληξη
αρ.σουλ.	αριθμός συλλαβών
βλ.	βλέπε
δηλ.	δηλαδή
εντ.	εντελής κατάληξη
ήχ.	ήχος
κ.	κώλον
κ.α.	και άλλα
μ.Χ.	μετά Χριστόν
πλ.	πλάγιος
π.χ	παραδείγματος χάριν
σ.	σελίδα
τ.	τόμος
χρ. πρ.	χρόνοι πρώτοι

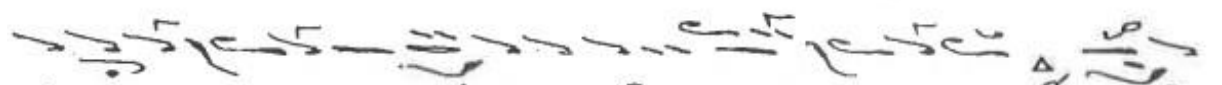
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ²⁹

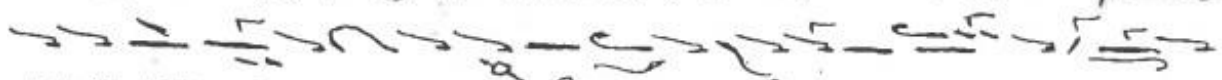
α της χαριτος οργα να ζας κι θα ρας του Πνευ
ματος και εως εν η χους θα αλιπυχαστου κη ρυ γμα ζος και ζας
φο βε ρον και εξ α κου στον εξ υ υ φους η χου σας
βροντας δε και την δο ξαν του θε ου γνωρι ζου ου σας τοις
πε ρα οι και τους τρει εις κη ρυ κας της με γα α λης τρι α δος
I ω αν νην και βα βι λει ον α ξι λ ως δε συν Γρηγο ρι
I ω ζι μη σω μεν <Δίς>.

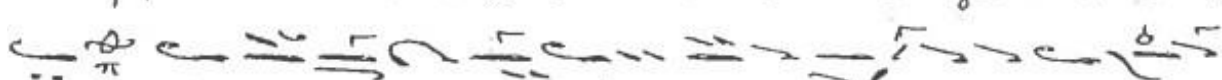
²⁹ Το παρόν παράρτημα παρουσιάζει τα μουσικοποιητικά κείμενα που μεταγράφηκαν και αναλύθηκαν στην παρούσα εργασία και προέρχονται από: Πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Παπαγιάννης, *Μουσικόν Μηγολόγιον*, Ιανουάριος, επιμ. Εμμανουήλ Γιαννόπουλος (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2007), σ. 388-391, 400-404, 407-409, 412-414, 419, 423-424, 427-428.

ης Τρι α σος οι προ μα χολ η ευ σε βει ασ οι προ
 βο λοι λ οι με τα τους Δω ω δε κα τρεις α πο στο λοι λ
 οι εξ ε δεμ α να βλυ ζον τες το ζω ων υ δωρ πο τα
 μοι δε και το προ σω πον της γης ζω ηρ ρυ υ τως πο τι ζον τες
 θει οισ ρευ μα γι λ τα με γα λα στοι χει ει α δε τα την
 πι στιν ως περ κτι σιν ου λ βιω ων τα α ξι ο χρε ε ως
 τι μα θω σαν <Δίς>.

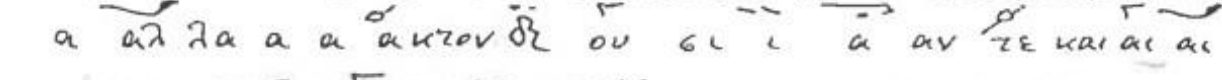
ας μυ στι λ κα α α ας π η η με ε ρον του Πνευ μα α
 α τος σα α α λ πι γ α α α α α α α ας
 τους θε ο φο ο ρου ου σπα α τε ε ε ρας α νευ φη μη
 τα αυ τας εν ης

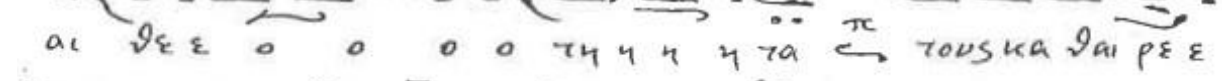

 ΕΩΩ ΤΗ Η ΗΣ Η ΕΚ ΚΛΗ Η ΒΙ Λ Λ ΑΣ ΜΕ ΛΟΣ

 ΣΥ ΑΡ ΜΟ Ο Ν Λ Λ ΟΝ ΘΕ Ο Ο ΛΘ Ο Ο Υ Λ Λ Ι Λ Ι

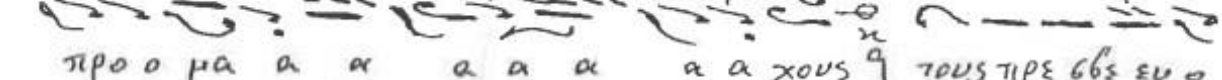

 ΟΙΣ Τρι α α α α δα α μι α α α να πα ρα

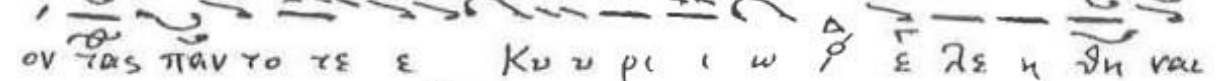

 α α λ λα α α ακ τον θε ου βι λ α αν τε και αι αι

 αι θε ε ο ο ο ο τη η η η τα τους κα θαι ρε ε

 τα α ας Α α ρει ει ει ου και ορ θο θο ο ο ξων

 προ ο μα α α α α α α χους τους τι ρε ε βς ευ ο

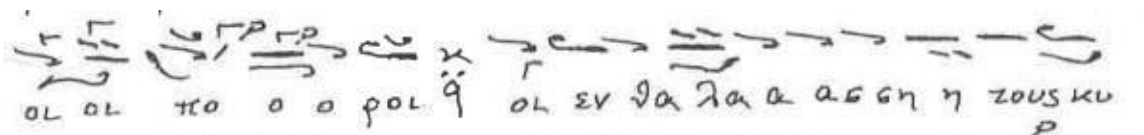
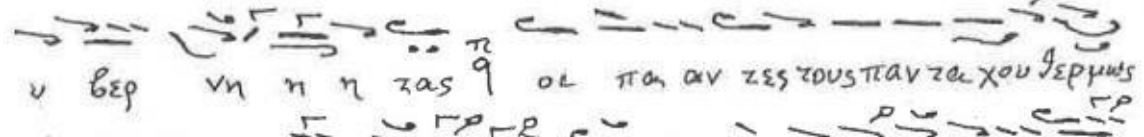
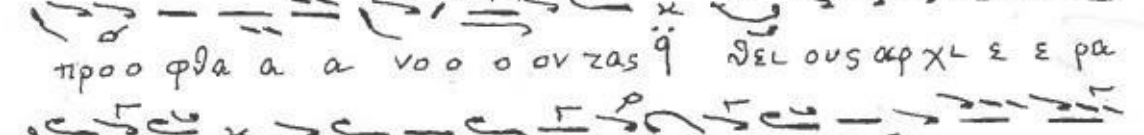
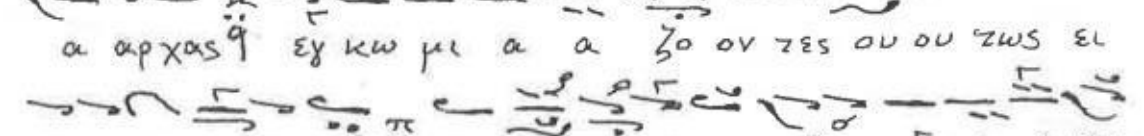
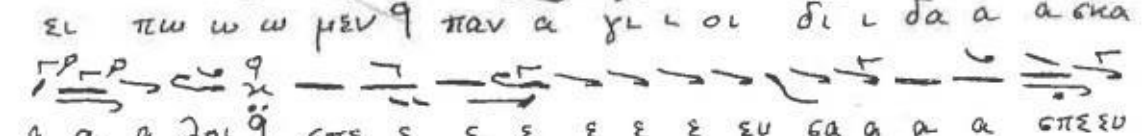

 ον τας παν το τε ε Κυ ρι ι ω ε λε η θη και

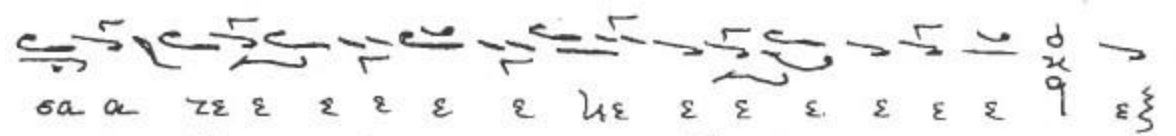
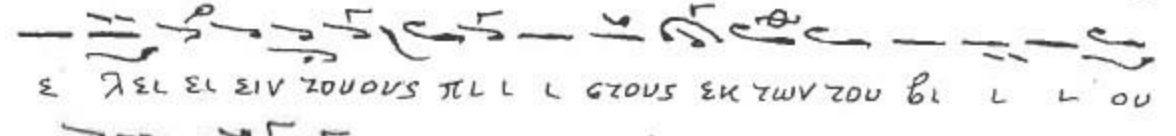
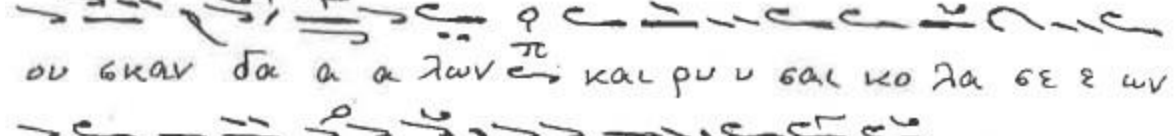
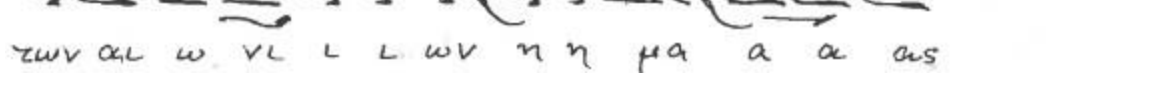

 τα α ας ψυ χα α ας η η η η των

Δόξα.

α α λ π λ λ λ ω ω ω μ ε ν Ἦχος π̣ ρ̣ Πα χ̣
 ε ν β α α λ π λ γ λ λ λ λ α α β η α α τ ω ω ν σ κ ι ρ
 τ η ω ω μ ε ν ε ε ο ρ τ ι λ α και χ ο ρ ε υ ω μ ε ν α
 γ α α λ λ ο ο ο μ ε ε ε ν ο ι ε ν τ η π α ν θ η μ ω π α ν η
 η γ υ ν υ ρ η ι ε λ τ ω ν β ι δ α σ κ α α α λ ω ω ν η η η
 μ ω ν β α β ι λ η ι σ κ α ι α ρ χ ο ο ν τ ε ς β υ ν τ ρ ε ε χ ε ε ε τ ω
 ω ω ε α ν και τ ο υ ς ι ε ρ α α α ρ χ α ς κ ρ ο τ η ι τ ω β α ν ε ε ν
 υ υ υ μ ν ο ι ς ὡ ς δ ο γ μ α τ ω ν β λ η υ β α α ν τ α ς π ο τ α μ ο υ ς

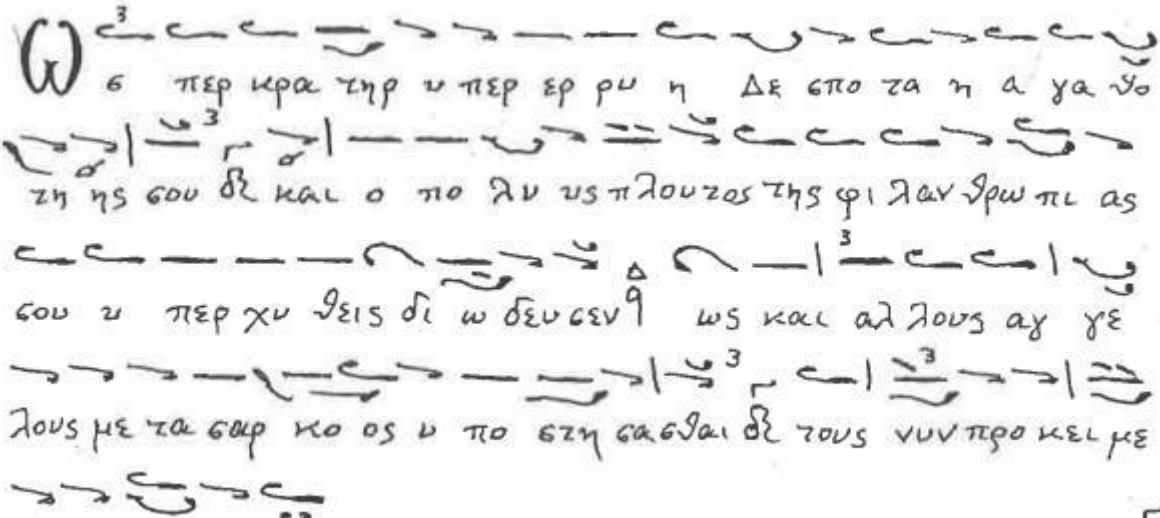
υ περ με γε ε θει εις τρεις δε καλ λιρ ρο ους α ει ζω ου
 ους του πνε ε ε ευ μα α α ζος η πολ με νες και δε δα
 εκα α λου τους της σε πης τρι λ α α α δος τρι σους λ ε ε
 ρο ο μυ υ ε τας δε συν ελ θον ζες ε ευ φη η η η η η
 η σω ω ω μεν η οι φη λο σο φοι ολ του ους σο ο
 φους η ολ η ε ρεις τους πολ ολ με ε ε νας δε ολ α μαρ τω
 ω λου του ους προ ετα α α ζας η ολ πε νη η ζες τους
 πλου ζι λ ε τας η ολ εν θλι λ ψε γι λ λ του ους πα
 ρα α μη θου ου ουν τας η τους συν ο δε τας ολ ο ο δοι

 ΟΙ ΟΙ ΠΟ Ο Ο ΡΟΙ ⁹ ΟΙ ΕΝ ΘΑ ΛΑ Α Α Ε Θ Η Η ΖΟΥΣ ΚΥ

 Υ ΒΕΡ ΝΗ Η Η ΖΑΣ ⁹ ΟΙ ΠΑ ΑΝ ΖΕΣ ΖΟΥΣ ΠΑΝ ΖΕ ΧΟΥ ΘΕΡΜΗΣ

 ΠΡΟ Ο ΦΘΑ Α Α ΝΟ Ο Ο Ν ΖΑΣ ⁹ ΘΕΛ ΟΥΣ ΑΡ Χ Λ Ε Ε ΡΑ

 Α ΑΡΧΑΣ ⁹ ΕΥ ΚΩ ΜΙ Α Α ΖΟ Ο Ν ΖΕΣ ΟΥ ΟΥ ΖΩΣ ΕΙ

 ΕΙ ΠΩ Ω Ω ΜΕΝ ⁹ ΠΑΝ Α Υ Λ Λ ΟΙ ΔΙ Λ ΔΑ Α Α ΣΚΑ

 Α Α Α ΛΟΙ ⁹ ΓΠΕ Ε Ε Ε Ε Ε Ε Ε ΕΥ ΘΑ Α Α Α ΓΠΕ ΕΥ

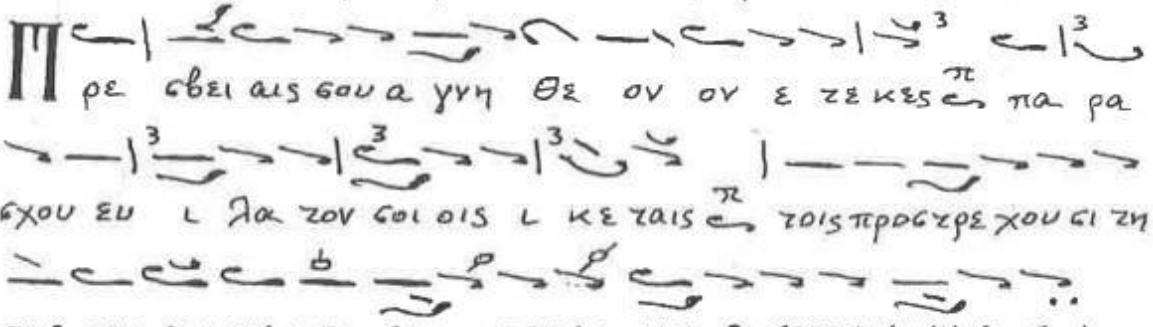

 ΘΑ Α ΖΕ Ε Ε Ε Ε Ε Ε ΛΕ Ε Ε Ε Ε Ε Ε

 Ε ΛΕΙ ΕΙ ΣΙΝ ΖΟΥΣ ΠΛ Λ ΓΟΥΣ ΕΚ ΤΩΝ ΖΟΥ ΒΙ Λ Λ ΟΥ

 ΟΥ ΘΚΑΝ ΘΑ Α Α ΛΩΝ ^π ΚΑΙ ΡΥ Υ ΘΑΙ ΚΟ ΛΑ ΘΕ Ε ΩΝ

 ΤΩΝ ΑΛ Ω Ν Λ Λ ΩΝ Η Η ΜΑ Α Α ΑΣ

Ως των αποστολων ομοτροποι καλης οικου μενης
 δε διακαλοις τω δε στοτη των ολων περιεβεσθε σατε
 ειρηνην τη οικου μενη δωρησαθαι και ταις ψυ
 χαις ημων το μεγαλειος

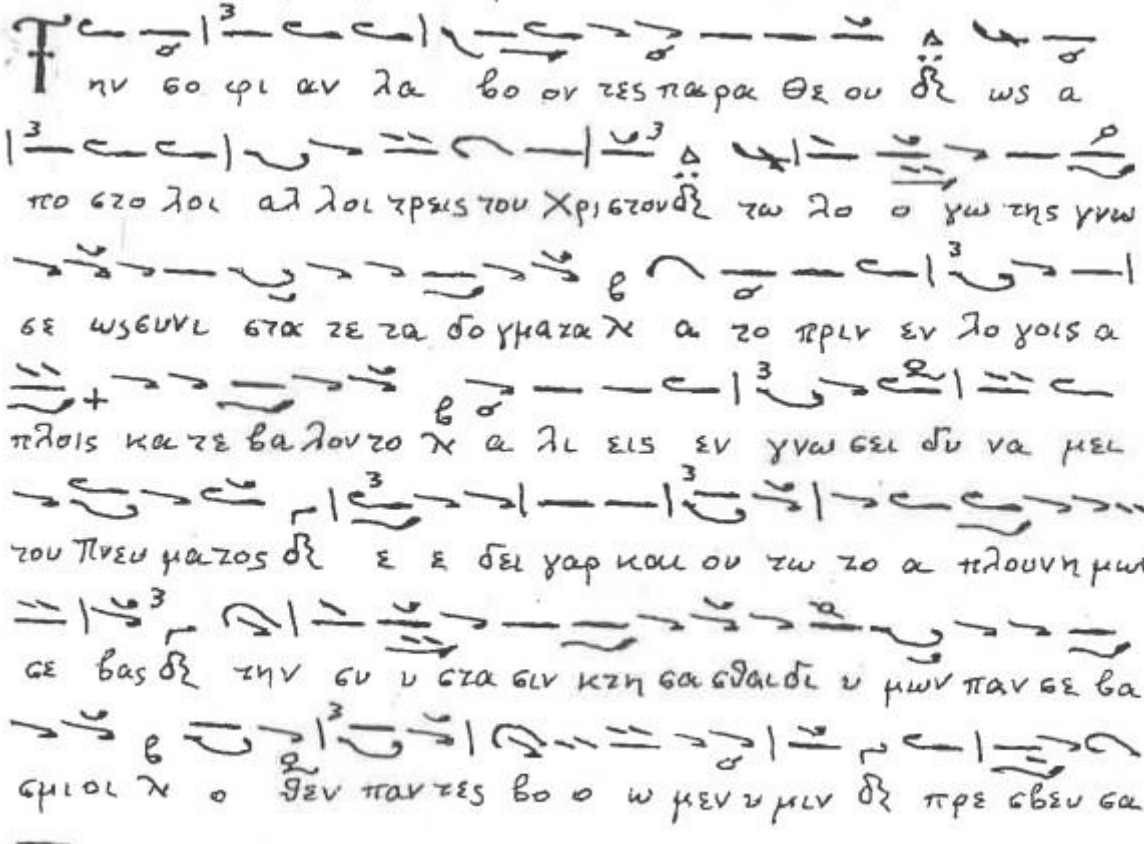
ενλειμω νι των γραφων κα θα περ μελις και σοφοι
 προεπιπα με νοι οι υμεις περιεβρεψαθε καλωσ
 και των ανθεων τα αρια και αλο με εελειπ
 παλι τοις πλιστοις των δε διαγματων υμων προτιθε
 θεο μου εις παν θαλει αν αυτων και δια του το α
 πασ γλυκαι νο με ενοσ δε μετ ευφροσυνη ης κραυγα αα
 ζει παρεθε πα αα λιν και με τα ποσοσμον
 τοις υμας ευφημου ει και αρι οι θεοι ομοιον.

 Ω ³ περ κρα τηρ υ περ ερ ρυ η δε επο τα η α γα υο
 τη ης σου δε και ο πο ρυ υς πλουτος της φι λαν θρω πι ας
 σου υ περ χυ θεις δε ω δευ γεν⁹ ως και αλ λους αγ γε
 λους με τα σαρ κο ος υ πο ετη σα θαι δε τους νυν προ κει με
 νους εις ε παλ νον

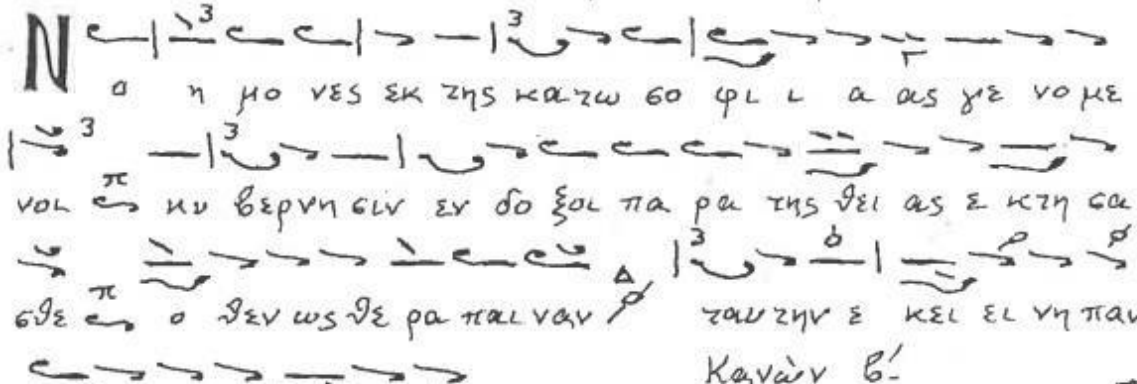
δε

 Π ρε σβει αις σου α γγη θε ον ον ε τε κες^π πα ρα
 εχου ευ λ λα τον σοι οις λ κε ταις^π τοις προ σρε χου ει τη
 σκε τη σου και πι ετω ως προ κυ νου ολ σου την κυ η ειν

τους με γα λους φω στη η ρας τους φε ραυγεις δξ Εκκλησι
 ας τους πυ υρ γους τους αρ ραυγεις δξ ευμ φω ω νως αι νε σω
 μεν οι των κα λων α πιο λων ον τες κ και των λο γων του των
 ο μου και της χαριτος κ τον βο φον χρυ σορ ρη μο να και
 τον με γαν βασιλειον δξ συν τω Γρη γο ρι ω τω λακπω
 ω θε ο λο γω δξ προς ου ους και βο η σω μεν εκ καρ δι
 ας κραυ γα ζοντες κ λ ε ραρχαι τρι λε με γε σοι δξ πρε
 σβευ σα τε χρι στω ω τω θε ω των παλαιων α φε σιν
 δω ω ρη σα σθαι δξ τοις ε ορ τα ζου σι πιο ο δω την
 α γι αν μη μην ν μων Δόξα. Ὁμοιον. δξ

 Την σοφίαν λαβόντες παρά Θεού ὡς ἀ-
 ποστολοὶ ἀλλοί τρεῖς τοῦ Χριστοῦ ὡς ἡ-
 γεώσθητε ἐκ τῶν δογμάτων αὐτοῦ πρὶν ἐν λόγοις ἀ-
 πλοῖς κατὰ βάλαντο καλλιεῖς ἐν γνώσει τοῦ ναμὲ-
 τοῦ Πνεύματος ὅτι εἰ δὲ καὶ οὐ τὴν ἀπλοῦνη μὴν
 γεβάς ὅτι τὴν εὐεστὰ ἐν κτησάσθαι δὲ ἡμῶν πάντες βα-
 ριοὶ καὶ οὐκ ἐν παντί βοσῶμεν ἡμῶν ὅτι πρὸς ἐβου-
 λῆς κ.τ.λ. ὡς ἄνωτέρω.

 Νόημονες ἐκ τῆς κατὰ σοφίαν ἀσχετομέ-
 νοι καὶ βεβήθει ἐν δόξῃ παρὰ τῆς θείας ἐκτετα-
 ῖσθε οὐδὲν ὡς θεράπωνται τὴν ἐκελευσθῆσαν
 σοφῶς ὑπετάξατε

Κανὼν β'
 (ἰσχύ μου ἰσχύς).

Μ ε γ α λ υ ν ο ν ψ υ χ η μ ο υ θ υ ζ ο υ ς ε ν λ ε ρ α α ρ χ α ι ς φ ω
 σ η ρ α ς ζ ρ ε ι ς μ ε γ α λ ο υ ς δ ο υ ο υ τ ο η μ ε ζ ε ρ ο ν γ ε
 ω ρ γ λ ο ν κ α λ π ο ι μ ν ι ο ν υ π ε ρ θ υ ζ ο υ ς μ ε γ ε γ ο υ ς π ο ν ο υ ς
 υ π ε ρ σ η ζ ε ε ι ς ε ν σ υ ν ε λ θ ο ο ν ζ ε ς ο μ ο υ τ ε ζ ο υ ς ζ ρ ε ι ς
 υ μ α ς σ υ μ π α ρ α λ α β ο ο ο ν ζ ε ς κ ο λ υ η ν ε χ ε λ θ ε ν ε
 σ λ η ν υ μ ω ν η δ ι σ η ν ε ν ω σ λ η

